

**T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ**

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KELAM BİLİM DALI

**KELAM İLMİ AÇISINDAN MODERN
SELEFİLİK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Mustafa BOZKURT

HAZIRLAYAN

Elanur DURDU

MALATYA - 2023

T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEMEL İSLAM
BİLİMLERİ ANABİLİM DALI KELAM BİLİM DALI

KELAM İLMİ AÇISINDAN MODERN
SELEFÎLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Elanur DURDU

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mustafa BOZKURT

Malatya -2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VIII
ÖNSÖZ	X
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	1
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE SINIRLIKLARI	2
3. SELEFİYYE'YE GENEL BİR BAKIŞ	3
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
SELEFİYYE VE EHLİ HADİS	5
1. Bir Kavram Olarak Selef ve Selefilik.....	5
1.1. Selef Tabi Olmanın Anlamı.....	7
1.2. Selefilikte İsimlendirme Problemi	10
2. Selef/Selefilikğin Önemli Temsilcileri	14
2.1. Hanbelilik ve Ahmed Bin Hanbel (ö.241/855)	14
2.2. Selefilik ve İbn Teyymiye Takıyyüddin (ö.728/1328)	16
3. Ehl-i Hadis (Bir Ekol Olarak Ashabü'l-Hadis)	19
4. Selef İttiba Söylemi ve Ashabü'l Hadis'in Din Anlayışı	25
4.1. Temel İtikadî Görüşleri.....	25
4.2. Selefîyye'nin Sıfatlar Anlayışı.....	26
4.3. Selefîyye'nin Diğer Görüşlerinden Bazıları.....	32
İKİNCİ BÖLÜM	35
VEHHABİLİK.....	35
1. Vehhabiliğin Tarihi Arka Planı.....	35
2. Vehhabi-Selefî İlişkisi	37
3. Dünya ve Türkiye'deki Etkileri.....	38
4. Vehhabiliğin Bazı Görüşleri	40
4.1. Tevhit	40
4.2. Şirk	42
4.3. Bid'at.....	44

4.4. Şefaât ve Tevessül	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	48
NEO-SELEFİLİK	48
1. Çağdaş Selefilik / Neo-Selefilik	48
2. Neo-Selefilğin Kısımları	48
2.1. Suudî Selefilği.....	49
2.2. Cihadi Selefilik	50
3. Modern Selef Metodunun Dini Söyleme Etkisi.....	54
4. Neo-Selefilerin Genel İnanç Esasları.....	55
4.1. Tevhit İnancı	59
4.2. El-ve'la ve'l bera Akidesi	60
4.3. İbadet	61
5. Neo-Selefi Hareketin Temel Motivasyonu	61
5.1. Cihat ve Şehitliğin Önemi	62
5.2. Yönetim ve Parlamenter Sistem Hakkındaki Düşünceleri	66
SONUÇ	71
KAYNAKÇA	75

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.s	: Aleyhisselam
Bknz	: Bakınız
b.s	: Baskı
c.	: Cilt
com.	: Commercial
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
H.K	: Hicri-Kameri
http	: Hyper Text Transfer Protokol
Hız.	: Hazreti
İŞİD	: Irak-Şam İslam Devleti
DAEŞ	: El Devle el İslamiyye fil Irak ve'l Şam
ö.	: Ölüm
RAND	: Research And Development
s.	: Sayfa
s.a.a	: Salallahu aleyhi ve alihi
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve sellem
T.D.V	: Türkiye Diyanet Vakfı
ünv.	: Üniversitesi
www.	: Word Wide Web

ÖZET

Selef anlayışı, ilk üç neslin din anlayışı, Asr-ı Saaadet din anlayışı ve dine sonradan katılan bidatları terk ederek saf din anlayışına dönme çabalarının bütünü şeklinde ifade edilebilir.

İslam tarihine baktığımız zaman selef anlayışı zamanla selefilik düşüncesine dönüşerek farklı şekillerde anlaşıldığı görülmektedir. Selef anlayışının en yaygın ve ön planda olan biçimi, dini, Selef-i Salihin'in anladığı gibi anlama ve yaşama anlayışıdır. Bu anlayış geçmişten günümüze kadar Ashab-ı Hadis, Hanbelilik, Selefilik, Vehhabilik ve Çağdaş (Neo) Selefilik şeklinde devam etmiştir. Mezhepleşme döneminin yaşandığı dokuzuncu asırda selef, Ahmet b. Hanbel(ö.780-855) ve onun yolundan gidenler olmuştur. On dördüncü asra geldiğimizde, İbn-i Teymiyye (ö.728-1328) ve İbn-i Kayyim el-Cezviyye'nin (ö.791-1350) Ehl-i Hadis çizgisinde görüş sergiledikleri ve Selefilik kavramını kullandıkları görülür. Selefî düşünce, tevil ve teşbihe düşmeden literal olarak Kur'an-ı Kerimi anlamamız gerektiğini savunur. Akli ve nakli delillerle düşünmeyi Selefî gruplar kesinlikle kabul etmezler.

I. Dünya Savaşı sonrasında Suudi Arabistan'ın bağımsız devlet haline gelmesi ile Muhammed b. Abdülvehhap (ö.1202-1792) ile Muhammed bin Suud'un (1689-1765) yaptığı anlaşmayla, dînî, itikâdî, bidat, tevhit, şirk gibi söylemlerle çıkan Selefilik, dînî siyasi bir hareket haline gelmiştir. Kendileri için diğer Müslümanlar, Vehhabi tabirini kullanmışsa da onlar bu tabiri kesinlikle kabul etmemiş; Selefî olduklarını iddia etmişlerdir.

Sonraki dönemde Sait Ramazan el-Buti'nin (1929-2013)'Selefilik mübarek bir zaman dilimidir, İslami bir mezhep değildir.' görüşü önemlidir. Sahabe, tabiin ve tebeu't-tabiinden oluşan ilk üç nesli ifade eden ve aynı zamanda Ehl-i Sünnet vel-Cemaat mezheplerinin tamamının dâhil olduğu bir zaman dilimi olduğunu, bir mezhep olmadığını ifade etmiştir. Selefilik XX. ve XXI. yüzyılda çağdaş, ıslahatçı, ihyacı bakış açıları olan Cemalettin Efgani, Reşit Rıza ve Muhammed Abduh'un, dini düşüncüyü yeniden köklerine döndürme çabaları ve bunu sağlarken de aynı zamanda bilim ve teknolojiyi tavsiye etmelerinin yanında akılcı olmaları yönüyle de Modern Selefî veya İslam Modernistleri olarak adlandırılmışlardır. Bu da Selefilikle ilgili ayrıca bir kavram kargaşasını doğurmuştur. Dini, Asr-ı Saadet'teki asli hüviyetine döndürme iddiasıyla

ortaya çıkan Selefilik, dini, gelenekçilik, bidat ve hurafelerden kurtarma; bazen de dinde yenilik ve modernizm anlamında kullanmıştır. Selefilik, 1990'lı yılların başından itibaren sosyal, siyasal olarak bir ideolojiye, dine, fikre sorgulamadan inanma olarak anlaşılmıştır. Daha sonraları ise diğerlerine zorla dayatma, fundamentalizm, fanatizm, Cihadî Selefilik gibi şiddet, tekfir, baskı ve terör eylemleri yapan kesimlerin kullandığı bir kavram haline gelmiştir.

Özellikle “Cihadî Selefilik” düşüncesi, el-Kaide ve DAEŞ gibi ideolojik İslam anlayışının hâkim olduğu Neo-Selefi oluşumlar tarafından içselleştirilmiştir. Bu örgütlerin Batı dünyasında gerçekleştirdiği terör eylemleri bütün dünyada dikkat çekmeye başlamıştır.

Bu çalışmamızda selefilik diye isimlendirerek cihat, tekfir, tağut gibi kavramları öne çıkaran radikal söylemler ve İslam'ı ve Müslümanları ne kadar temsil ettikleri, inanç olarak Selef-î Salihin dönemine ne kadar benzedikleri araştırma konumuz olmuştur. Bu çalışmadaki asıl maksat, Seleften Selefilige dönüşen bu yapının gelişim ve dönüşüm süreçlerini incelemek ve bu dönüşümde ortaya çıkan günümüz Selefiligi ile Selef-î Salihin'in temsiliyetleri, benzerlik ve farklılıklarını anlamaya çalışmaktır.

ANAHTAR KELİMELE: Kelam, Selefiyye, Selef-î Salihin, Vehhabilik, Çağdaş Selefilik, Şiddet, Tekfir

SUMMARY

MODERN SALAFISM IN TERMS OF KALAM

The understanding of the predecessors can be expressed as the religious understanding of the first three generations, the Asr-ı Saaadet religious understanding, and the efforts of men to abandon the innovations that join the religion and return to the pure understanding of religion.

Our Islamic point of view shows that the understanding of Salaf is understood in different ways by transforming into Salafism. This understanding has continued throughout history in the form of Companions of Hadith, Hanbalism, Salafism, Wahhabism and Contemporary (Neo) Salafism. The predecessor of the sectarianization period in the ninth century, Ahmet b. There have been Hanbal and those who followed his path. When we come to the fourteenth century, Ibn-i Taymiyya and Ibn-i Kayyim al-Jazviyya carried out the understanding of Salafism, which they exhibited by meeting in line with the Ahl al-Hadith. Salafist thought argues that we should understand the Qur'an literary without falling into interpretation and simile.

After the First World War, when Saudi Arabia became an independent state, Muhammad b. With the agreement of Abdul Wahhap and Muhammad bin Saud, Salafism, which emerged with discourses such as religious, creed, bidat, tawhid and shirk, became a religious political movement. Although other Muslims used the term Wahhabi for themselves, they certainly did not accept this term; They claimed to be Salafis.

In the following period, Sait Ramazan al-Buti's opinion that "Salafism is a blessed time, it is not an Islamic sect" is important. He stated that it is a period of time that represents the first three generations consisting of the Companions, tabiin and tebeu't-tabi, and also includes all the Ahl as-Sunnah wal-Jamaat sects, not a sect.XX. and XXI. The efforts of Cemalettin Efgani, Reşit Rıza, Muhammed Abduh, who had a contemporary, reformist and revitalizing point of view in the 19th century, to bring religious thought back to its roots, and while providing this, at the same time recommended science and technology, as well as being rational, Modern Salafi or Islamic Modernist have been named. This has also led to a conceptual confusion about Salafism. Salafism, which emerged with the claim of returning religion to its original identity in the

Age of Bliss, was used in the sense of religious traditionalism, liberation from innovations and superstitions, and sometimes innovation and modernism in religion.

Since the early 1990s, Salafism has been understood as believing in an ideology, religion, idea without questioning socially and politically has arrived.

In particular, the idea of "Jihadi Salafism" has been internalized by Neo-Salafi formations, such as al-Qaeda and ISIS, where the ideological understanding of Islam is dominant. It has started to draw attention all over the world with the terrorist acts carried out by these organizations in the Western world.

In this study, the radical discourses that highlight the concepts such as jihad, takfir and taghut, how much they represent Islam and Muslims, and how similar they are to the period of Salaf-i Salih in terms of belief have been the subject of our research. The main purpose of this study is to examine the development and transformation processes of this structure, which turned from Salaf to Salafism. It is to try to understand the similarities and differences between today's Salafism and Salaf-i Salihin that emerged in this transformation.

KEY WORDS: Kalam, Salafiyya, Salaf-i Salihin, Wahhabism, Contemporary Salafism, Violence, Takfir

ÖNSÖZ

Selef ve Selefiyye kavramları, İslam düşünce geleneğinde üzerinde çokça durulan kavramlardandır. Selefin, Hz. Muhammed (s.a.v) ve ashab-ı kiramın metodunu temsil etmesi açısından önemli bir yeri vardır. Selefin yolundan gitmek, onu temsil etmek Müslümanların her dönemde özellikle içinde bulunmak istedikleri bir halkadır. Selef denilince, Hz. Peygamber ve onun ashabının yolunu aynı yöntemlerle devam ettirenler akla gelmektedir. Fakat günümüzden şöyle geriye doğru baktığımızda, düşünce tarihinin bazı safhalarında özellikle de son dönemlerde bazı farklı ideolojik ve siyasal yapılanmalar hatta bazı radikal oluşumlar kendilerini bu grubun temsilcileri olarak ifade ettiklerini görüyoruz.

Çalışmamızda geleneksel selef anlayışından; Selefilik düşüncesi ve Neo-Selefilğe kadar uzanan süreçte; bu görüşün temsilcilerini, tarihsel süreci ve fikri gelişimi ile birlikte gelen İslam anlayışının benzeşen ve ayrılan noktalarını görebilmek ve özellikle günümüz Selefilik anlayışının Türkiye’de ve dünyadaki faaliyetlerini araştırmayı amaçlamaktayız.

Biz bu çalışmayı bir giriş ve üç ana bölüm olarak ele aldık. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve yöntemleri gibi teknik bilgilere ve Seleflikle ilgili genel bilgilere yer verdik. Birinci bölümde, Selef, Selefiyye, Ehl-i Hadis konuları hakkında bilgi vermeye çalıştık. İkinci bölümde, Vehhabilik ve Vehhabiliğin oluşumu ve görüşlerini irdelemeye çalıştık. Son bölümde, ise çağdaş Selefliğin ve Neo-Selefliğin temel görüşlerini ve faaliyetlerini inceledik.

Çalışmamızda eserlerinden istifade ettiğim bütün Selef âlimlerini şükranla anıyorum. Çalışmanın hazırlanmasında yönlendirici tavsiyeleri ve tecrübelerinden istifade ettiğim danışman hocam, Sayın Doç. Dr. Mustafa Bozkurt’a ve Muhterem Hocalarım Prof. Dr. Fikret Karaman’a, Prof. Dr. Hulusi Arslan’a, Prof. Dr. Mehmet Kubat’a minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Elanur DURDU

Malatya - 2023

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

İslam düşünce geleneğine baktığımızda birçok anlama ve yorumlama farklılıklarına sahip olan fikrî oluşumlardan bahsedilebilir. Bu oluşumların bazıları zaman içerisinde taraftarı kalmayarak unutulurken, bazıları ise her dönemde varlığını sürdürmektedir. Araştırmamıza konu olarak seçtiğimiz "Selefilik" de bu fikri akımlardandır.

Selef kelimesi genel olarak kaynaklarda sahabe ve tâbiîn ile sonraki devirlerde de ilim açısından Müslümanların önderleri sayılan İslam âlimleri anlamında kullanılmıştır. Bu âlimlerden günümüzdeki mezhep imamı olan dört büyük imam ve onların çağdaşı olan âlimler, selefi oluşturmaktadır. Sahabe ve tabiun ise bu mezhep imamlarının selefleridir. Bu sebeple onlara “Selef-i Sâlihîn” denilmiştir. Kur’an-ı Kerim ve hadis kitaplarında faziletleri ve sünnete uymaları hususunda ümmetin ittifak ettiği kimseler olan ashâb, tâbiûn ve onlara tabi olanlara yani ilk nesle Selef-i Sâlihîn denilmiştir.

Selefi düşüncenin temelini oluşturan Ehl-i Hadis düşüncesi ise zamanla siyasal ve sosyal olayların etkisiyle değişmiştir. İbn-i Teymiyye ile sistemleşen anlayış, Muhammed b. Abdulvehhab’ın yorumuyla günümüz Suudi Selefiligi olarak karşımıza çıkmıştır. Bugün Selefilik hareketi, medyada son yıllarda gündem olması sebebiyle dikkatleri üzerine çekmektedir. Basın ve yayın organları sistemli olarak yapılan propagandalarla dikkat çeken bir akım olan Modern Selefilik, Neo Selefilik kavramı, Selef ya da Selef-i Sâlih’in kavramlarıyla karıştırdığı için taraftar bulmakta zorlanmamıştır. Bu kavram kargaşası önemli ilim adamlarının fikirlerinin de dâhil edilmesiyle karmaşık bir hal almıştır. Son yıllarda İslam’ın özüne dönüş ve Hz. Peygamber ve sahabe dönemindeki dini hayatı yaşama söylemlerinin Selefilik propagandası bugünün dünyasında etkisini gün geçtikçe hissettirmektedir. Seleflerin söylemleri akıllara pek çok soru işareti getirmektedir. Selefilik olarak isimlendirilen bu düşünce şekli gerçekten bir öze dönüş müdür? Selefi olduğunu söyleyenler “Selef-i Salihîn” yolundan mı gitmektedirler? Tekfircilik İslam tarihinde nasıl başlamıştır? Tarihteki tekfirci gruplarla bugünün selefi hareketi arasında nasıl bir benzerlik bulunmaktadır?¹ Bu bağlamda bu sorulara cevap bulabilmek araştırmamızın konusunu oluşturmaktadır...

¹ Seher Yenyayla, *Selefilğin Ebu Hanife Algısı (Muhammed el-Hümeyyis Örneği)* (Kastamonu Üniversitesi, 2019), 2.

Selef, Selefilik ve Ehl-i Hadis hakkında birçok çalışma vardır. Fakat Vehhabilik hareketi ve özellikle Neo-Selefilik alanında fazla çalışma ve kaynak bulunmamaktadır. Selefilik hareketi, faaliyetleri, düşünce ve akidesi, Ehl-i Sünnet ve Vehhabilik bağı, tarihsel süreç içerisindeki Selefle benzerlikleri farklılıkları, son dönemde de Neo-Selefililerin yaptıkları eylemlerle İslam'ı ve Selefi temsiliyeti çalışmamızın konusudur. Bu çalışmada Selef ve Selefilik tarihsel süreci; Vehhabilik ve son dönemde Neo-Selefilik kapsamında olan; Modern Selefilik, Siyasi Selefilik, Cihadi Selefilik kavramları üzerinde durulmuştur. Oluşumları, genel yapıları, inanç esasları, genel uygulamaları, Selef ve Selefilik bağlamında değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Seleften Selefilik'e, sonrasında da siyasallaşarak Vehhabiliğe ve yaptıkları eylemlerle Cihadi Selefilik'e dönüşen Selefin ilk dönemleriyle son dönemlerini, inanç yapılarını, ibadet tarzlarını; Selefilik düşüncesinin, İslam'ı temsiliyetlerini açıklamaya çalışmak hedeflenmektedir.

2. Araştırmanın Yöntem ve Sınırlıkları

İlk olarak Selef ve Selefilik kavramları ele alınmıştır. Daha sonra tarihsel süreç içerisinde Selefilik düşüncesinin teşekkülüne kaynaklık eden Ehl-i Eser, Haricî Zihniyet, Vehhabilik ve Çağdaş Selefilik düşüncesinin karakteristik özellikleri araştırılmıştır. Günümüzde kendilerini Selefi olarak isimlendirenlerin bu iddiaları analiz edilerek oluşturulmak istenen yanlış algıya dikkat çekilmiştir.

Çalışmada kavram ve içerik analizi yöntem olarak kullanılmıştır. Konu ile ilgili araştırmalar yapılırken kavramların dönemsel olarak karşılaştırılmaları yapılmıştır. Selef ve Selefilik tarihsel süreçte dönüşümü ve değişimi kaynaklar incelenerek betimsel bir yöntemle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Selef ve Selefilik argümanlarının sadece günümüzde kullanılış şekline bakılmamıştır. Kısmen bu argümanların ilk dönemlerden itibaren ortaya çıkış nedenleri de incelenmiştir. Kaynak kritiği ve kaynak karşılaştırılması yapılarak çalışma hazırlanmıştır.

Konunun çok kapsamlı geniş ve uzun bir tarihsel süreci ihtiva etmesi nedeniyle biz Vehhabilik ve modern selefilik ana hatlarıyla ele almaya, çok detay ve alt gruplara sınırlı olarak girerek konuyu sınırlandırmaya çalıştık. Bunları yaparken de tasvirî bir yöntemle meseleleri ortaya koymaya çaba harcadık.

3. Selefiyye'ye Genel Bir Bakış

İslam düşünce geleneğinde Selef ve Selefiyye önemli bir topluluğu ifade eden kavramlardır. Genel anlamda Selef denilince, kelâmi tartışmalara girmeyen ve Hz. Peygamber ve onun sahabesini takip edenler anlaşılmaktadır. Bu isimlendirme, önceleri aynı yöntemi kullanırken ortaya çıkan ihtiyaçtan dolayı kelâmi yöntemi tercih eden ve daha sonra Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat olarak adlandırılan bu topluluğun, kendilerinden öncekiler anlamında kullandığı bir isimlendirmedir. Özde Selefîn temel özelliği, Kur'an-ı Kerim ve sünnette geçen nasları ve özellikle de itikâdî olanları, zahiri ve ilk anlamlarını kıstas alarak; kendi şahsi görüş ve düşüncelerini katmadan, Kur'an-ı Kerim'e ve sünnete göre yorumlamayı amaç edinmişlerdir.²

Selefler, tam bir ekol olmadıkları için hangi zaman diliminde çıktıklarından tam olarak bahsetmek doğru değildir. Bunun için sürecin genişliği dikkate alınarak incelenmelidir. İlk dönemlerde zaten böyle bir isimlendirme ve toplumda farkındalık da söz konusu değildi.³

Özellikle Emevî dönemi ve sonrasında, "Ehlü'l-hadîs Ve's-sünne" diye isimlendirilen hadis eksenli düşünme başlamış, hadis ile ayet neredeyse denk tutulmuştur. Onlara göre, hakikat adına ne varsa hepsi geçmişte oluşmuştur; şimdi ve gelecekte hakikat aranmaz. Eğer elimizde âhad da olsa bir haber varsa, ona tabi olunur ve bu konuda yorum yapılmaz. Bu sabitenin dışına çıkan bidat ehlidir. Akıl İslam'a girene kadar gerekir dine girdikten sonra akla ihtiyaç yoktur.⁴

Seleflerin takipçisi olduklarını iddia ettikleri Ehl-i Hadis, tarihsel olarak Mutezile, Ehl-i Kelam ve Şiilerin ihtilafından sonra özellikle Abbasiler döneminde ortaya çıkmış bir ekoldür. Dolayısıyla da Ehl-i Hadis mezhebinin kurucusu sayılan Ahmed b. Hanbel'in vefatından sonra bu metot, Hanbeliler arasında devam etmiş, usûl, fûru akide ve ahkâm hususunda Ehl-i Hadis takipçisi olduklarını dile getirmişlerdir. Abbasi halifelerinden

²Mehmet Zeki İşcan, *Selefilik - İslami Köktencilğin Tarihi Temelleri* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2014), 27-35.

³ Mehmet Zeki İşcan, *Selefilik - İslami Köktencilğin Tarihi Temelleri* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2014), 35-38.

⁴ Ahmet Akbulut, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası Alevi Sünni ayrışmasının Arka Planı* (Ankara: Otto, 2015), 302-305.

Mütevekkil (847-861) döneminden Halife Muktedir (908-932) zamanına kadar da Ehl-i Hadis ekolü etkili olmuştur.⁵

Süreç içerisinde bu Ehl-i Hadis tutumu, asli mecrasından uzaklaşıp; yozlaşmaya, farklı anlamalara sebep olmuştur. Kişisel menfaatler ve çıkar eğilimleri, Selef kavramını, Selefileştirmiş; Ehl-i Hadis'i asıl anlamından uzaklaştırmıştır. Muhammed b. Abdüllvehhâb'ın, kendilerini Vehhabi olarak kabul etmemeleri ve kendilerini Selefî olarak nitelemesiyle birlikte siyasallaşmış; dini siyasi bir kavrama dönüşmüştür. Tarihsel süreç içerisinde de çeşitli grupların gerçek İslam diye sahiplenip taraftar bulmaya çalıştıkları bir hal almaya başlamıştır.⁶

Neo-Selefler ise kendilerini modern dünyada Selefî olarak niteleyen; aklı dışlayıp, nasları literal okuyan; İslam kültür ve medeniyetini bidattır diye ortadan kaldırmak isteyen; ana kaynaklara dönme, erken dönem uygulamaları gibi sloganik bir Hârîci mantığıyla hareket eden; DAESH ve el-Kaide gibi İslam'ın ruhunu yok eden örgütlerin kendilerini Selefîye olarak tanıttığı görülmektedir. Bu anlayışın Selef çizgisinden çok uzak olduğunu belirtmek gerekmektedir. Dinsel ve kültürel bir dayanağı yoktur. İdeolojik hale gelmiş dini düşüncenin, kültürü belirleme faaliyetinin arkasından her defasında büyük bir kültürsüzlük gelmiştir.⁷

⁵ Mehmet Zeki İşcan, "Selefilik", *İlahiyat Akademi Dergisi* 1/1-2 (2015), 380.

⁶ İşcan, *Selefilik - İslami Köktencilğin Tarihi Temelleri*, 2014, 487.

⁷ Mehmet Zeki İşcan, *Gelenekten Geleceğe İslami Düşüncede Yenilik* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2015), 93.

BİRİNCİ BÖLÜM

SELEFİYYE VE EHLİ HADİS

1. Bir Kavram Olarak Selef ve Selefilik

Selef kelimesi, Arapça olan bir kelimedir. Selef; “mütekaddim”, “önce ya da önde olan veya gelen”, “daha önce yaşamış”, “ced, ata”, “gibi anlamlara gelir.”⁸

Halef kelimesi “Takaddüm etmenin, önce ya da önde olmanın veya gelmenin ve zaman bakımından geçmenin, önce ya da önde, olmanın veya gelmenin zıddıdır,” “Mekansal ve zamansal olarak sonra ya da arkada olmak veya gelmek” anlamlarına gelmektedir. Ayrıca konumunun, mevkiinin düşüklüğünden dolayı sonraya bırakılmış, geride tutulmuş olana veya sonra gelene ya da geride arkada kalana halef denir.⁹ Selef tabiri özel anlamıyla geçmiş zamanda gerek fazilet ya da ilim açısından Müslümanların liderlerinden olduğu varsayılan Ashap, muhacir ve ensar¹⁰, tabiin ve etbau’t tabiin için kullanılır. Bu duruma bir kanıt olarak da Müslüman toplumunun en hayırlısı Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde yaşayan kişiler, sonra onların arkasından gelen nesiller (sonra da onları takip eden nesiller) olduğu şeklinde rivayet edilir.¹¹ Halef kelimesinin karşısında duran Selef kelimesi ise, “önceden yaşayan büyükler” anlamına da gelmektedir.¹²

Selef kavramı, ilim ve fazilet açısından Müslümanların liderleri olan sahabe ve tabiin için kullanılır. Bazı rivayetlerde Etbau’t-tabiin de Selef içinde ifade edilir. Selefîn üstünlüğü, İslam tarihinin her döneminde yadsınmayacak derecede önem arz etmektedir ve büyük bir özlemle anılmaktadır. Bu da ümmetin en hayırlısı Hz. Peygamber döneminde yaşayanlar, sonra onların arkasından gelenler (sonra da onları takip edenler) olduğu hakkında rivayet edilen hadise dayanır.¹³ İslam’ın ilk dönemlerinde Selef denilince Allah Resul’üne zaman olarak yakın olan yakınlıklarıyla bilinen üç kuşak anlaşılırdı. Bu kavram sahabe, Tabiin ve Etbau’t-Tabiin’i içine alan, Peygamberimizin izinden giden,

⁸ Râgıb el-İsfahani, *Müfredât elfâzi’l-Kur’ân* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2007), 740-741.

⁹ İsfahani, *Müfredât elfâzi’l-Kur’ân*, 505-506.

¹⁰ Zeynüd’-dîn Ahmed b. Ahmed b. Abdî’l-Lâtîfî’z- Zebîdî, *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, çev. Kamil Miras (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1986).

¹¹ Özervarlı, “Selefiyye”, 399-402.

¹² Vecihi Sönmez, “Selef Düşüncesinin Tarihi Arkaplanı ve Selefilik”, *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi* 9-10 (2010), 169-185.

¹³ Zebîdî, *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, 9/325.

onun gibi yaşamaya çalışan, seçkin insanlar için kullanılırdı. Zincirin ilk halkasında olan sahabe, Allah Resul'üne nübüvvetin kaynağına yakın olmalarından dolayı, İslam'ın temel akaidlerini, peygamberimizden almışlardı. İkinci halkada yer alan Tabiin, İslam'ı Rasulullah'ı gören sahabeden öğrenmiş son tabakada yer alan Etbau't-Tabiin de Tabiin'den İslam'ı öğrenmiştir. Bu üç nesil için Selef-î Salihin ifadesi, dini literatürde sıklıkla kullanılan ifadelerdir. ¹⁴

Bu hadiste belirtilen ümmetin en hayırlısı olma anlayışını Buti şöyle açıklar: Peygamber dönemi, İslamın yaşandığı asırların ilki ve en faziletlisidir. el-Bûti'ye göre en hayırlı olduklarına şahitlik ettiği üç nesilden kasıt bütün Müslümanlar mı onların bir kısmının veya birçoklarının durumuna bakmaksızın hayırlı olduklarını kabul etmek mi, veya ilk dönemde yaşayan bütün Müslümanları bu hükme dahil etmek mi, gibi sorulara cevap bulmaya çalışır. Bu konuda görüş ayrılıkları vardır. ¹⁵

Cumhurun görüşüne göre istikamet ve salah üzere olan çeşitli derecelerle birlikte hayırlılık bu ilk üç (selef) asrının bütün fertleri için geçerlidir. Selef kelimesi o dönem olarak istilahi ve sabit bir anlam kazanmıştır. Bu anlam değiştirilemez ve başka bir zaman dilimi için söylenemez. Bu ilk üç dönemin hayırlı addedilmesinin sebebi, peygamberlik kaynağı ve risaletin esaslarına en yakın silsile, ilk topluluk olmaları, İslamın esaslarını doğrudan Peygamberimizden öğrenmeleri, Rabbani eğitimi kirli düşüncelerden, vesveseden uzak saf ve temiz kalple inanmış olmalarından dolayıdır. ¹⁶

İlk dönemlerde hadis tahsili ve talimiyle uğraşan hadisle alakalı ve ravilerle alakalı mevzuların geneli hakkında söz sahibi olan kişileri anlatmak için Ehl-i Hadis, Ashabü'l-Hadis ve Sâhibü'l Hadîs gibi kavramlar kullanılmıştır. ¹⁷

İlerleyen zamanlarda Ehl-i Hadis tabiri “eylemlerinde hadisi ölçü alan kişi” anlamını da ihtiva etmeye başlamıştır. Ehl-i Hadisin önemli temsilcilerinden Ahmet b. Hanbel'in, Sahibü'l-Hadîsi “hadislerle amel eden kimse” diye tanımlaması bu tabirin anlamının değiştiğinin göstergesidir. Selef izledikleri yöntem bakımından Ehl-i Hadis ve Ehl-i Rey olarak ikiye ayrılmıştır. Ahmet b. Hanbel, İmam Malîk (712-795), İmam Şafîi

¹⁴ Yeniayla, *Selefilîğin Ebu Hanife Algısı(Muhammed el-Hümeyyis Örneği)*, 2019, 3-6.

¹⁵ Buti Muhammed Said Ramazan el-Buti, *Es-Selefiyyetü Merhaletün Zemeniyyetün Mubareketün La Mezhebün İslami* (Daru'l-Fikr, 1988), 7-8.

¹⁶ Buti Muhammed Said Ramazan el-Buti, *Es-Selefiyyetü Merhaletün Zemeniyyetün Mubareketün La Mezhebün İslami*, 7-8.

¹⁷ Yeniayla, *Selefilîğin Ebu Hanife Algısı(Muhammed el-Hümeyyis Örneği)*, 2019, 6-7.

(767-820), Süfyan es-Sevrî (716-778) ve Dâvud b. Ali b. Muhammed el-Isfahânî (954-1108) gibi Ehl-i Hadis olarak kabul edilen âlimler meseleleri naklî delillerle çözmeye çalışırken; Ehl-i Re'y'i oluşturan Ebû Hanîfe (699-767) ve Mu'tezilî âlimler, akli soruşturma ve yoruma önem vermişlerdir.¹⁸

İslam düşünce tarihine bakıldığında Selefilîğin farklı şekillerde anlaşılabileceği görülmektedir. En çok ön planda olan anlayış biçimi, dini, Selef-î Salihin'in anladığı gibi anlama ve yaşama anlayışıdır. Bu anlayışa göre, mezhepleşme döneminde, sahih din anlayışına sahip olan Müslümanlar, Ehl-i Hadis, Ashabü'l-Hadis olmuştur. Mezhepleşme döneminin yaşandığı 9. asırda Ashabü'l-Hadis'in en önemli temsilcisi Ahmed b. Hanbel olmuştur. 14. yüzyıla geldiğimizde İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye (ö751-1350) bu bakış açısını devam ettirmiştir.¹⁹

Ehl-i Hadis'in rivayetçi ve metinci anlayış biçimi temel alınarak çeşitli sosyal ve siyasal olayların etkisiyle sistemleştirilmesi ve "Selefiyye ya da Selefilik" olarak ifade edilmesi İbn-i Teymiyye ile başlamıştır. Fakat son dönemlerde Selefilik söyleminin Selef ile bir ilgisi yoktur. Süreç içerisinde kendi ideolojilerini İslam toplumu nazarında meşrulaştırmak isteyen kişiler Selef ya da Selef-î Sâlihîn kelimelerini "Selefilik" kavramına dönüştürmüşler, kendilerine mezheb, fırka veya grup kurma gayreti içine girmişlerdir. Böylece Selefilik kavramı Selef ya da Selef-î Sâlihîn kavramlarına dayandırılarak birçok ideolojik görüşler için taraftar toplanan bir yapı haline gelmiştir.²⁰

1.1. Selef Tabi Olmanın Anlamı

Hz. Muhammed'in vefatından sonra dört halife dönemi ve sonrasında Arabistan yarımadasının bulunduğu coğrafyadan dışarıya doğru yayılan İslam orduları, kısa bir süre içerisinde birçok ülkeyi egemenliği altına alarak İslam devletinin sınırları içerisine katmıştır. Yeni fethedilen ülkelerde yaşayan farklı mezhep, düşünce ve inançlara sahip insanlar, tenkit etmek veya benimsemek için İslamiyet ile yakından ilgilenmiştir. Hicaz bölgesinde yaşayan Müslümanlar için sorun olmayan bazı konular İslam coğrafyasının

¹⁸ Yeniayla, *Selefilîğin Ebu Hanife Algısı (Muhammed el-Hümeyyis Örneği)*, 2019, 8.

¹⁹ Kaplan Doğan, "On Soruda Selefilik", *Selefilik* (Konya, 2016), 178-183.

²⁰ Seher Yeniayla, *Selefilîğin Ebu Hanife Algısı (Muhammed el-Hümeyyis Örneği)* (Kastamonu Üniversitesi, 2019), 10-11.

genişlemesiyle sorun olmaya başlamış; dini bazı konularda sorunlar ve farklı görüşler ortaya çıkmıştır.²¹

Özellikle Hicri ikinci ve üçüncü asırlarda, nasların zahirine göre hükmetmemiz gerektiğini, naslarla alakalı yorum yapılamayacağını, kendilerinden önce peygamberimiz döneminde dinin tamamlanmış olduğunu, Kur'an'ı Kerim ve hadisleri en iyi Selef'in anladığını bizim de gerçek dini öğrenmemiz ve yaşamamız için nasları onlardan farklı yorumlamamamız ve Selef'e tabi olmamız gerektiğini söylemişlerdir. Selef'e tabi olmanın elzem olduğunu, dinin ancak bu şekilde korunacağını savunmuşlar. İctihadın ve cedel ilminin dini bozacağını düşünmüşlerdir²².

Hz. Peygamber'in (s.a.v), Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir hadislerinde "Ümmetim 73 fırkaya ayrılacak. Kurtulacak olan fırka (fırka-ı naciye) dışında kalan 72 fırka Cehenneme gidecektir"²³ buyurmuşlardır.²⁴ Ayrıca bu türden olan hadislerin devamında, sahabilerin, "Fırka-i Naciye kimdir?" diye sormaları üzerine; Hz. Peygamber, Fırka-ı Naciye'yi: "Benim yürüdüğüm yola ve bu yolda beni takip eden ashabımın yoluna uyanlardır." diye tarif etmiştir.

Bu hadise göre Selef-i Salihin, erdem ve ilim bakımından Müslümanların öncüleri kabul edilen ashap, Tabiin ve Tebeu't-tabiin'i de içine alan ve ilk dönemlerde yaşamış salih ve hayırlı şahsiyetlerin, âlimlerin bütününe içine alan özel bir kavramdır.

Selef-i Salihin tabiri ise; tabiini de kapsayan erken dönemde yaşamış âlim, salih ve hayırlı şahsiyetleri toptan içine alan özel bir kavramdır. Burada önemine binaen ısrarla vurgulanması gereken en öncelikli husus şudur: Erken dönem İslam toplumunda Selef-i Salihin kavramı, âlim, salih ve hayırlı şahsiyetler için kullanılan bir kavram olup, bir mezhebe hatta bir ideolojiye işaret eden Selefiyye Mezhebi'ni ifade etmemektedir. Selef, "öncekiler" anlamındadır ve bizim de onlara tabi olmamız gerekir. Kur'an-ı Kerimde de

²¹ İşcan, *Selefilik - İslami Köktencilğin Tarihi Temelleri*, 2014, 36.

²² İşcan, *Selefilik - İslami Köktencilğin Tarihi Temelleri*, 2014, 37.

²³ Ebû Dâvud, "Sünne", 1; İbn Mâce, "Fiten", 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/120

²⁴ Hadis kitaplarında Şia ve Ehl-i Sünnet yoluyla Hz. Peygamber'den (s.a.v.) şu şekilde de rivayet edilmiştir: Hz. Musa'nın (a.s.) ümmeti kendisinden sonra yetmiş bir fırkaya ve Hz. İsa'nın (a.s.) ümmeti de kendisinden sonra yermiş iki fırkaya bölündüler. Benden sonra da ümmetim yetmiş üç fırkaya bölünecektir ve sadece bir fırka naciyye (kurtuluş ehli) olacaktır. Nitekim Musa ve İsa'nın ümmetleri arasındaki firkalardan sadece bir fırka naciyye (kurtuluş ehli) olmuştur. (Hadisin kaynağı hakkında daha fazla bilgi için Buhusun fi'l-Milel ve'n-Nihal 1/ 21-24 ve 38-39 sayfalarına müracaat ediniz.)

konuyla alakalı ayetler vardır. Bu doğru yolun Hz. Peygamberin yolu olduğu Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde işaret edilmiştir.

“Ey inananlar, and olsun ki, sizin için, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar için Allah’ın Resul’u (Hz. Peygamber) en güzel örnektir”.²⁵” Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan uzak durun; Allah’tan sakının doğrusu Allah’ın cezalandırması çetindir.”²⁶ “Ey Muhammed! Eğer sana cevap vermezlerse, onların sadece heveslerine uyduklarını bil. Allah’tan bir yol gösterici olmadan, hevesine uyandan daha sapık kim vardır? Allah zâlim milleti şüphesiz ki doğru yola erdirmez.”²⁷ “Ey Muhammed! De ki, Allah’ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah affeder merhamet eder.”²⁸

Selef düşüncesine sahip olan insanlar, ayet ve hadisleri literal olarak anlamak gerektiğini bu ayetleri de delil göstererek savunmuşlardır. Selef’e tabi olanlar Kur'an-ı Kerim ve peygamberimizin hadisleri dışında hiçbir görüş ve düşüncüyü İslamî bir ilim olarak kabul etmezler. Selef’e tabi olmayı da peygambere, sahabeye, Tabiin ve Tebeu't-tabiin bize ne bıraktıysa ona uymak olarak anlamışlardır. Geçmişte var olmuş ilim ehlinin inançlarını ve düşüncelerini hiçbir şekilde değiştirmeyip; herhangi bir hususta onları aşmamışlardır. Dini anlama ve açıklamada oluşturdukları geleneğe, erken dönemde yaşayan Müslümanlar sıkı sıkıya bağlı kalmışlardır. Kur'an'ı ve sünneti tek kaynak kabul etmiş; tefsir, tevil ve yorumdan uzak durarak; nasların gerçek anlamlarını Allah'a havale etmişlerdir.

Selefe uymak onların her konuştuklarına ve yaptıklarına harfiyen uymak değildir. Onlar kendileri de bunu böyle yapmamıştır. Onlara uyma naslara getirdiği yorumlara, içtihatlarla genel hüküm ve prensiplere uymakla olur. Merhum Said Ramazan el-Bûti'ye göre selefin adetlerine, amellerine, tasarruflarına değişiklik yapmadan, bir şey katmadan eksiksiz ve harfiyen uymak selefi doğru anlamak değildir. Selef kendilerinden sadır olan

²⁵ el-Ahzab 33/21.

²⁶ el-Haşr 59/7.

²⁷ el-Kasas 28/50.

²⁸ Al-i İmran 3/31.

söz ve fiileri adeta çiviyle çakmışçasına dondurup, kutsayarak sonsuzlaştırma anlayışıyla olaylara bakmıyorlardı.²⁹

Kur-an'ı Kerimde ve Peygamberimizin sünnetinde açık seçik sabit olan kararların ve hükümlerin illetleri doğrultusunda gereklerini yerine getirmekle birlikte yaşam şartlarındaki yeniliklere uymuşlardır. Örneğin Peygamberimiz ve ashabı Medine'ye hicret ettiklerinde alışmış oldukları adetlerin dışındaki şeylerle karşılaşmışlardır. Bunlar giyim, kuşam, yerleşim, insan ilişkisi, karşılıklı yardımlaşma ve anlaşmazlıklar neticesinde oluşan şartlarda görüp öğrenerek uygulama sahasına koymuşlardır. Mesela Mekke'de dikişli elbise giymezken Medine'ye yerleştikten sonra giymişlerdir. Yaşam şartlarında meydana gelen yeni gelişmeler ilimde ilerleme ve sürekli gelişen iyiden daha iyiye ulaşma mantığıyla hareket etmişlerdir bununla beraber çeşitli dönemlerde yeni örflerin oluşması ve şehirden şehire değişen yeni örflerin uygulama esasları muhkem ayetler içerisinde bulunan bu hususları göz önünde bulundurarak amel ediyorlardı.³⁰

Selefin kısa dönemde kaydettiği ilerleme, halefin uzun asırlar boyunca gösterdiği ilerleme ve gelişmelerden çok daha fazladır. Selef uymanın ölçüsünü de şöyle açıklamıştır: ardı ardına gelen zamanların tümünü içermektedir. Selef kelimesi aynı zamanda önce (kable) kelimesinin taşıdığı anlamı da içermektedir.³¹

1.2. Selefilikte İsimlendirme Problemi

Selefiyye kavramı, Abbasi halifelerinin ilk zamanlarından itibaren, Müslümanların içine düştüğü bu parçalanmış durumundan kurtarmak ve toplumsal hayatı idealleştiren, Hz. Muhammed (s.a.v.) dönemine göre yapılandırmak, Müslümanların birlik ve bütünlüğünü muhafaza edip ebedi kılmak için çözümün Asr-ı Saadet döneminde uygulanan kurallarda olduğuna kanaat getiren, Kur'an ve hadisten ayrılmayan ve akli ön planda tutanları sert bir biçimde tenkit eden kişilerin müşterek adı olmuştur. Bahsi geçen kişiler, ilk dönem Müslüman toplumunun İslam'ı açıklamada ve anlamada oluşturdukları teamüllerine sıkı sıkıya bağlı kalmışlardır.³²

²⁹ Buti Muhammed Said Ramazan el-Buti, *Es-Selefiyyetü Merhaletün Zemeniyyetün Mubareketün La Mezhebün İslami*, 11-12.

³⁰ Buti Muhammed Said Ramazan el-Buti, *Es-Selefiyyetü Merhaletün Zemeniyyetün Mubareketün La Mezhebün İslami*, 11-12.

³¹ Buti Muhammed Said Ramazan el-Buti, *Es-Selefiyyetü Merhaletün Zemeniyyetün Mubareketün La Mezhebün İslami*, 7.

³² Hücetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-

Hicri ikinci asrın ortalarından itibaren bu dönemin önemli alimlerinden Ahmed b. Hanbel Ehl-i Hadis olarak kendisini tanımlamıştır. İbn Teymiyye ve öğrencisi İbn Kayyim el-Cevziyye tarafından Hicri yedinci asırdan itibaren tekrardan şekillenerek Selef ve Ehl-i Hadis olarak bilinen oluşum Selefiyye olarak adlandırılarak bugüne değin süre gelmiştir.³³

Selefiyye, ilk nesli meydana getiren sahabe ve tabiin zamanında hayatını idame ettiren Müslümanların söz ve davranışlarını, "menkûlat" ve "merviyât" (haberler, hadis, nakil, nas, eser) gibi adlandırmalarla bir nevi kutsiyet derecesine yükseltmiştir. Selefiyyede, tevil edilmeye karşı, naklin ve nassın adeta dini dokunulmazlığı vardır. İtikadi konularda kanıt olarak getirilen şeyler arasında sadece nakil kabul görür. Bu nedenle nassın zahiri ve akla gelen ilk anlamını te'vil ya da tefsir etmek kesinlikle uygun değildir, kabul edilemez.³⁴

Gelenekçi zahiri din anlayışının bir tezahürü olan Selefilik ‘nasların zahirine ve Selef-i Salihin olarak kutsallaştırılan ilk üç neslin dini tecrübesine dayanarak geçmişte gelecek kurma ‘ mefkuresini savunan ‘şirke ve bidat’lerle mücadele ‘adı altında insanların siyasi, dini, ahlaki hayatlarına şekil vermeye çalışan, laiklik ve demokrasi aleyhtarı akıl düşmanı kişi, topluluk ve siyasi hareketlerin ortak adı olmuştur.³⁵

Mısır Ezher Üniversitesi mezunu Üstad İbn-i Halife Alivi, Akıdet-üs Selefî Vel-halef adlı kitabında şöyle yazmıştır: ‘Ebu Zehra’nın Tarih-ül-Mezahib-ül İslamiyye kitabında yazdığı gibi, hicretin dördüncü asrında, Hanbeli mezhebinden ayrılan birçok kişi, kendilerine Selefiyyin ismini verdiler. Hanbeli mezhebi âlimlerinden Ebu'l-Ferec (ö. 967), İbni Cevzi (ö.1201) ve diğer âlimler bu Selefîlerin, Selef-î Salihin’in yolunda olmadıklarını; bid’at ehli, Mücessime fırkasından olduklarını bildirerek, bu fitnenin yayılmasını önlediler. Daha sonra yedinci asırda, İbn Teymiyye el-Harrani bu fitneyi tekrar alevlendirdi. Kendilerine Selefiye ismini takanlar, İbn Teymiyye’yi kendilerine imam bildiler.’³⁶

Tûsî, *İlcamu'l -Avam an ilmi'l-Kelam* (Beyrut, 1985), 58.

³³ İşcan, “Selefilik”, 38.

³⁴ Mehmet Kubat, “Selefî Perspektifin Tarihselliği”, *İslami Araştırmalar Dergisi* 17/3 (2004), 240.

³⁵ Sönmez Kutlu, “Gelenekçi-Zahiri İslam Anlayışının Zihniyet Analizi: Epistemolojik, Teolojik ve Kültürel Temelleri”, *Zahiri ve Selefî Din Yorumu* (İstanbul: Kuramer, 2019), 72-73.

³⁶ İbn-i Halife Alivi, *Akıdet-üs Selefî Vel-halef*, t.y, c.y/43-51.

I. Dünya Savaşına kadar Selef ehli, sünnet ehli, hadis çizgisinde ilerlerken; Vehhabilik ve buna bağlı olarak günümüz Suudi Arabistan'ının ortaya çıkmasında etkin olan tarihi ve siyasi gelişmeler sonrasında, modern zamanlarda ve bugün Selefilik bahsi geçtiği zaman ilk olarak akıllara hiç kuşkusuz Suudi Arabistan gelmektedir. Çünkü Suudiler, Selefilik fikrini devletin bir ideolojisi olduğunu resmiyete dökmüşlerdir ve üstüne de sözü geçen fikrin dünya üzerinde kabul görmesinin de temsilciliğini üstlenmişlerdir, petrolden elde ettikleri gelirler sayesinde de Selefî maskesi altında Vehhabilik fikrinin yeryüzüne yayılmasında etkin rol oynamışlardır.³⁷

Suudi Arabistan'da vuku bulan ve Muhammed b. Abdülvehhab'ın (1703-1787) izinden gitmeyi görev saydığı için Vehhabi olarak tanımlanan, ne var ki kendilerini Vehhabiden ziyade Selefî olarak adlandıran bir oluşum olan, Hanbelilik esaslarına dayanan nasları mutlak literal anlamak gerektiğini düşünen ve yeniliklere açık olmayan dinî bir hareket olarak meydana çıkmıştır.³⁸

Bu ideolojinin taraflarının savunduğu görüşe göre Muhammed b. Abdülvehhab'ın öncüsü olduğu bu akımın esas amacı; Müslümanların ve İslam'ın erken dönemlerindeki şeklini alması amacıyla İslam dinine sonraları eklenendirilmiş bid'atlere karşı savaşımdır. Onlara göre asıl tevhid, Allah'ın ve Peygamberin (s.a.v.) buyrukları haricinde bir otorite tanımayıp, Hz. Muhammed zamanında var olmayan ve bu dönemden sonra meydana gelen uygulamaların tümünün bid'at olduğunu kabul edip, aynı zamanda tevessülünden kaçınarak Allah'ı birlemektir.³⁹

Bid'atlarla savaş, Vehhabilerin cihat şekli, bu hareketi, tüm Müslümanlara karşı yerine getirilmesi gerekli olan bir mücadele haline dönüştürmüştür. Bu sebeplerden ötürü, Vehhabilerin bu tutumu İslam geçmişinin ilk ayrılıkçı oluşumu olarak kabul edilen Hariciler'de görüldüğüne benzer biçimde Müslüman haricindeki oluşumlar değil, bilakis kendileri gibi düşünmeyenleri müşrik olduklarını varsaydıkları Müslümanlar olmuştur.

Dar perspektifteki bu bakış açıları, onları sert ve despot önlemler almaya itmiştir. İslam toplumunun belli bazı bölgelerinde az çok etkilerini göstermiş olan bu fikir akımı,

³⁷ Adem Apak, "İslam Tarihi Boyunca Selef Ve Selefilik Kavramlarının Anlam Serüveni", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*, ed. Ahmet Kavas (İstanbul: Çınar Yayınları, 2013), s.39-50.

³⁸ Ethem Ruhi Fiğlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri* (İstanbul: Selçuk Yayınları, 1980), c.y/31.

³⁹ Fiğlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, c.y/31.

yine de cahillikleri, taşkınlıkları ve bağnazlıkları bir tarafa bırakılacak olursa, esasında olması gerektiği yere ulaşmamış bir akım olarak görülebilir.⁴⁰

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısının hemen akabinde iyileştirme ve yenileme çalışmaları üzerinde faaliyetlerini artıran İslam âlimlerinin, Kur'an ve Peygamberin sünnetine dönüş yapmayı destekleyerek, taklitçilikten uzak durmayı ön plana çıkarmaları; Selefiliğin bahsi geçen konularda sabit fikirliliklerinden dolayı daha fazla tartışma zemini oluşmasına sebep olmuştur

Aynı şekilde İbn Teymiyye'nin hayatta olduğu devirdeki koşullarda Haçlı ve Moğol çıkarmalarında ortaya çıktığı gibi, Batılı ülkeler tarafından İslam coğrafyasının büyük çoğunluğu ele geçirilip sömürgeleştirilmesiyle bu durumun nedenleri ve bunların çözümü hususunda çare arayışları başlamıştır. Bu anlamda sayısız ilim adamı, birkaç yüzyıl sonrasında İslamiyet'e sayısız hurafe ve yanlış, alelade uygulamaların dâhil olduğunu söylemiştir. İlim ehli arasında taklitçiliğin giderek arttığını, nasların ve diğer temel kaynaklara tercihen fukahanın, kelimcilerin ve müfessirlerin İslam dini üzerindeki kişisel fikirlerin ehemmiyet kazandığını, tarikatların ve tasavvufun toplumu yozlaştırdığını dolayısıyla da yeniden İslam'ın temeline yani saf haline dönülmesi gerekliliğini ifade etmişlerdir. Bu doğrultudaki fikirler, yüzlerce yıl evvelinde İbn Teymiyye ileri sürülen fikirleri bir bakıma yeniden gündeme getirdiği için devrin ıslahatçı ilim adamları tarafından Selefilikle ilişkilendirilmiştir.⁴¹

Batı ve Sovyet bloğu arasındaki Soğuk Savaş döneminin getirdiği koşulların da tesiriyle, 1970'lerden sonra politik yönüyle ağır basan Selefîyyeden, iddialı, aksiyoner oluşumlar bir bir çıkmaya başlamıştır.⁴² Gelenekçi İslam söylemlerine karşı olduğu kadar, Batı'dan gelen herşeye de karşı çıkan söz konusu oluşumlar, birçok yönden içe dönük bir yaklaşım ortaya çıkarmıştır. Özellikle Filistin meselesinin süregelen hale gelmesi, buna ek olarak, eş zamanlı olarak Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından ele geçirilmesi ideolojik Selef fikrinin gerek Arap toplumu gerekse Hint alt kıtasında yayılması sürecini hızlandırmıştır.⁴³

⁴⁰ Apak, "İslam Tarihi Boyunca Selef Ve Selefilik Kavramlarının Anlam Serüveni", 39-50.

⁴¹ Apak, "İslam Tarihi Boyunca Selef Ve Selefilik Kavramlarının Anlam Serüveni", 39-50.

⁴² Mehmet Ali Büyükkara, "11 Eylül'de Derinleşen Ayrılık Suudi Selefîyye ve Cihadi Selefîyye", *Dini Araştırmalar* 7/20 (2004), 218-224.

⁴³ Apak, "İslam Tarihi Boyunca Selef Ve Selefilik Kavramlarının Anlam Serüveni", 48-49.

Selefilik, dini Asr-ı Saadetteki asli hüviyetine döndürme iddiasıyla ortaya çıkan gelenekçilik, bidat ve hurafelerden kurtarma, bazen de dinde yenilik ve modernizm şeklinde isimlendirilirken süreç içerisinde neo selefiliğe evrilerek İslam dinine telafi edilemeyecek zararlar vermiştir.

Günümüzde gelenekçi zahiri din anlayışının farklı bir tezahürü olarak isimlendirilen Selefilik ‘nasların zahirine ve Selef-i Salihin olarak Selef-i salihin olarak kutsallaştırılan ilk üç neslin dini tecrübesine dayanarak geçmişte gelecek kurma ‘ mefkuresini savunan ‘şirkle ve bidat’lerle mücadele ‘adı altında insanların siyasi, dini, ahlaki hayatlarına şekil vermeye çalışan, laiklik ve demokrasi aleyhtarı akıl düşmanı kişi, topluluk ve siyasi hareketlerin ortak adı olmuştur.⁴⁴

Neo-Selefilik ise belli bir mezhep, meşrep ya da grup olmaktan ziyade; uçlarda dolaşan din dilini benimseyerek tekfir edici, dışlamacı, itham edici, sorun üretici bütün şiddet yanlısı dini akımların ortak şemsiye adı olmuştur.⁴⁵

Bu da Seleflikle ilgili kavram kargaşasını doğurmuştur. Selefliğin dini Asr-ı Saadetteki asli hüviyetine döndürme misyonu amaçlanmıştır. Ayrıca İslamı ortaya çıkan gelenekçilik, bidat ve hurafelerden kurtarmak, bazen de dinde yenilik ve modernizm gibi algılansa da özellikle son dönemlerdeki Neo Selefiler dinin aslına rücu edelim derken dini referansları yok sayarak hareket etmişlerdir. Aslında İslam kültürünün birikimini yeniyile yoğurmak yerine geçmişi bir kenara atarak kendilerince bir İslam inanç şekli çizmişlerdir.

2. Selef/Selefliğin Önemli Temsilcileri

2.1. Hanbelilik ve Ahmed Bin Hanbel (ö.241/855)

Hanbelilik mezhebi; kurucusu olarak kabul edilen Ahmed b. Hanbel’in görüşlerini benimsemiş, Ahmet b. Hanbel’den ders almış kişilerin sistemleştirdiği bir mezheptir. Kurumsallaşma sürecini Ahmed b. Hanbel’den sonra tamamlayan bir mezhep olan Hanbeliliğin temeli, kurucu imamın yaşadığı dönemin öncesinde de var olan Ehl’i Hadis’e dayanmaktadır. Hanbelilik, çağdaş selefi hareketlerin de temelini oluşturmuştur.

⁴⁴ Kutlu, “Gelenekçi-Zahiri İslam Anlayışının Zihniyet Analizi: Epistemolojik, Teolojik ve Kültürel Temelleri”, 72-73.

⁴⁵ Mehmet Kubat, “Selefiyye İle Neo-Selefliğin Kesişen Ve Ayrışan Yönleri”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 6/2 (2017), 129.

Ahmed b. Hanbelin hocaları arasında Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Said el Kattan vardır. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'teki rivayetlerine göre hocalarının sayısı 280'dir. Abdurrahman b. Mehdi, Veki b. Cerrah en çok hadis yazdığı hocasıdır. Buhari, Müslim, Ebu Davut, Tirmizi, Nesai, Yahya b. Main, Ebu Hatim er-Razi ve iki oğlu Salih ve Abdullah'ta hocaları arasında bulunmaktadır.⁴⁶

Said b. Cübeyr'den rivayetle (ö.95/ 714), "Bedir savaşında bulunan sahabenin bilmediği şey dinden değildir." derken; İmam Evzai (ö.157 / 774), "İlim, Muhammed'in ashabından gelen şe'ydir." demiş, bu sözleriyle sahabeden gelmeyen şeylerin hiçbir ilmi değer taşımadığını vurgulamak istemişlerdir. Ayrıca Ahmed b. Hanbel, rivayete göre Rasulullah'ın karpuzu ne şekilde yediğine dair kendisine bir nakil veya rivayet ulaşmadığı için ölene kadar karpuz yememiştir.⁴⁷

Selefi anlayışa öncülük eden Ahmed b. Hanbel; akaid ve ibadetlerde bid'ati reddeder ve mümkün olduğunca sünnetin hâkim olması için gayret gösterir. Ahmet b. Hanbel'in temsil ettiği Hanbelilik ortaya çıkışı itibariyle siyasi, itikadi bir mezheb olmakla birlikte ilerleyen süreçte fıkhi bir boyut kazanmıştır. Hanbelilik, mezheb yapısını günümüze kadar devam ettirmiş ve çağdaş Selefi akımların da temelini oluşturmuştur. Ahmed b. Hanbel, akaid problemleri ile yakından ilgilenen ve Ehl-i Sünnet akidesinin yerleşmesini tesis eden bir âlimdir. Onun naslara sınıksız bağlı olmasının yanında akli istidlalleri de reddetmediği; Mutezile mensuplarıyla münakaşa ettiği zaman, akli delilleri kullandığı da bilinmektedir. Ahmed b. Hanbel'in Kur'an ve sünnetin tevil edilemeyeceği hususundaki görüşlerini, Gazzali, aslen zahiri manada müteşabihlerin tevil edilemeyeceği olarak anlamıştır. Subutî ve haberî sıfatlar, Ruyetullah, Halkul Kur'an cennet ve cehennem ebediliği, tekfir gibi konular, Ahmed b. Hanbel'in önemle üzerinde durduğu meselelerdir.⁴⁸

Ahmed b. Hanbel'in Allah'ın sıfatları konusundaki görüşleri de şu şekildedir: Allah'ı Teâla zâtî sıfatlar ve fiilleri bakımından Kur'an ve sünnette belirtilen sıfatlarla nitelenebilir. Aklın bu sıfatları açıklaması mümkün değildir. Kur'an Allah kelimidir; Kur'an-ı Kerim hakkında mahlûktur demek küfür, mahlûk değildir demekse bidattir. Her

⁴⁶ M. Yaşar Kandemir, "Ahmed b. Hanbel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1989), 75-80.

⁴⁷ Kubat, "Selefi Perspektifin Tarihselliği", s.240.

⁴⁸ Yavuz, "Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi", 38/82-87.

ne şekilde düşünülürse düşünülün Kur'an-ı Kerim Allah kelamı olup, mahlûk değildir. Allah ahirette Müslümanlar tarafından görülecektir. Ahmed b. Hanbel iman; kalp ile tasdik, dil ile ikrar, uzuvlar ile de ameldir diye açıklar.

Abbasiler döneminde özellikle Halife Memun ve daha sonraki halifelerin sürdürdüğü Mihne politikaları Ashab'ul-Hadisın tepkilerine sebep olmuş ve Ahmet b. Hanbel Mihne olaylarındaki duruşu ile Ehl-i Hadis âlimlerinin sembol ismi haline gelmiştir. Mihne olayına karşı gösterdiği tutum sebebiyle sahabe ve tabiin ile onu kıyaslamışlar ve onlara eş değer tutmuşlardır.⁴⁹ Mihne olayı Ehl-i Hadis içinde de bir yol ayırmasına sebep olmuştur. İktidarın “Kur'an mahlûktur.” söylemi karşısında Mihne döneminde halifenin uyguladığı politikalara, Ahmet b. Hanbel, gösterdiği direnç ile şöhret kazanmış onun etrafında büyük bir öğrenci grubu toplanmıştır. Mihne dönemi İslam düşünce tarihinin çok ciddi kırılma noktalarından biridir. Ahmet b. Hanbel'in şahsında Ehl-i Hadis'in zaferi ile bitmiş olması ona meşruiyet kazandırmıştır. Ehl-i Hadis'in farklı gruplara ayrılmasına ve Hanbelilik Mezhebi'nin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ahmet b. Hanbel'in (ö241/855) yılında vefat etmesi ile talebeleri ona ait rivayetleri toplamış ve Hanbeliliğin temelleri atılmaya başlanmıştır. Sonraki dönemde ise Hanbeliliğin teşekkülünü sağlayacak çalışmalar, özellikle, Ebu Bekir el-Hallal'ın sistemleştirmesi ile Hanbeliliğin oluşum süreci büyük oranda tamamlanmıştır.⁵⁰

Ahmed b. Hanbel'in, en önemli eseri olan el-Müsned haricinde kendisine nispet edilen kitapların hiçbirini bizzat kendisi kaleme almamış, hatta kendi söz ve fetvalarının yazılmasına müsaade etmemiştir. Bundan dolayı eserleri, başta oğlu Abdullah olmak üzere diğer talebeleri tarafından ve ölümünden sonra kaleme alınmıştır.⁵¹

2.2. Selefilik ve İbn Teymiyye Takıyyüddin (ö.728/1328)

İbn Teymiyye düşüncesinde Selef kavramı, gelenekteki kullanımına daha uygun bir biçimde ilk asırlarda yaşamış İslam toplumunu ve bu toplumun ortaya koyduğu din anlayışını ifade etmektedir. Selefîyye kavramı İbn Teymiyye döneminde oluşmuş sınırları belli olan bir ekol veya yapıdan ziyade bir zihniyet ve düşünme biçimini yansıtır.⁵²

⁴⁹ Muhyettin İğde, *VI. Ulusal Koordinasyon Toplantısı*, “İslam Mezhepleri Tarihi Selefilik Çalıştayı”, ed. Doğan Kaplan, *Necmettin Erbakan Üniversitesi*, (05 Eylül 2015), 33-52.

⁵⁰ Muhyettin İğde, “Selefilik”, *Selefiliğin Tarihi Arka Planı: Hanbelilik*, ed. Doğan Kaplan (Konya, 2016), 33-48.

⁵¹ Kubat, “Selefî Perspektifin Tarihselliği”, 236.

⁵² İsmail Akkoyunlu, “İbn Teymiyye’de Selef ve Selefîyye Kavramları”, *Cumhuriyet İlahiyat*

Din anlayışındaki farklılıkların kurumsallaşmasıyla ortaya çıkan mezheplerin önemli dönüm noktaları vardır. Selefilikte de mahiyeti ilk olarak nasıl ve hangi anlamlarda kullanıldığı gibi tartışmaların yaşandığı ve bu tartışmaların bazen bu kavramın bir zihniyete mi yoksa mezhebe mi karşılık geldiği üzerinde durulmuştur. Bu minvalde Selefilik kavramı karşımıza İbni Teymiyye ile çıkar. Bu nedenle Selefilik teorisyeni ve en güçlü temsilcisi görünen İbni Teymiyyenin eserlerinde Selefilik ve Selefiyye kavramlarının kullanım şekli önemlidir. İbni Teymiyyenin kaynaklarına baktığımızda Selefiyye kavramına nispetle Selef kavramının daha çok kullanılmış olması dikkat çeker. İbni Teymiyye kaynaklarında Selef kavramını gelenekte kullanımına uygun biçimde ilk asırlarda yaşamış İslam toplumu ve din anlayışına dönmek olarak ifade etmektedir. Çoğunlukla Selefiyye kavramını terkip halinde verir. Selefiyye kavramını varlık kazanmış sınırları belli bir ekol veya yapıdan ziyade bir zihniyeti düşünce biçimini yansıtacak biçimde eserlerinde kullanıldığı görünmektedir.⁵³

İbn-i Teymiyye akıl ve nakil ilişkisi üzerinde durmuştur. Naslarda yer alan, naslara dayanan akılcılık metodunu tercih etmiştir. Kur'an'a aykırı hiçbir akıl yürütme modelini kabul etmemiştir. İbni Teymiyye'ye göre Kur'an sadece itikadi delillere değil akli delillere de yer verir. Afak ve enfüsten deliller, ayette geçen ‘*Onun hak olduğu meydana çıkıncaya kadar varlığımızın belgelerini onlara hem dış dünyada hem de kendi içlerinde göstereceğiz. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?*’⁵⁴ ayetini delil göstererek gerekli açıklamaların naslarda olduğunu savunmuştur. Tevkifi sıfatlar, hidayet ve kader gibi itikadi konular ve delillerin Allah tarafından en iyi açıklandığını söylemiştir. Allah'ın varlığı ve sıfatları konusunda zihni ve felsefi delillere itibar edilmez. Allah'ın yokluğu imkânsızdır, bütün sıfatları kadimdir.⁵⁵

İbn-i Teymiyye akıl nakil ilişkisi naslara dayalı dini akılcılık metodunu tercih etmesi dolayısıyla dinde Kuran'ın rehberliğini ve ona uymanın gerekliliğini dile getirir. Bu düşüncesinde de sahâbe, tabiin ve imamlara tabi olduğunu söyleyerek Kur'an'a aykırı

Dergisi 23/1 (2019), 627.

⁵³ İsmail Akkoyunlu, “İbn Teymiyye’de Selef ve Selefiyye Kavramları”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/1 (2019), 545-562.

⁵⁴ Fussilet 41-53.

⁵⁵ Mustafa Kara, “İbn Teymiyye, Takıyyüddin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1999), 164-241.

hiçbir akıl yürütmeyi kabul etmediklerini Kur'an'ın önüne çıkarılan görüş ve düşüncelerini benimsemediklerini dile getirir.⁵⁶

İbn-i Teymiyye sadece itikadi hükümlerle değil Kur'an'da geçen bu hükümlerin akli delillerine de değinir. “afak ve enfüsten deliller” (fussulet 41/53) gibi açık ifadelerle bazı ayetlerde bu delillerin olduğunu söyler. Dinde hüccet olan şer’î delilleri akli delilleride içerdiği için akıl nakil bütünlüğü sağlanır görüşündedir. Dinen meşru olmayan delillerse bunların dışında olan cedele dayalı mesnetsiz iddialardır. Örneğin ilahi sıfatlar, peygamberler, tevhid ve haşr gibi akılla bilinebilir konularda vahiy yol gösterir ve çeşitli ipuçları verir. Bu sebeple bazı akli ve sem’î burhan ve kıyaslar vahyin işaret etmesi koşuluyla şer’î delil sayılabilir.⁵⁷

Allah'ın varlığı ve sıfatlarını ispat vaciptir. Kur'an'ı metodu öne çıkaran gözlemci ve psikolojik delillere önem verir. Kelamcı ve filozofların kullandığı hudus ve nazari delillerde çok fazla teferruat olduğundan bu deliller Allah'ın varlığını ispat etmek yerine problemi daha çok büyüterek ispata engel olmaktadır. İbn-i Teymiyye teşbih ve tecsimin İslam akaidinde bulunmadığını savunur. Ehl-i Sünnet kelamcılarının yed-arş-istiva vb. haberi sıfatları te’vil etmeye çalışmalarına sert bir şekilde karşı çıkar⁵⁸

İbn-i Teymiyye'nin tevhidi zedeleyen görüşler arasında gördüğü “Vahdet-i Vücut Nazeriye”si vardır. İslam'ın mitoloji ile takdim edilip; Allah-âlem arasında iç içe birlikteliği varsayan hulul ve ittihat fikri, Allah'tan başkasından yardım istemek açısından sakıncalı olduğunu söyler. Peygambere tevessülün ve peygamber hürmetine Allah'a dua edilmesini kabul eder. Fakat peygamberimiz dışında başkasını vesile yapmayı uygun görmez. Kabir ziyaretini de belli aralıklarla yapılmasını düşünür. Kabirleri öpmeyi, kabirlerin başında namaz kılmayı ve adak kurbanı kesmeyi, ölüden yardım talep etmeyi, mekânların takdis ve tazim edilmelerinin tevhid inancına zarar verdiğini düşünür. İman konusunda da Kur'an'ı Kerim ve hadislerde imanın defalarca amel-i salih ile bir arada geçtiğini belirten İbn-i Teymiyye, iman fonksiyonel olması ve Allah korkusuna dayalı iman amel ilişkisi üzerinde ısrarla durmuştur.⁵⁹

⁵⁶ Kara, “İbn Teymiyye, Takıyyüddin”, 405-413.

⁵⁷ Kara, “İbn Teymiyye, Takıyyüddin”, 405-413.

⁵⁸ Kara, “İbn Teymiyye, Takıyyüddin”, 405-413.

⁵⁹ Kara, “İbn Teymiyye, Takıyyüddin”, 164-241.

İbn-i Teymiyye kelimcileri şu konularda tenkit eder: Kelamı, usûlü'd din olarak takdim etmeleri bu ilmin öğrenilmesini dinen farz kabul ettikleri için baştan hatalı bir yola girdiklerini düşünerek eleştirir. Kelam konularında kesinlik iddiasında bulunmaları ve kelimcilerin rü'yetullah, vahyin mahiyeti halk'ul-Kur'an gibi konulara dair açıklamaları Kur'an'a uygun düşerse kabul edilir aykırı olursa reddedilir görüşüne sahiptir. Bunuda sem'in delaletine kıyasla aklın delaletinde daha çok zan bulunmaktadır diye bu görüşü savunur. Naslardaki akliliği ihmal edip Kur'an ve sünnet metodunun dışına çıkmaları, Cevher, araz ve bunlar gibi yeni terimleri İbn-i Teymiyye'ye göre Selef alimleri ve müçtehit imamları bu terimleri kullandıkları için değil yanlış manalar yükledikleri için eleştirmiştir. Kitap ve Sünnet'te bu kelimelere yüklenen anlamlarla kelimcilerin kastettikleri anlamlar aynı değildir gibi sebeplerle kelimcileri eleştirir.⁶⁰

Ayrıca İbn-i Teymiyye Kur'an'da nehyedilmiş olmasına rağmen bilgi sahibi olmadan Allah hakkında tartışmak (el-Araf 7/33; el-İsra 7/36), Allah'a gerçek dışı şeyler isnat etmek (en-Nisâ 4/171; el-A'râf 7/169), İlimsiz cedel yapmak (Âl-i imrân 3/66), Allah'ın ayetleri üzerinde cedel yapmaya çalışmak (el-Mü'min 40/4,35,56; eş-Şûrâ 42/16,35), Allah'ın tartışılmasını yasakladığı konularda tefrikaya düşmek (Âl-i İmran 103/106; el-En'âm 6/159; Er-Rûm 30/30-32) bu ayetleri delil göstererek bu konularda Hz. Peygamberin azhabını men ettiğine dair rivayetler olduğundan kelimcilerin Kur'an ve sünnet methodunun dışında çıktıkları düşünür.⁶¹

İbn-i Teymiyye, İslam düşünce tarihinde, Ehl-i Hadis ve Hanbeli geleneği açısından önemli bir isimdir. Hanbeli din anlayışının teorisyeni, en önemli temsilcisi ve kurucusu olduğu iddia edilmektedir. Bu sebeplerle modern dönemlerde selefilik ile ilgili fikir beyan edenlerin büyük bir çoğunluğu İbni Teymiyye'yi Selefilik'in merkezine koymakta ve bu zihniyetin kurucusu olarak takdim etmektedir.⁶²

3. Ehl-i Hadis (Bir Ekol Olarak Ashabü'l-Hadis)

Ehl-i Hadis (ehlü'l-hadis) gibi aynı anlama gelen Ashabü'l-Hadis tabirleri, sahabiler döneminden itibaren kullanılmaya başlamıştır. En çok hadis rivayetinde

⁶⁰ Kara, "İbn Teymiyye, Takıyyüddin", 405-413.

⁶¹ Kara, "İbn Teymiyye, Takıyyüddin", 405-413.

⁶² Akkoyunlu, "İbn Teymiyye'de Selef ve Selefiyye Kavramları", 2019.

bulunan Abu Said el-Hudri'nin, hadis öğrenmek isteyen gençlere “Siz bizim halefimiz ve bizden sonraki Ehl-i Hadissiniz.” dediği rivayet edilir.⁶³

Bu konuda otorite kabul edilen İslam âlimleri kendilerini, sahabe ve tabiine uyan öncüler, ilk nesli takip eden Selefiye akımının temsilcileri, sonraki dönemlerde de Ehlü'l Hadis, Ehlü'l Hak gibi ifadelerle tanımlamışlardır. Ehlü'l Hadis tabiri aslında bidat ve rey karşıtlığı olarak kabul edilmekte ve akli ve rey-i reddeden sahabe ve tabiinin eserlerini esas alarak dinin aslını koruma gayreti içinde olmaktır.

Ehl-i Hadis meselelerin muhakkak bir hadise dayandırılması gerektiğini düşünen bir bakış açısını temsil ederler. Rivayetler o kadar önemlidir ki onlar ilm-i sadece hadis yazma ve rivayet olarak görürler. Örneğin Eşari mezhepleri on gruba ayırır ve bu mezhepler içerisinde Ehl-i İlim olarak isimlendirilenler “Eseriyye” yani özel anlamıyla da Ehl-i Hadistir.⁶⁴

Ehl-i Hadis kavramı zamanla “hadise göre hareket etmek isteyen kimse” anlamını kazanmaya başlamıştır. Ehl-i Hadisin önemli temsilcilerinden Ahmed b. Hanbel Sahibü'l Hadisi “hadisle amel eden kimse” olarak tanımlanmıştır. Ehl-i Hadis terimi bu anlamıyla, Ehl-i Re'y ve hadisle amel eden bütün Müslümanları kapsamakla birlikte bunun için belli usülleri kullanma gündeme geldiğinde, Ehl-i Hadis'in bir kısmını içeren ve naslara yaklaşımları değişiklik gösteren Ashabü'l hadis anlayışı teşekkül etmiştir. Ehl-i Hadisin en önemli özelliği kıyasa ve yoruma tabi tutmadan hadisleri olduğu gibi uygulamak akli ve edebi ilimlerden ziyade nakli ilimlerle iştigal etmek olarak ifade edilebilir. Hadislere usulen bağlı kalmayı Zahiriler ile Ehl-i Re'y'e bağlılığıyla tanınan Şafiler ve Malikiler de Ehl-i Hadis içinde kabul edilmiştir. Aynı şekilde, el-Cami'u's Sahih'ine bab başlığı da dahil olmak üzere hadis dışında hiçbir şey yazmayan Müslim ile fıkhi görüşlerine el-Cami'u's Sahih'in de bab başlıklarında veren Buhari, Ehl-i Hadisin farklı gruplarında yer almıştır.⁶⁵

Hadis öğrenimi, Allah rızası için yapılan bir ibadet ve Müslümanlara bir hizmet vesilesi sayılırken ilk dönemlerde, daha sonraları özellikle 8. yy.'da bu işin, halkın

⁶³ Abdullah Aydın, “Ehl-i Hadis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1994), 10/507-508.

⁶⁴ Mehmet Çetinkaya - Mehmet Kubat, “Hadis Edebiyatında Mezheplere Yaklaşım Farklılıkları”, *emakalat* 14/2 (Güz 2021), 1115-1116.

⁶⁵ Aydın, “Ehl-i Hadis”, 1994, 10/508-509.

gösterdiği teveccühten dolayı şehir meydanlarında binlerce insanın katıldığı bir gösteriş ve kazanç vesilesi yapıldığı görülmektedir. Ehl-i Hadis'e tabii olan bazı kimseler işi tamamen nakilciliğe dökmüş hadisleri anlamak için bir çaba sarf etmemiştir. Hz. Ömer'in Medine dışına gönderdiği elçilere az hadis rivayet etmeleri yönündeki tavsiyeleriyle anlamadan, bilmeden rivayet etmenin mahsurlarını söylediği hatıra gelmektedir. Ehl-i Hadisten olan Hasan-ı Basri (642-728)'ye nisbetle söylenen "Âlimlerin maksadı riayet etmek, sefihlerin maksadı rivayet etmektir" sözüyle bu hususa işaret edilmektedir.⁶⁶

Ehl-i Hadis ve Ehl-i Re'y den önemli meselelerde anlaşma zemini bulanlar asırlar boyunca devam eden bu tartışmaların tarafları etkilese de Ehl-i Sünnet dairesinde bir araya gelmişlerdir. Bu durum Ehl-i Hadis'in lehine olmuş, onların hadisleri öğrenme ve öğretimini sağlama ve hadisleri korumalarına hizmet etmiştir.

Hindistan'da ve Pakistan'da On dokuzuncu yüzyılın sonunda Ehl-i Hadis çizgisini korumak isteyen Ehl-i Hadisçiler çıkmıştır. Bunlar Sıddık Hasan Han'ın eserleri ve Delhi'de yarım yy.'dan uzun bir süre talebe yetiştiren Nezir Hüseyin'in öğretim faaliyetlerinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Ehl-i Hadis'in Hindistan'daki önde olan şahsiyetleri arasında düşüncelerinden dolayı Afganistan'dan sürüldüğü için Amritsar'a yerleşen Mevlevi Abdullah Gaznevi, uzun yıllar boyunca İsha'atü's-Sünne adlı aylık bir dergi çıkaran Mevlevi Muhammed Hüseyin ve Vefa Senaullah söylenebilir. Yıllık müzakeresini ilk defa 1912'de yapan Ebü'l-Vefa, All India Ahl-i Hadith Conference'ın organizasyonunda önemli bir rol oynamıştır.⁶⁷

Sadece sahih hadisle amel edileceğini söyleyen yeni Ehl-i Hadis, yeterli bilgisi olan herkesin içtihat yapabileceğini söylemekte, gaybı yalnız Allah'ın bileceği üzerinde durmakta tevhid inancından sonra taklide ve bidatlara karşı çıkmaktadır. Bu tutumları sebebiyle Vehhabilik ile itham edilen bu grup Vehhabilerin Hanbeli dolayısıyla mukallit olduklarını söyleyerek bu iddiayı reddetmiştir.⁶⁸

İslam dünyasında Mu'tezile, Cebriyye, Mürcie, Haricilik, Şia, Kaderiyye gibi fırkaların oluşumu ile geliştirdikleri tavır ve kullandıkları argümanlar sebebiyle bu gruplara veya bunların fikirlerine karşı bir tepki oluşmaya başlamıştır. Farklı birçok grup

⁶⁶ Aydın, "Ehl-i Hadis", 1994, 10/507-508.

⁶⁷ Aydın, "Ehl-i Hadis", 1994, 10/507-508.

⁶⁸ İşcan, "Selefilik", 114-115.

tarafından iddia edilen görüşler tepki duyanlar tarafından sonradan ortaya çıkmış bir bidat, zanna dayanan akıl veya rey ürünü olarak kabul edilmiş ve eleştirilmiştir. Ehlus Sunne, Sahibu s-Sunne ve'l-Cemaat gibi isimlerle anılan Ashabu'l Hadis ortaya çıkan farklı fırkaların dışında kalarak yeni oluşan grup ve fikirlere karşı tepki gösterip eleştiren bir topluluk olmuştur.⁶⁹

İslam dünyasında Şia, Kaderiye, Haricilik, Mürcie, Mutezile, Cebriyye bunlar gibi fırkaların oluşmasıyla geliştirdikleri tavır kullandıkları argümanlar sebebiyle bu gruplara ve bu grupların düşüncelerine tepki oluşmaya başlamıştır. Farklı gruplar tarafından öne sürülen görüşler karşıt görüşlü kişiler tarafından sonradan ortaya çıkmış birer bid'at, zanna dayalı akıl ve rey ürünü olarak kabul edilerek eleştirilmiştir. Meydana gelen farklı fırkaların dışında kalarak, yeni oluşan fikirlere ve gruplara karşı tepki gösterip eleştiren bu topluluk, ana gövdeyi ya da çoğunluğu temsil eden Sahibus-Sunne ve'l-Cemaat, Ehlus Sunne gibi isimlerle anılan Ashabü'l-Hadis di.⁷⁰

Ehl-i Hadîs kavramı zamanla “hadise göre amel etmeye çalışan kimse” anlamını da kazanmaya başladı. Ehl-i Hadîs terimi bu anlamıyla, Ehl-i Re'y ve hadisle amel eden bütün Müslümanları kapsamaktaysa da hadisle amel etme ve bunun için belli usulleri kullanma söz konusu olduğunda Ehl-i Sünnet'in bir kısmını teşkil eden ve naslara yaklaşımları farklılık arz eden bir Ashâbü'l-Hadîs ortaya çıkmaktadır. Ehl-i Hadîsin en belirgin özelliği, hadisleri mümkün olduğu kadar yoruma tâbi tutmadan ve kıyas yoluna başvurmada uygulamak, aklî ve edebî ilimlerden ziyade naklî ilimlerle ilgilenmek şeklinde tanımlanmıştır.⁷¹

Hadislere şeklen bağlı kalmayı savunan Zâhirîler ile Ehl-i Re'ye yakınlığı ile bilinen Şâfiîler ve Mâlikîler de Ehl-i Hadîs içerisinde kabul edilmiştir. Aynı şekilde, el-Câmi'u's-Saḥîḥ'ine bab başlığı da dâhil olmak üzere hadis dışında hiçbir şey yazmayan Müslim ile fikhî görüşlerini el-Câmi'u's-Saḥîḥ'inin bab başlıklarında vermeye çalışan Buhârî, Ehl-i Hadîsin farklı grupları içinde yer almışlardır. İkinci ve üçüncü yüzyıllar bu

⁶⁹ İşcan, “Selefilik”, 115.

⁷⁰ Kubat, “Selefi Perspektifin Tarihselliği”, 238.

⁷¹ Abdullah Aydın, “Ehl-i Hadis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1994), 10/507-508.

farklı yaklaşımları benimseyen kimselerin şiddetli mücadelesine sahne olmuş, Ehl-i Hadîs çeşitli dönemlerde şekilci tutumları sebebiyle tenkide uğramıştır.⁷²

Mihne olayındaki duruşu ve Mu'tezile kelamcılarıyla olan mücadelesi Ahmed b. Hanbel'i Ehl-i Hadîs/Selef ekolünün sembol ismi haline getirmiştir. Çünkü Hanbeli mezhebi dört mezhep içerisinde Kur'an ve Sünnet naslarına zahiri olarak en yakın mezheptir. Bundan dolayı Hanbeli mezhebi basitliği ve kolay anlaşılabilirliği temsil ettiği kabul edilir. Ehl-i Hadîs ve Selefi ekolün temel eserleri incelendiğinde, bunların öncelikle Mu'tezile ile Cehmiyye'ye olan tutumlarından dolayı kelâmcılara karşı olumsuz bir tavır sergiledikleri görülür.⁷³

Ashabü'l-Hadis, peygamberin halifeleri olarak da nitelendirilen, sahip oldukları ilmi halka aktaranlar olarak enbiyalara yakın bir makam biçilen, kendilerinin çok özel bir misyonu olduğu inancında olan Ashabu'l-Hadis, yeni toplumsal oluşların getirdiği "yabancılaşma"ya karşı kendi kendini sürdürme iddiasını taşıyan bir zihniyet olarak adlandırılır.⁷⁴

Hicri ikinci asrın sonlarından itibaren bir yandan yukarıda sözünü ettiğimiz fırkaların birçoğunun oluşum süreci tamamlanmış ve bu sebeple de yeni fikirler zuhur etmiş; diğer yandan yabancı din ve kültürlerin etkisiyle İslam dünyası yeni teolojik sorunlarla yüz yüze gelmişti. İslam dünyasında diğer din mensupları ve felsefe mektepleriyle Müslümanlar arasında kıyasıya tartışma ve ayrışma zemini oluşmuştu. İslam coğrafyasında bu süreçlerin yaşanması Ehl-i Sünnet'in ve Ashabu'l Hadis'in oluşumunu kaçınılmaz hale getirmişti.

Ashab-ı Rey mukabilinde karar kılan Ashabu'l-Hadis, üçüncü yüzyıl başlarında oluşmuştur. Kendilerine Haşeviyye, Müsebbihe, Mücessime⁷⁵ gibi isimler verilmiştir.⁷⁶ Bu dönemin önemli Ashabu'l-Hadis âlimleri arasında Ahmed b. Hanbel, Şafi, Said el Museyyeb ve Ebu Hureyre (ö.58-678) gibi âlimleri örnek olarak verebiliriz.

⁷² Aydın, "Ehl-i Hadîs", 1994, 10/507-508.

⁷³ Aydın, "Ehl-i Hadîs", 1994, 10/507-508.

⁷⁴ İşcan, "Selefilik", 31.

⁷⁵ Haşeviyye: Boş manası ve dayanağı olmayan lüzumsuz söz söyleyen birtakım manasız dini telkinlere sahip gruplara verilen bir isimdir. Müsebbihe: Allah'ı insana benzetenlere ve bu düşüncüyü savunanlara denir. Mücessime: Allah'ı bir cisim gibi düşünüp kabul eden gruplara denilir.

⁷⁶ Kubat, "Selefi Perspektifin Tarihselliği", 235-251.

Selefiyye, Abbasilerin ilk dönemlerinden itibaren, Müslümanların içerisinde bulundukları dağılımıktan kurtaran, toplumsal hayatı idealleştiren Hz. Peygamber zamanına göre şekillendiren, Asr-ı Saadet döneminde olduğu gibi Müslüman topluluğunun birlik ve beraberliğini devam ettiren, kitap ve hadisten bağımsız rey kullanmaktan sakındıran ve bu açıdanda aklı önceleyenleri sıklıkla eleştiren kimselerin adı olmuştur. Müslüman toplumun İslam'ı açıklamada oluşturduğu geleneğe selefi âlimler bağlı olmuştur.⁷⁷

İlk dönemlerde hadis öğrenimi, Allah rızası için yapılan bir ibadet ve Müslümanlara bir hizmet vesilesi sayılırken, daha sonraları özellikle 8. yy.'da bu işin, halkın gösterdiği ilgiden dolayı şehir meydanlarında binlerce insanın katıldığı bir gösteriş ve kazanç vesilesi yapıldığı görülmektedir. Ehl-i Hadis'e tabii olan bazı kimseler işi tamamen nakilciliğe dökmüş, hadisleri anlamak için bir çaba sarf etmemiştir. Hz. Ömer'in Medine dışına gönderdiği elçilere titizlikle hadis rivayet etmeleri yönündeki tavsiyeleriyle birlikte anlamadan, bilmeden rivayet etmenin mahsurlarını söylediği hatıra gelmektedir. Ehl-i Hadis'ten olan Hasan-ı Basri (642-728)'ye nisbetle söylenen "Âlimlerin maksadı riayet etmek, sefihlerin maksadı rivayet etmektir." sözüyle bu hususa işaret edilmektedir.⁷⁸

Ehl-i Hadis ve Ehl-i Re'yyeden önemli meselelerde anlaşma zemini bulanlar, asırlar boyunca devam eden bu tartışmalar tarafları etkilese de yine de Ehl-i Sünnet dairesinde bir araya gelmişlerdir. Bu durum Ehl-i Hadis'in lehine olmuş, onların hadisleri öğrenme ve öğretimini sağlamasına ve hadisleri korumalarına hizmet etmiştir.

Hindistan'da ve Pakistan'da on dokuzuncu yüzyılın sonunda Ehl-i Hadis çizgisini korumak isteyen Ehl-i Hadisçiler çıkmıştır. Bunlar Sıddık Hasan Han'ın (ö.1307/1890) eserleri ve Delhi'de yarım yy.'dan uzun bir süre talebe yetiştiren Nezir Hüseyin'in (ö. 1320/1902) öğretim faaliyetlerinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Ehl-i Hadis'in Hindistan'daki önde olan şahsiyetleri arasında, düşüncelerinden dolayı Afganistan'dan sürüldüğü için Amritsar'a yerleşen, Mevlevi Abdullah Gaznevi (ö. 1298/1881), uzun yıllar boyunca İsha'atü's-sünne adlı aylık bir dergi çıkaran Mevlevi Muhammed Hüseyin (1840-1920) ve Vefa Senaullah (1868-1948) gösterilebilir. Yıllık müzakeresini ilk defa

⁷⁷ Tûsî, *İlcamu'l-Avam an ilmi'l-Kelam*, 58.

⁷⁸ Aydın, "Ehl-i Hadis", 1994, 10/507-508.

1912’de yapan Ebü’l-Vefa, All India Ahl-i Hadith Conference’ın organizasyonunda önemli bir rol oynamıştır.⁷⁹

Sadece sahih hadisle amel edileceğini söyleyen yeni Ehl-i Hadis, yeterli bilgisi olan herkesin içtihat yapabileceğini söylemekte, gaybı yalnız Allah’ın bileceği üzerinde durmakta, tevhid inancı yerleştirilmesi üzerinde taklide ve bidatlere karşı çıkmaktadır. Bu tutumları sebebiyle Vehhabilik ile itham edilen bu grup Vehhabilerin, Hanbeli dolayısıyla mukallit olduklarını söyleyerek bu iddiayı reddetmiştir. Kendilerine has yayınları, camileri ve eğitim yerleri bulunan yeni Ehl-i Hadis, bir yandan Hindu, Kadiyani ve Hristiyanlara karşı mücadele verirken diğer taraftan dinî hayatı saflaştırmak amacıyla hurafelere karşı mücadele etmekte, hadis öğrenimini yaygınlaştırmaya çalışmaktadır.⁸⁰

Ehlus Sunne, Sahibu s-Sunne ve’l-Cemaat gibi isimlerle anılan Ashabu’l Hadis ortaya çıkan farklı fırkaların dışında kalarak yeni oluşan grup ve fikirlere karşı tepki gösterip eleştiren bir topluluk olmuştur. Bir yandan Hindu, Kadiyânî ve Hristiyanlara karşı mücadele verirken öte yandan dinî hayatı saflaştırma düşüncesiyle hurafelere karşı da mücadele etmekte, hadis öğretimini yaygın hale getirmeye çalışmaktadır.⁸¹

4. Selefe İttiba Söylemi ve Ashabü’l Hadis’in Din Anlayışı

4.1. Temel İtikadî Görüşleri

Selefler nasları ölçüt kabul ettikleri için Kur’an ve Sünnet’te olmayan bir meselenin din ve itikad alanına taşınmasına genellikle cevaz vermemişlerdir. Onlar, Kur’an’a ve Hz. Peygamber’den mütevatir olmasa da sahih olarak rivayet edilen bütün hadislere iman etmeyi gerekli görürler. Naslarda Allah’a nispet edilen yed (el), vech (yüz), arş (taht, mekân) gibi özelliklerin beşerî sıfatlara benzemediğini söylerler. Bunların keyfiyetlerinin tartışılmasına karşı çıkarlar. Yine Selefiyye, din ve temel akide konularında nasların belirttiği beyan ve işaretleri dışında akıl yürütmeyi uygun görmezler.⁸²

Ashabu’l-Hadis kendilereinin peygamberin halifeleri olarak da nitelendirildiğini, sahip oldukları ilmi, halka aktaranlar olarak enbiyalara yakın bir makam biçildiğini,

⁷⁹ Aydın, “Ehl-i Hadis”, 1994, 10/507-508.

⁸⁰ İşcan, “Selefilik”, 114-115.

⁸¹ İşcan, “Selefilik”, 115.

⁸² İşcan, “Selefilik”, 180.

kendilerinin çok özel bir misyonu olduğunu söylemişlerdir. Ashabu'l-Hadis, ayrıca yeni toplumsal oluşların getirdiği “yabancılaşma” ya karşı kendi kendini sürdürme iddiasını taşıyan bir zihniyet olarak adlandırılmıştır.

Ayrıca Selefî zihniyetin ilk temsilcileri muksirun sahabilerdir bu sahabilerin de peygamberin eğitiminden geçmiş kişiler olmaktan çok değişime maruz kalmış kişiler olduğu ve çevre tarafından eğitildiği söylenir. Selefe göre ibadet meselelerinin ve dinin bütün inanç esaslarının naslara dayanması gerekir. Çünkü Allah, bütün inanç hükümlerini vahiyle bildirdiği gibi onları ispat ve takviye edecek akli delillerde yine naslarda işaret etmiştir. Bu sebeple bunları anlama çabası dışında başka deliller aramaya ihtiyaç yoktur. Dolayısıyla Selef, deliller arasında akli ve nakli ayırımına gitmeyi ve dini bir çerçeveye sahip olmayan akli bir istidlal alanı oluşturmayı kabul etmez. Nakil ve akıl arasında çatışma ihtimaline karşı çıkarak açık bir şekilde akli delillerle sağlam nakil arasında uyumsuzluğun söz konusu edilemeyeceğini ifade ederler.⁸³

Genel olarak, Allah'ı cisim gibi gösterecek tasvirlerden uzak durmak gerekir. Naslarda yer alan müteşabih konularda ise Hz. Peygamber'in bildirdiği her şeyi tam bir teslimiyetle tasdik etmek, müteşabih konularda kavranması zor meselelerde, acziyet ve eksikliği kişi kabullenmelidir. Künhüne vakıf olunmayacak konularda soru sormamak, manaları anlaşılmayan lafızlar üzerinde akli tasavvuf ve yorumlar yapmamak bu tür konularla ilgili araştırmalara girişmemek ve bu konularla alakalı ilimde derinleşmiş (rasihin) kimselerin rehberliğine güvenmek gerekir. Halkın inancını korumak onların seviyelerinin üstünde tartışmalardan uzak tutmak ve zihinlerinin karışmasını önlemek amaçlanmalıdır. Bu açıdan Kur'an-ı Kerim'de tefekkür etmeye akletmeye sık sık vurgu yapılmış, insanları düşünmeye Allah'a inanmaya yöneltirken tabiattaki olaylar ve nesneler üzerinde düşünmeleri öğütlenmiştir.

4.2. Selefiyye'nin Sıfatlar Anlayışı

Başlangıçtan beri nakil ve haberi esas aldıklarından Haberiyye de denmiştir. Yüce Allah'ın ezeli sıfatlarını kabul etmelerinden dolayı Sıfatiyye diye de anılmaktadırlar.⁸⁴

⁸³ İşcan, “Selefilik”, 98.

⁸⁴ Hulisi Arslan, *Kelam Tarihi ve Ekolleri* (Malatya, ts.), 189.

Selefiyye'nin özellikle haberî sıfatlar konusundaki yaklaşımı onların temel karakterini yansıtır.⁸⁵ Kısaca haberî sıfatlarla ilgili yaklaşımları “*Allah arşa istiva etmiştir.*”⁸⁶ ayeti hakkında söyledikleri şu ifadeyle özetlenebilir: “İstiva malumdur, buna inanmak vaciptir, keyfiyeti meçhuldür. Bu konuda soru sormak bidattir.”⁸⁷

Gazzali, Selefin takip ettiği ilkeleri belirlemiştir. Gazzali'ye göre, müteşabih haber ve hadislerden birini duyan avam üzerine şu yedi şey vacip olur:⁸⁸

- Takdis: Yüce Allah'ı cisim olmaktan ve cismani özelliklerden tenzih etmektir.
- Tasdik: Naslarda geçen müteşabih lafızları tıpkı Hz. Peygamber'in yaptığı gibi tasdik etmektir.
- Aczini İtiraf: Naslardaki müteşabihin Hz. Peygamberin maksadının ne olduğunu bilmenin kendi iktidarında olmadığını ikrar etmektir.
- Sukut: Müteşabih haberlerin ne anlama geldiğini sormamak ve o konulara dalmamaktır.
- İmsak: Müteşabih lafızlar üzerinde kesinlikle tasarrufta bulunmamaktır.
- Keff: Müteşabih lafızlar üzerinde düşünmekten kalbi engellemektir.⁸⁹
- Marifet Ehline Teslim: Müteşabih naslar hususunda avamın ilim ehline teslim olmasıdır.⁹⁰

Seleflerin Allah'ın sıfatları hakkındaki görüşleri şöyledir:

-Allah'ın Yüzü Vardır

“*Rabbimin veçhi baki kalacaktır*”⁹¹ ayetine dayanarak yüzü olmayan bir yaratıcının bir duvar veya bir elbise parçası gibi olacağını söylediklerini, Allah'ın yüzü olduğuna göre O'nun gülmesi ile ilgili haberlerin de hepsinin kabul edilmesi gerektiğini hususunda görüş bildirdiklerini söylemiştir.⁹²

⁸⁵ Arslan, *Kelam Tarihi*, 189.

⁸⁶ Taha, 20/5

⁸⁷ Huccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî, *İlcamu'l avam an İlmi'l -Kelam Hassas Ölçüler* (İstanbul, 1987), 214-215.

⁸⁸ Arslan, *Kelam Tarihi*, 193.

⁸⁹ Tûsî, *Hassas Ölçüler*, 58-67.

⁹⁰ Tûsî, *Hassas Ölçüler*, 58-67.

⁹¹ er-Rahman 55/27.

⁹² İşcan, “Selefilik”, s.175.

-Allah'ın Gözü ve Kulağı Vardır

“Allah görür ve işitir”⁹³ ayeti mahlûkata benzememesi koşuluyla, Allah'ın bir görme ve işitme cihazına sahip olduğu kanaatinde olmuşlardır. Tevile gerek olmadan Allah görür ve işitir.

-Allah'ın Eli ve Parmakları Vardır

Ehl-i Hadis, “*Ey iblis, ellerimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir.*”⁹⁴, “*Allah'ın eli onların elinin üstündedir.*”⁹⁵ gibi ayetlere dayanarak el ifadesinin tevil edilmemesi gerektiğini ve Darimi'nin bu konudaki görüşlerine değinmiştir. O “*bilakis onun elleri geniştir*”⁹⁶ ayetindeki ele nimet anlamı verilirse Allah'ın sadece iki nimeti geniş diğerleri dardır şeklinde bir anlamın ortaya çıkacağını, “elimle yarattım” ifadesini Allah'ın Adem'e bahsettiği yücelik, onu şerefli yarattığı, eli ile yarattığını bu da Adem'in diğer insan ve peygamberlerden üstün olduğu anlamını taşıdığını ya da ele kudret veya nimet manası verilirse; Adem'in hiçbir fazilet ve üstünlüğünün kalmayacağını söylediğini belirtmiştir. Allah'ın iki eli olduğunu belirtenler, sol elin mahlûkun sıfatlarından dolayı onun bu elinin, sağ el olduğunu söylemiş, “*Her insan kalbi, Allah'ın iki parmağı arasındadır; o dilerse o kalbi istikamet üzere tutar, dilerse kaymasını sağlar.*” diyerek Allah'ın parmakları için delil getirmişlerdir.⁹⁷

-Allah'ın Ayağı Vardır

Ashabü'l Hadis arş ve kürs açıklamalarını da Allah'ın ayağı ile yapmıştır. Buna göre arş Allah'ın oturduğu yer kürs ise ayaklarını koyduğu yer olarak adlandırılmaktadır. “*O gün baldır açılır ve onlar secdeye çağırılırlar.*”⁹⁸ ayetini birtakım hadislerle açıklama yoluna gitmişlerdir. Ayette geçen baldırı Allah'a izafe etmişler bununla kalmamış baldırı Allah'ın tanınmasında bir alamet olarak kabul etmişlerdir.⁹⁹

⁹³ en-Nisa 4/58.

⁹⁴ Sad 387/75.

⁹⁵ el-Fetih 48/10.

⁹⁶ en-Nisâ 158.

⁹⁷ İşcan, “Selefilik”, 180.

⁹⁸ el-Kalem 68/42.

⁹⁹ İşcan, “Selefilik”, 180.

-Allah'ın Konuşması Vardır

Ehl-i Hadise göre “*Kur'an Allah'ın kelimidir.*” demek, tam olarak onun harf ve sesle konuşmuş olması demek olduğunu kabul etmişlerdir. Allah'ın mütekellim olduğunu ve Allah'ın konuşmadığını söylemeyi putların da konuşamamasından dolayı O'nu putlara benzetmek demek olduğunu Allah'ın bütün lisanları bildiğini ve bila keyf istediği dilde konuştuğunu söylemişler ve “*Allah Musa ile konuştu.*”¹⁰⁰ ayetinde kelleme fiili kullanılmış, bu tekellüm manasında Allah'ın bir kelim ile konuştuğunu, ifade ettiğini söylemişlerdir. Burada Kur'an'a kelimimle denmesinin arkasında da Allah'ın konuşmasının gerçekleştiği inancının olduğunu bu yüzden Ashabü'l-Hadis âlimleri eserlerinde Kur'an'ın mahlûk olmadığını ispatlarken Musa ile konuşmasından, Dünya semasına inerek seslenmesinden özellikle bahsettiklerini belirtmiştir.¹⁰¹

-Allah'ın Görülmesi

Allah'ı beş duyu ile sınırlandırma anlamı taşıdığından Ehl-i Hadis'in tenzih akidesini ihlal ettiğini söylemiştir. Ashabü'l-Hadis rü'yeti kabul etmekle aslında görülebilir, dokunulabilir bir Allah imajını savunma maksadı gütmüş, Ehl-i Hadis bununla ilgili rivayetlere de yer vermiştir.¹⁰²

Ehl-i Sünnet âlimlerinin çoğu, Allah'ın bu dünyada değil fakat ahirette görüleceğine inanır.¹⁰³ Allah'ın görülebileceğine inananlar, iddialarını ispat etmek için bazı Kur'an âyetlerinin ve hadislerin zahirine istinat etmişlerdir. Örneğin Hz. Peygamber'in (s.a.v) şu hadisine atıfta bulunurlar: “On dördüncü gecede ayı gördüğünüz gibi Allah'ı göreceksiniz.”¹⁰⁴

Hatta bazıları Hz. Musa'nın (a.s) ve İsrailoğulları'nın Allah'ı görme hadisesi hakkında bu olayın Allah'ı görmenin imkânsız olduğunu göstermediğini, sadece Hz. Musa'nın (a.s) Allah'ı görme gücüne sahip olmadığını gösterdiğini iddia etmiştir.¹⁰⁵

¹⁰⁰ en-Nisa 4/64.

¹⁰¹ İşcan, “Selefilik”, 181.

¹⁰² İşcan, “Selefilik”, 183.

¹⁰³ Reşid Muhammed Rıza, *Tefsiri'l-Kur'ani'l-Hakim(Tefsir-i El-Minar)* (Beyrut, Lübnan: Daru'l-Marife, ts.), 653.

¹⁰⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Camiu's-Sahih*, t.y, 6/26.

¹⁰⁵ Seyyid b. Kutb b. İbrâhîm b. Hüseyin eş-Şâzili, *Fi Zılali'l-Kur'an* (İstanbul: Daru's-Şuruk, 1990), 1369.

Hadis taraftarlarının, maddi görmeyi dışarıda bırakan “O’nu gözler idrak edemez.”¹⁰⁶ ayetini konu dışı bırakmış bazıları bu ayeti Allah’ın görülemeyecek olması değil, Allah’ın nurunun idrak edilemeyecek olması olarak yorumlamışlardır. Ruyet konusunda hadis taraftarlarının daha da ileri giderek, Allah’ın kıyamet günü müminleri denemek maksadıyla asli sureti dışında bir surette görüleceğini böylelikle insanların ikinci defa ölçülmüş olacağını söylemişlerdir. Tüm bunlara bakarak ruyetin sınırlandırıldığı düşüncesine varmış fakat hadis taraftarlarının rüyetin, zamanla değil; âlemle ilgili bir mesele olarak gördüğünü söylemiştir.¹⁰⁷

-Allah Gökler Âleminde

Selef âlimleri haberi sıfatların zahirine inandıklarından “Allah arşa istiva etmiştir.”¹⁰⁸ ayeti gereği biz ne şekilde olduğunu bilemeyiz “bila keyf” fakat inanırız keyfiyeti nasıllığı konusunda fikrimiz yoktur. Selef âlimleri “İstiva malumdur, buna inanmak vaciptir, keyfiyeti meçhuldür. Bu konu da soru sorulamaz.” diye yorumlamışlardır. Aklın bu ayetlerin hakikatini anlayamayacağını söylemişlerdir.¹⁰⁹

Ashabü’l-Hadis, göğün yer karşısındaki mutlak üstünlüğünü ifade ettikten sonra, Allah’ı gökler âlemine layık görmüşlerdir. Onlar, “Allah her yerdedir.” demekle aslında Allah’ı nefretmiş, bu fikri Allah’ı ortadan kaldırmak olarak görmüşlerdir. Eşari, “Eğer Allah her yerde olsaydı eşyanın altında bile kalırdı.” demiştir. Allah’ın her yerde olduğu görüşü Allah’ı pis mekânlara dahi layık görmektir.¹¹⁰ diye izah etmişlerdir.

-Allah’ın Mekânı Olarak Arş ve Kürs

Onlara göre Allah arş ve kürs üzerindedir “O’nun kürsüsü gökleri ve yeri kapsamıştır.”¹¹¹ ayetiyle “bila keyf” Allah’u âlem bunun tevil edilemeyeceğini, ne söylenmişse onun anlaşılması gerektiğini söylemişlerdir.

Onlar dünya seması ile bir sonraki gök arasında 500 yıllık bir mesafeye denk düştüğünü, her göğün bir sonraki gök katmanı ile uzaklığının aynı mesafede olduğunu, yedinci gök ile kürs arasında 500 yıllık uzaklık bulunduğunu söylemişlerdir. Yine onlara

¹⁰⁶ el-En-am 6/103.

¹⁰⁷ İşcan, “Selefilik”, 183.

¹⁰⁸ Taha 20/5.

¹⁰⁹ Hulisi Arslan-Mustafa Bozkurt, *Sistemik Kelam* (Ankara: TDV, 2016), 181-182.

¹¹⁰ İşcan, “Selefilik”, 184.

¹¹¹ el-Bakara, 2/255

göre Allah fiili olarak oturma eyleminde bulunur. Arş melekleri ve Ehl-i Hadis'in bunları farklı şekilde cisimleştirdiklerine ve arşı taşıyan meleklerin sayısı hakkında farklı rivayetlerin bulunduğunu söylemişlerdir. Bu meleklerin yanında en yakın olarak Cibril, Mikail, İsrâfîl'in yer aldığını, arşın hemen altında peygamberimizin makamı, arşın yakınlarında Hz. Musa olduğunu rivayet etmişlerdir.¹¹²

Ehl-i Sünnet kelimcileri ilk dönemlerde Selef uleması gibi düşünmüş, haberi sıfatların tevili için uygun görmemiştir. Fakat Cüveyni (ö.478/1085) ile birlikte müteşabih lafızların tevili Ehl-i Sünnet kelamına girmiştir.¹¹³

Said Havva'nın önemli bir sözü vardır: "Selefi düşüncesi, iki cenahtan oluşuyor: Birinci cenaha göre, Resûlullah (s.a.v.)'e tevessül eden kişi müşrik ve kâfirdir. Diğer cenaha göre ise, Yüce Allah'ın semanın üzerinde cismiyle, hissî olarak arşa oturduğu (Allah'a sığınırım) düşüncesini reddeden kişi müşrik ve kâfirdir." Ardından Said Havva buna cevaben şu sözleri zikrediyor: "Bu düşüncelere dayanırsak İmam Buharî'yi, İmam Müslim Nîşâburî'yi, İmam Fahreddin er-Râzî'yi ve daha nice İslam âlimini müşrik ve kâfir saymamız gerekecektir. Bunları öldürmemiz, hatta cesetlerini yakmamız gerekecektir. Çünkü bu imamlar, Allah'ın hissî ve cismî anlamda arşa oturmadığını söylüyor. Aynı şekilde, Allah'ın Resûlullah (s.a.v.)'e tevessül etmeye izin verdiğini belirtiyorlar. Bu durumda İmam Buharî, İmam Müslim, Kütüb-i Sitte 'yi yazan âlimler ve hatta tüm Ehl-i Sünnet; Şâfiî, Mâlikî âlimleri, Selefi mezhebinin dışında kâfir ve müşrik konumundadırlar ve hepsinin öldürülmeleri gerekir."¹¹⁴

Hatta nakledildiği üzere Hanbelîler, Taberîstan'dan Bağdat'a ikinci ziyâretini gerçekleştiren Taberî'den, bir cuma günü Câmî Mescidi'nde, Ahmed b. Hanbel'in "Allah'ın arşın üzerine oturması" hadîsi hakkındaki görüşünü sordular. Taberî, Ahmed b. Hanbel'in muhâlif olması hasebiyle vereceği cevabın değeri olmayacağını söyleyince; Hanbelîler, ulemânın ihtilafı konularda Hanbelî'nin görüşünü dikkate aldığını söylediler. Taberî şöyle cevap verdi: "Ben ne Hanbelî'nin kendisini gördüm ne ondan bir rivâyet

¹¹² İşcan, *Selefilik-İslami Köktencilğin Tarihi Temelleri*, 198.

¹¹³ Arslan-Bozkurt, *Sistemik Kelam*, 192.

¹¹⁴ İsam el-İmad, *Selefilîğe 70 Soru*, ed. Ozan Kemal Sarıalioğlu-Ersan Güngör (İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2018), 22.

duydum ve ne de güvenilir bir adamıyla karşılaştım; ama Allah'ın arşa oturacağı hadîsi konusundaki cevabım, böyle bir şeyin muhâl olduğudur.”¹¹⁵

Hanbelîler ve hadîs ashâbı, bu sözleri duydukları Taberî'ye saldırdılar; üzerine mürekkeplerini fırlattılar. Taberî mecburen evine sığındı; sayıları binleri bulan Hanbelîler, Taberî'nin misafir kaldığı evi taş yağmuruna tuttular; öyle ki, evinin önünde bir taş yığını oluştu. Bağdat emniyet reisi "Nâzuk" binlerce askerle gelerek Taberî'yi Hanbelîlerin saldırılarından kurtardı ve bir gün boyunca orada biriken taşları temizletti.”¹¹⁶

Ashabı hadis rivayet ettikleri hadislerle Kuran'ın ortaya koyduğu tevhit algısını bozmuş bu yaklaşım mensupları tevili ve tenzihi kabul etmedikleri için “Allah'ın eli, Allah'ın yüzü” gibi Kur'an ifadelerini somut olarak yorumlamışlar ve bunları hadislerle desteklemişlerdir. Bu bağlamda Ehli hadis Tanrı fikrinin evrensel karakterine asla geçit vermemiş, somutçu bir Tanrı algısı benimsemiştir.¹¹⁷

4.3. Selefiyye'nin Diğer Görüşlerinden Bazıları

İslam'ın ilk döneminde ümmetin çoğunluğunun sahiplendiği Ashabu'l-Hadis veya Ehlûl-Hadis olarak bilinen Selefiyye'nin yöntemini, fikirlerini, itikadi konularda sahiplendikleri düşüncelerini Müslümanların kahir ekseriyeti kabul etmiştir.¹¹⁸

Ehl-i Eser, Ashabu'l-Hadis dinin yerel kültür unsurları içerisinde kalmasını istemiş, büyümlü yaşamın bozulmasından korkmuşlardır. Bu nedenle olağanüstü özelliklere sahip peygamber anlayışını seçmişlerdir. Allah'ın elçisi bir model olmaktan çıkmış bir kusursuzluk örneği haline gelmiştir; yani en mükemmel ve kusursuz insan olarak algılanmaya başlanması, Ehl-i Eser'in Allah ve peygamber anlayışında cahiliye dönemi kalıntılarının hâkim olduğunu göstermektedir.¹¹⁹

Selefiler bu gibi fikirleriyle her türlü gelişim ve değişime karşı olmuş ve bunlar kapalı toplumun en Selefci ve entegrist¹²⁰ bir tutuma sahip olmanın ötesine geçememiştir.

¹¹⁵ İmad, *Selefilîğe 70 Soru*, 23-27.

¹¹⁶ *İrşad'ul-Yakut*, ts., 6/436.

¹¹⁷ Akbulut, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası Alevi Sünni ayrışmasının Arka Planı*, 302.

¹¹⁸ Yenyayla, *Selefilîğin Ebu Hanife Algısı (Muhammed el-Hümeyyis Örneği)*, 2019, 7-8.

¹¹⁹ İşcan, “Selefilik”, 200.

¹²⁰ Entegristizm; Siyasi veya dini bir inancı tarihin daha önceki sahip olduğu kültür yapısı veya müesseseleriyle özdeşleştirmektir.

Ashabü'l-Hadis her yeniliği “bidat” olarak adlandırmış, yeni olan her şeyi dinden ayrılma olarak kabul etmiş, bununla da toplumun sağlam yapısının korunması amacı güdülmüştür. Bidat probleminin doğması ve bu konunun anlaşılması için Müslümanların ilk üç döneminin anlaşılması gerekir. “Sistemli bir şekilde bidatlerden nefret etme ve reaksiyon gösterme tavrı” bu dönemlerde görülmektedir. “Bidat” ve “muhdes” gibi kavramlar, bu dönemlerde çok kötü gösterilerek, yeni olan her şeye, genel hoşnutsuzluğu göstermek maksadıyla, kin ve düşmanlık ile benzer anlamda anlaşılmaya başlandı. Sünnette bulunmayan şeyler için ilk defa dinden sapma, cehenneme açılan kapı gibi anlamları bidat terimine yüklemişlerdir.¹²¹

Ne terim ne de kalıp olarak bidat terimi Kur'an da geçmemekle birlikte hadislerde bulunmaktadır. Bu, Selefîn bıraktıklarıyla yetinmeme onların söylediklerine yeni şeyler ekleme olarak görülmüştür. Müslümanlara düşen görev sınırları korumaktır. Onlara göre bidat, Müslüman oldukları halde yürünmüş yola uyum sağlayamayan değişik kültürlerden insanların ürünüdür. Rivayetlerde Medine'nin mübarek bölge olmasından kasıt buranın bidate geçit vermeyen bir zihniyetin güdümünde olmasıdır. Özetle bidat ehli, ilmi, Resulallah'tan rivayet edilen haberlerle değil de fasit akılların ortaya koydukları görüşlere dayandırmak olarak tanımlamıştır.¹²²

Ehl-i Hadis sadece haberi esas almıştır. “Eğer görüşlerle dini konular anlaşılmaya çalışılırsa, Allah ile insan arasında insan düşüncesi hüküm verici pozisyon kazanmış olur.” demişlerdir. Haberî, bilinen anlam dünyasının referansı olarak görmüşler, rey ve görüş bildirmenin Allah ile kul arasına girme adeta insanın kendini yaratıcı yerine koyması anlamını vermişlerdir. Onlar kişinin cahil olarak yaşamasının, Allah'ın kişi üzerindeki hakkını bildikten sonra, daha hayırlı olduğunu söylemişlerdir. Bireysel düşünceyi kitlesel ağın dışında kalmak olarak yorumlamışlardır. Ehl-i Hadis, kelam ilmine de tepkili olmuş; hatta Şafii'ye göre bu ilimle uğraşanların hurma ağaçlarının budakları ile döve döve memleketlerinde dolaştırmaları gerektiğini belirtmiştir. Onlara göre elde zayıf da olsa peygambere kadar giden bir rivayet varsa ona sarılmalıdır.¹²³

¹²¹ Muhammed Yazıcı, “İslam Düşünce Geleneğinde ‘Her Yenilik Bid’attır’ Hadisine Yaklaşımlar”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 0/19 (2003), 144-145.

¹²² İşcan, “Selefilik”, 184.

¹²³ İşcan, “Selefilik”, 184.

Ehl-i Hadisin imanla alakalı görüşü de; rivayete dayalı dini zihniyette iman ve amel bir bütündür. Durum böyle ise imanın derecelerinden bahsetmek gerekecektir ki zaten iman 70 küsur derecedir ve herkesin imanı bir değildir. Peki, bu durumda ‘‘Ameli eksik olanlar ne olacaktır?’’ sorusuna bunlar, ‘‘ahlak ve sünnet’’ açısından, kâfirler ve müşriklerle birdir denilmiştir. Buradan bakılınca küfür; teolojik bir küfür değil sosyolojik bir küfürdür. Onlara göre imanı yüksek ve zayıf olanlar vardır. Bu eşitsizlik dışarıdan gözlemlenebilen bir özelliğe sahiptir. Ehl-i Hadis’in bu görüşlerinden maksat insanların bedenlerini kontrol altına almak hizaya sokmak ve disipline etmek diyerek yorumlanmıştır.¹²⁴

Ehl-i Hadis nasları literal okuyarak dini kendi istedikleri kalıbın dışına çıkmasının önüne geçmişlerdir. Onların bu düşünceleri şöyle özetlenebilir:

- Her şeyi Kur’an ve sünnete indirgemek
- Gelenekte olmayan her şeyin kötü olduğunu kabul etmek
- Dinde aklı kullanmanın ve akla uygun hüküm vermenin batıl olduğunu savunmak.

Selefi Düşüncenin temel görüşü Kur’an’ı akla değil de sünnete, esere uygun olarak yorumlamak, sünneti peygamberin uygulaması olarak değil de Sünneti Hadis ve Kur’an’ın açıklayıcısı olarak görmek, Kur’an’ın evrenselliğine karşı çıkmak ve onun mesajını yerelleştirmektir.¹²⁵

Hayatın her alanına eseri egemen kılmayı öngören bu yapı, gerçeği sadece kendi kültürel yapısında gören, başkasına ait olanı kabul etmeyen, selefi geleneği devam ettirmek adına bireyi dışlayan, cemaati önceleyen, farklılıkları tehlike gören, dışa kapalı bir toplum doğurmuştur. Daha sonraki dönemde Ehl-i Hadis içe kapanmayı, Müslüman toplumu diğer kültürlerin etkisinden korumayı ve bu kültürel savaşı Peygamber adına yürüttüğünü söylemiştir. İmanı korumak sünneti korumak olarak belirlenmiştir.¹²⁶

¹²⁴ İşcan, ‘‘Selefilik’’, 186.

¹²⁵ Akbulut, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası Alevisi Sünni ayrışmasının Arka Planı*, 286-290.

¹²⁶ Akbulut, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası Alevisi Sünni ayrışmasının Arka Planı*, 296-305.

İKİNCİ BÖLÜM

VEHHABİLİK

1. Vehhabiliğin Tarihi Arka Planı

Vehhabiliğin kurucusu Muhammed b. Abdilvehhâb b. Süleymân et-Temîmî en-Necdî (ö. 1206/1792)¹²⁷ dir. Bu zat, Necd bölgesinde doğup büyümüştür. Necd bölgesi ilk yalancı peygamberlerin çıktığı, bidatlerin ve hurafelerin arttığı, insanların ağaçlara bez bağlayıp dileklerde bulunduğu, kendi gelenek ve görenekleriyle yaşadıkları, İslam'ın inanç esaslarına göre hareket etmeyen bir bölgeydi. Muhammed b. Abdülvehhap doğduğu yerde ilmi faaliyetlerin az olması sebebiyle çeşitli ilmi seyahatler yapmıştır.¹²⁸

1744 yılında Muhammed b. Abdülvehhab'ın Diriyye'ye gitmesi ve Muhammed b. Suud ile tanışması ile başlangıçta dini bir hareket olan Vehhabi hareketini siyasallaştırmıştır. Bu sebeple Selefilik İslam tarihinde farklı boyut kazanmıştır. İslam kaynaklarında da Diriyye Anlaşması olarak geçen bu anlaşmaya göre Muhammed b. Suud Muhammed b. Abdülvehhabın kendisine ve fikirlerine sahip çıkacak; Muhammed b. Abdülvehhap'ta İbn-i Suud'un faaliyetlerine dini bir dayanak olacak ve kendi düşünce sistemini O'nun siyasi hareketinin ideolojisi haline getirecektir. Dir'iyye anlaşmasıyla pratiğe geçmiş olan Abdülvehhab'ın düşünceleri Necd bölgesinde yayılmış kabul görmeye başlamıştır. Bölgede yaşayan bedevilerin fitratlarına ve yaşayış biçimlerine uygun olduğu için Vehhabilik militer bir yapı haline gelmiştir.¹²⁹

Muhammed b. Abdülvehhab sık sık ilmi seyahatler yapmıştır. Bu ilmi seyahatleri esnasında Necd ve çevresinde birçok bozuk adetlerle ve sapık inançlarla karşılaşmıştır. Medine'de olduğu sıralarda insanların Hz. Peygamber'den istiğasede bulunduklarını

¹²⁷ Arap Yarımadası'nın ortasında yer alan ve sakinlerinin çoğunun Hanbeli mezhebine bağlı olduğu Necd bölgesinin Uyeyne şehrinde doğmuştur. Tarihçiler onun doğum ve ölüm tarihi hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları H.K 1111 yılında doğduğunu ve 95 yaşında iken 1207 yılında öldüğünü söylemişlerdir. (ed-Durer'us Seniyye, Zeyni Dehlan, s.42 ve Zehavi, el-Fec'us Sadık s.17) Ama Alusi ve diğer bazıları ise 1206 yılında öldüğünü söylemişlerdir. (Tarih-ii Necd-i Alusi, S.111. Ahmed Emin, Zuema'ul Islah, s.10. Zirikli c.6. s.257) Ama meşhur olan görüşe göre 1115 yılında doğmuş 1207 yılında vefat etmiştir.

¹²⁸ Bekir Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2015), 61.

¹²⁹ Bekir Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2015), 131.

Allah'tan başkasına dua ettiklerini görmüştü. Necd bölgesinde sahih İslam inancına aykırı olduğunu düşündüğü hurafelerin ve sapık inançların halk arasında yaygınlaştığına şahit olmuştu. Bütün bunlardan dolayı insanları hurafelerden korumak ve bunlara karşı mücadele etmek için davet çalışmalarına başlamaya karar verdi.¹³⁰

İbn Teymiyye ve İbn Kayyım el-Cevziyye'nin eserlerinin de etkisiyle gerçek İslam akidesini anlatmanın ve “emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker” yapmanın gerekli olduğuna inanmaya başlamıştı. Bu tebliğ faaliyetlerini çevresinde yayan Muhammed b. Abdülvehhap, bu hareketi genişleterek, siyasallaştırarak çalışmalarını sürdürüyordu. On sekizinci yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Osmanlı-Rus-Avusturya savaşlarıyla uğraşırken siyasi boşluktan yararlanan ihvan teşkilatının Vehhabi devleti kurma girişimleri olmuştu. . Basra ve Hicaz bölgesindeki ulema Vehhabiliğe tepki göstermesine rağmen bölgede çok çabuk yayılıyorlardı. Bunun sebebi de bunların bedevi yaşam tarzına hitap etmesiydi. Bölgedeki idareciler de Osmanlı'yı doğru bilgilendirmiyorlardı. Birkaç defa Vehhabi Devleti kurma girişimleri oldu. Fakat Osmanlı'nın Harem Bölgesi'ni korumaya gösterdiği ihtimam sebebiyle 1. Dünya Savaşına kadar imparatorluktan ayrılmasına engel olundu.¹³¹

Osmanlı- Rus- Avusturya Savaşlarıyla uğraşırken Suudi Arabistanda İhvan teşkilati Osmanlı ile savaşıyor Muhammed b. Abdulvehhab'dan tevhid düşüncesini gerekçe göstererek Ameli tevhid Uluhiyyet tevhidi adı altında kişinin ameli eksikse o kişi kafir olur müşriktir düşüncesiyle öldürülmesi malına el konulması caizdir diyerek toplumdaki bazı aksaklıkları sebep göstererek Osmanlı'ya kurşun sıkıyorlardı. İngilizler menfaatleri gereği petrolden dolayı Muhammed b. Suud'u destekliyorlardı. Diriyeye'de ortaya çıkan teşkilat çok iyi askeri taktik uyguluyor ve genelde Osmanlı zayıfladığı zamanlarda saldırıyorlardı. Osmanlı önce bunları ciddiye almamıştı ama İngilizlerin desteği ile Suud I. Dünya Savaşından sonra bir devlet haline gelmiştir. Vehhabilik militer özelliğini kaybetmiş sonrasında İngilizlerin himayesinde kurulan devlette kurumlar sekülerleşmiştir. Bankacılık, eğitim sistemi ve ticaret sistemi batıdan alınmış ve cihadi tarafı törpülenmiştir¹³²

¹³⁰ Süleyman b. Salih El- Harraşi, *Tarihu Necd*, ts., 113.

¹³¹ Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, 2015, 26-44.

¹³² Kubat Mehmet, “Vehhabiliğin Tarihsel Süreci” (2023).

2. Vehhabi-Selefi İlişkisi

İslam tarihinde Ahmet b. Hanbel ile başlayan, Ehl-i Hadis geleneği, İbn-i Teymiyye ile birlikte bu düşünce ekol haline gelmiş ve Selefilik olarak şekillenmiştir. On sekizinci yüzyılda da ortaya çıkan Vehhabilik, düşünce olarak İbn-i Teymiyye ekolü ile benzerliğinden dolayı Muhammed b. Abdülvehhap ve taraftarları da kendilerini Selefiyye olarak adlandırmaktadır.

Vehhabilik; oluşumundan günümüze kadar İslam dünyasında geniş bir etkiye sahip çok yönlü dini ve siyasi bir harekettir. Adını hareketin dini yönünün temellerini atan Muhammed b. Abdülvehhab'a nispetle almış, bu adlandırma akımın dışındaki dini çevrelerde ilmi ve siyasi alanlarda kullanım alanı bulmuştur. Mensupları ise Ehl-i Sünnet dairesinde kalan bir ıslah ve dinin aslına dönmesini amaçlayan bir ihya hareketi olarak kabul ettiğinden Muvahhidun (ehl-i tevhid) veya izledikleri geleneksel dini usule göre Selefiyye ya da Ehl-i Hadis diye anılmayı tercih etmiştir. Bununla birlikte birçok İslam ülkesinde, Vehhabilik'le doğrudan ilgileri olmadığı halde bazı tutumları ve görüşlerinden kimi gelenekçi ve modernist dini gruplar ya da son zamanlarda siyasal İslam, radikalizm, dini aşırılık veya terörle ilişkilendirilen bazı grup ve hareketler içinde Vehhabi adı, uluslararası politik çevrelerde ve basında yaygınlık kazanmıştır. Çeçen Bağımsız hareketi ile Orta Asya ülkelerindeki rejim karşıtı dini-siyasi hareketler için de bu isim kullanılmıştır.¹³³

Muhammed b. Abdülvehhab'ın yolundan gitmeyi amaç edindiği için Vehhabi diye anılan Suudi Arabistan'da ortaya çıkan kendini daha çok Selefi olarak tanıtan hareket de Hanbeliliğin literal yorumuna bağlı ve yeniliğe kapalı bir yol izlemiştir. Selefi cemaatler içerisinde, siyasi yönü bulunmayan, modernlikle ilgisi olmayan, tamamen geleneksel anlamda Selefin yolundan giden veya tasavvufun bünyesinde varlığını sürdüren Selefi gruplarda mevcuttur. Çağdaş Selefi hareketi sadece radikalizme veya siyasi anlayışa indirgemek tek bir yönelişten söz etmek doğru değildir. Anadolu ve Balkanlarda Selçuklu ve Osmanlı'dan gelen hoşgörü kültürü ve çoğulcu anlayış Radikal Selefilik'in yayılmasına

¹³³ Mehmet Ali Büyükkara, "Vehhabilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2012), 42/611-615.

izin vermemiştir.¹³⁴ Vahhabilik, dinin siyasallaşması değil, siyasalın dinleşmesi örneğidir. Bu bağlamda Vahhabilik, güç istencinin, iktidar talebinin akideleşmesidir.¹³⁵

Abdülvehhab ile birlikte on sekizinci yüzyılda Selefîyye yeni bir kulvara girdi. Abdülvehhab'la gelen yenilik, Selefî düşüncenin siyasallaşmasına, Suud hanedanı nezdinde bir devlet mezhebine dönüşmesine sebep olmuştur. Selefîyye birtakım aşırılıklar eşliğinde siyasal himaye ile Muhammed b. Suud'un ideolojisinin yeniden sunumu olarak görülmüştür. İtikat alanında Ehl-i Hadis'in fıkıh alanındaysa Hanbeli mezhebinin görüşlerini kabul ederler. İtikadi konularda kabir ziyaretleri ve bidatlarla kendi yöntemleriyle mücadele etmişlerdir.¹³⁶ Tekfir unsurunun aşırı kullanımı ve Müslümanlara yöneltilen şiddet, Emir Sanani, Muhammed Şevkani gibi Selefîyye âlimleri tarafından bile tenkit edilmiştir. Tarihte ve günümüzde kendilerini Ehl-i Hadis veya Selefîyye diye adlandırmışlardır.¹³⁷ Vehhabilik ismini kesinlikle kabul etmemişlerdir. Kendilerini Fırka-i Naciye olarak görmüş asıl İslam'ı temsil ettiklerini savunmuşlardır.

3. Dünya ve Türkiye'deki Etkileri

1970'li yıllardan sonra Suudi Arabistan, Vehhabiliği yaymak amacıyla dünyanın çeşitli bölgelerine Vehhabi davetçiler göndermiştir. Vehhabiliği geniş coğrafyalara yaymayı amaç edinmişlerdir. Bu davetçiler gittikleri yerlerde birçok taraftar bulmuş ve bulmaya da devam etmektedirler. Gittikleri ülkelerde önce dini durumu araştırarak, elde ettikleri bilgilerle davet çalışmalarına başlamışlardır. İlk olarak kendi düşünce sistemlerinin temel eserlerini, bulundukları ülkelerin dillerine tercüme ederek işe başlamışlardır. Bu amaçla kitlelere tebliğ faaliyetlerini yapmak için Kur'an kursları, yayınevleri, medreseler, eğitim ve iletişim vasıtaları, internet siteleri kurmuşlardır.¹³⁸

Selefilik dört imamın yoludur. Selefilik sadece bir grubu temsil etmemekte bir gruptan daha büyüktür ve İslam'ın şemsiyesidir. Müslümanların bu şemsiyenin altında birlik olması gerekir gibi söylemleri kullanarak taraftar kazanmaya çalışmışlardır. Kendi

¹³⁴ Büyükkara, "Vehhabilik", 42/611-615.

¹³⁵ İşcan, *İslami Düşüncede Yenilik*, 251.

¹³⁶ Mehmet Ali Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, thk. Hızır Murat Köse-Eyyüp Said Kaya (İstanbul: Klasik Yayınları, 2016), c.y/30.

¹³⁷ Mehmet Ali Büyükkara, "Hariciliğin Modern Görüntüsü Olarak Tekfircilik", *isam*, (2016), 26-30.

¹³⁸ Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, 2015, 111.

siyasi, ideolojik amacını yaymak amacıyla Türkiye'ye gelen ilk Vehhabi davetçi 1986 yılında İran-Irak Savaşında altı sene kadar savaştıktan sonra Türkiye'ye gelen Abdullah Yolcu isimli bir Irak Türkmenidir.¹³⁹

Türkiye'de de önce ekonomik güç kazanmak için Gureba Dış Ticaret adında birkaç kişiyle beraber bir şirket kurmuşlardır. Daha sonra Gureba Yayınevini kurarak çalışmalarını devam ettirmiştir. Birçok Selefî, Vehhabi âlimlerin eserleri ve temel kaynakları tercüme edilmiş ve neşredilmiştir. Vehhabiler kendi dini anlayışlarını yaymak, Türk halkını kendi düşüncelerine göre İslam dini ve Selef-i Salihin hakkında bilinçlendirmek maksadıyla da yayınevleri, Kur'an kursları, medreseler açmış; çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır.¹⁴⁰

Fas'tan Endonezya'ya geniş bir coğrafyada etkileri olan Selefî-Vehhabi akım Türkiye'de çok fazla etkili olamamıştır. Etkili olamamasında Nakşilik gibi Hanefî, Maturidi ya da Şafii, Eş'ari bir eğitim-öğretimin, tasavvuf zemininde, Selefî fikirlere ve eylemlere yol açmayan bir karakterde olması etkili olmuştur. Milliyetçi cenahta da Osmanlı-Vehhabi karşıtlığı; Birinci Dünya Savaşı sonrasında Arapların yaptıkları dolayısıyla Selefî-Vehhabi etkisi fazla olmamıştır.¹⁴¹

Suudi Arabistan himayesindeki Suudi Selefîlik batının Arap yarım adasındaki çıkarlarına dini bir meşruiyet kazandırmaktadır. Diğer taraftan Afganistan, Irak, Somali, Mali gibi ülkelerin batılı emperyalist güçler tarafından işgaline zemin hazırlamıştır. Cihadi Selefî örgütlerden el-Kaide-Şebap, Ensarud-din gibi Selefî yapılar izledikleri radikal ve basiretten yoksun politikalar sebebiyle siyasi dine hizmet yerine çok büyük zarar vermişlerdir. Bu uygulamalarla Müslüman kamuoyunun tam desteğini alamamışlar ve marjinal yapılanmalar olarak kalmışlardır. Hata bazı bölgelerde siyasi Selefîizm davası adı altında misyonerlik çalışmaları dahi yaptıkları görülmüştür.¹⁴²

Ayrıca 1979 yılında selefî cihadi gruplar tarafından Kanlı Kabe Baskını diye bilinen olayda Suudi Arabistan tarihi ve Müslümanlar içinde önemli bir olaydır. 1955-1973 senelerinde Suudi Arabistan Ulusal Muhafızlarında görev yapmış Cuheyman el-Uteybi

¹³⁹ Bekir Altun, *Selefîlik-Vehhabîlik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2015), 95-98.

¹⁴⁰ Bekir Altun, *Selefîlik-Vehhabîlik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2015), 98.

¹⁴¹ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, c.y/33-34.

¹⁴² Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, c.y/35.

bu baskını düzenleyen grubun başında bulunmaktaydı. Baskın sırasında Mescid-i Haram'da bulunan cemaati propaganda yapmak için rehin almış, yönetimden siyasi taleplerden bulunmuş ve kayınbiraderi Muhammed b. Abdullah el-Kahtani'yi mehdi ilan etmiştir. İki hafta süren baskın Fransız antiterör birimlerinden alınan destek öncülüğünde yürütülen askeri operasyon sonucu sona erdirilmiş ve Cuheyman el-Uteybi dâhil yakalanan tüm üyeler Suudi Arabistan kanunlarına göre kolları kesildikten sonra idam edilmiştir. Böyle kanlı bir olay yaşanmasına ve birçok kayıp verilmesine rağmen Cuheyman el-Uteybiyi cihadi selefiler meczub bir kahraman olarak anarlar.¹⁴³

1980 sonrasında Vehhabilik, militer özelliğini kaybederek kurumsallaşmıştır. Vehhabi Ulema'nın temsil kabiliyeti devlet himayesine alınmış özellikle Suudi Arabistan petrolün çıkmasından sonra ticaret iş ve kamu yönetiminde seküler kanunlaştırma faaliyeti, eğitim ve modernleşme ABD ve diğer batılı devletlerle her sahada geliştirilen ilişkiler Suud halkı arasında dini kaynaklı tepkilere sebep olsada resmi ulemanın onayıyla meşrulaşmıştır.¹⁴⁴

4. Vehhabiliğin Bazı Görüşleri

4.1. Tevhit

Tevhid inancı Vehhabiliğin inanç esaslarının temelidir. Kişinin yalnızca Allah'a ibadet etmesi, O'ndan istemesi, O'na güvenmesi gerekir. Aksi halde kişinin Allah'ın bu fiillerinde O'na ortak koşması, kişiyi küfre götürür. Kişinin canını ve malını haram olmaktan çıkarır.¹⁴⁵

Muhammed b. Abdülvehhab, Ehl-i Sünnet alimlerine oranla daha değişik bir yorumlama öne sürmüştü, tevhidi İslam dininin bizatihi aslı olarak varsaymış ve elçilerin gönderilmesine, kutsal kitapların vahyedilmesine neden olan şeyin, tevhîdin anlamlandırılması ve tevhîd uyarınca hareket edilmesi olduğunu söylemiştir.¹⁴⁶

Muhammed b. Abdülvehhab, tevessül, şefaât, kurban, adak, istiğase, salih kimselere dua, kabir ziyaretleri, tevekkül gibi hususları tevhîd içerisinde değerlendirmektedir. Bunları ibadet olarak yapıp Allah dışında bir varlığa sunulmasını

¹⁴³ <https://tr.wikipedia.org>

¹⁴⁴ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, c.y/30.

¹⁴⁵ Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, 2015, 61-65.

¹⁴⁶ Büyükkara, "Vehhabilik", 42/611-615.

tevhide ters bir durum olarak görmektedir. Abdülvehhab'a göre tüm elçilerin esas gönderiliş gayesi, tevhidin gerçekliğini benimsemek ve toplumu Allah'tan başkasına ibadet etmekten uzak tutmaktır. Bundan dolayı, tevhîd tüm konuların esası ve dinin ruhudur. Muhammed b. Abdülvehhab, tevhîd konusunu değerlendirirken İbn Teymiyye'yi örnek almıştır. Tevhîdi; Tevhîd-i Rubûbiyye, Tevhîd-i Ulûhiyye, Tevhîd-i Esma ve sıfat olmak üzere üç bölümde incelemiştir.¹⁴⁷

Tevhidi Rububiyye Allah'ı Rab olmada ve yaptığı her şeyde birlemek Allah'tan başka varlıkları reddetmek demektir. Her şeyin maliki, yaratıcısı, hayat vereni, Rabbi, her şeyin tek yaratıcısının Allah olduğuna inanmaktır. Allah'tan başka dualara icabet edecek hiçbir varlık yoktur. Allah'ın dilemesi ve istemesi olmadan hiçbir şey kendisine veya bir başkasına fayda veya zarar veremez. Ayrıca Allah'ın kaza ve kaderine inanmakta Tevhid-i Rububiyye alanına girer. Vehhabiler Tevhid-i Rububiyye hakkında birçok ayeti delil olarak göstermişlerdir.¹⁴⁸

‘‘Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir.’’¹⁴⁹ ‘‘De ki eğer biliyorsanız söyleyin bakalım, bu dünya ve onda bulunanlar kime aittir? Allah'ındır diyecekler. Öyleyse siz hiç düşünmüyor musunuz? Yedi kat göklerin ve azametli arşın Rabbi kimdir? diye sor. Allah'tır diyecekler. Öyleyse nasıl oluyor da büyüye kapılıyorsunuz?’’¹⁵⁰

Müşrik Araplar da Allah'ı, Tevhid-i Rububiyye de bir kılmıyorlardı, Allah'tan başka varlıklara da duada bulunuyorlar, onları aracı kılıyorlardı. Bu sebeple onların malları ve canları haram kılınmıştı.

Allah'a ve Peygambere itaat, Allah'ı yüceltme Tevhid-i Uluhiyye'ye girer. Allah'ın bir tek ilah olduğunu ibadet edecek tek varlığın Allah olduğunu kabul etmektir. Gizli ve açık bütün ibadetleri sadece Allah'a yapmak, ona ortak koşmamaktır.

Muhammed b. Abdülvehhab, Tevhidi Uluhiyye için şu ayetleri örnek gösterir:

‘‘Şüphesiz mescitler yalnızca Allah'ındır. O halde Allah ile birlikte hiç kimseye dua etmeyin.’’¹⁵¹ ‘‘Benden başka ibadete layık ilah yoktur, şu hâlde yalnız bana kulluk edin.’’¹⁵² ‘‘Resul size neyi verdiyse onu alın, neyi de yasak ettiyse ondan sakının.’’¹⁵³ ‘‘De ki eğer

¹⁴⁷ Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, 2015, 62.

¹⁴⁸ Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, 2015, 62-68.

¹⁴⁹ el-Casiye 45/27.

¹⁵⁰ el-Müminun 84/89.

¹⁵¹ el-Cin 72/18.

¹⁵² el-Enbiya 21/25.

¹⁵³ el-Haşr 59/7.

Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah muhakkak ki gafurdur rahimdir. ¹⁵⁴

‘‘De ki o Allah birdir. Allah sameddir. O doğurmamış ve doğmamıştır. Hiçbir şey ona denk değildir.’’¹⁵⁵ ‘‘En güzel isimler Allah’ındır. O halde ona güzel isimlerle dua edin. Onun isimleri hakkında eğri yola sapanları bırakın onlar yapmakta olduklarının cezasını görecektir.’’¹⁵⁶

Tevhîd-i esma ve's-sıfat, Allah'ın zatında, sıfatlarında bir olmasıdır. Allah yaratılmış hiçbir şeye benzemez, bütün noksanlıklara uzak ve münezzehtir. Allah Kur'an-ı Kerim'de zatı ve sıfatları nasıl tanımlanıyorsa, tevil etmeden olduğu gibi kabul etmek gerekir. ¹⁵⁷

4.2. Şirk

Şirkin sözlükteki anlamı, ortak koşmak, ortak olmak ve ortak kabul etmektir. Istilahî olarak ise, Allah-u Teâlâ'ya zatında, sıfatlarında, fillerinde veya O'na ibadette ortak tanımak, bu noktalarda onun benzeri, ortağı, dengi olduğunu söylemektir. İbn Abdülvehhab, şirk, büyük, küçük ve gizli olmak üzere üç gruba ayırarak incelemiştir. Bunlardan birincisi büyük şirk ve bu da Allah'a yapılan ibadette ortak koşmaktır. İtaat, niyet-isteme, dua ve sevgi Allah'a ibadette ortak koşmadaki dört farklı yoldur. Böyle bir şirk, kişide tevhidi, dolayısıyla dini yok eder. Allah bu tür şirkte bulunan kişilere cenneti haram kılmış, mekân olarak cehennemi hazırlamıştır. İkincisi; riya'dır ki, bu da küçük şirk ve üçüncü olan şirk türü ise; bundan hemen hemen kimsenin kaçamadığı gizli şirk ve yalnızca kişi bu şirkten kurtulması için samimi olarak tövbe etmelidir. ¹⁵⁸

Harici, Vehhabi zihniyet amelsiz mü'mini tekfir etmiştir. Selefler tevhidi; İsim, Sıfat Uluhiyyet, Rububiyyet Tevhidi olarak sınıflandırılmış ve kendileri gibi düşünmeyen Müslümanları şirkle suçlamışlardır. Selefî zihniyetin itikadi bir inanç olan küfür ve şirk kavramlarını ameli küfür ve ameli şirk olarak tanımlanmasının bir sonucudur. ¹⁵⁹

Vehhabîler, Allah'tan başkasına yapılması caiz olmayan davranışları herhangi bir varlığa tapmayı, yani Allah'a ibadette şirk koşturmayı en büyük şirk olarak saymışlardır. Buna göre dua, istiğase, adak, kurban, sevgi, tevekkül ve yardım isteğinde bulunmak

¹⁵⁴ Ali İmran, 3/31.

¹⁵⁵ el-İhlas 1/4.

¹⁵⁶ el-Araf 7/180.

¹⁵⁷ Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, 2015, 66.

¹⁵⁸ Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, 2015, 67-68.

¹⁵⁹ Yenyayla, *Selefilik'in Ebu Hanife Algısı (Muhammed el-Hümeyyis Örneği)*, 2019, 15-16.

yalnızca Allah’a yapılır. Her kim bu ibadet çeşitlerinden birini, Allah’tan başka herhangi bir varlığa yaparsa o müşriktir, tekfir edilmesi vaciptir.¹⁶⁰

Bu esas üzere Muhammed Bin Abdülvahap, Erbaa Kavaid adlı risalesinde şirkten kurtuluşun sadece 4 kaideyi bilmekle mümkün olduğunu beyan ederek özetle şöyle demiştir:

- İslam peygamberinin savaştığı kâfirler de yüce Allah’ın yaratıcı rızık verici ve âlemleri yönetici olduğunu kabul ediyor ve itirafta bulunuyorlardı. Nitekim ayette şöyle beyan edilmiştir; *“De ki: “Gökten ve yerden size rızık veren kimdir? Kulak ve gözlerin sahibi kimdir? Diriyi ölüden çıkaran, ölüyü de diriden çıkaran kimdir? Her işi düzenleyen kimdir?” Onlar, “Allah’tır!” diyecekler. O halde “O’na karşı gelmekten sakınmaz mısınız?” de.”*¹⁶¹ Ama bu ikrar ve itirafları bile onları asla Müslüman kılmamıştır.
- Kafirler putlara sadece Allah’a yakınlık ve şefaât için taptıklarını ve ibadette bulunduklarını iddia ediyorlardı. Nitekim ayette şöyle buyurmuştur: *“Onlar, Allah’ı bırakarak, kendilerine zarar veremeyen ve yarar sağlayamayan şeylere taparlar ve “Bunlar, Allah katında bizim şefaâtçilerimizdir” derler. De ki: “Göklerde ve yerde, Allah’ın bilmediği bir şeyi mi O’na haber veriyorsunuz?” Allah, onların ortak koşmalarından münezze ve yücedir.”*¹⁶²
- İslam peygamberi Allah’tan başka herhangi bir şeye ibadet edenleri şiddetle kınamıştır. Bunlar ister meleklerle ister peygamberlere ve ister salih zatlara tapan kimseler olsun aralarında hiçbir ayırım gözetmemiştir. Bunları ağaçlara, taşlara, güneşe ve aya tapanlardan ayırt etmemiştir.
- Günümüz müşrikleri şirk yolunda, Cahiliye dönemindeki müşriklerden daha kötü bir durumdadır. Zira cahiliye dönemindeki Müşrikler sadece huzur ve rahatlık dönemlerinde putlara tapıyorlar, zorluk ve şiddet zamanlarında *“Gemiye bindikleri zaman, dini yalnız O’na has kılarak (ihlâsla) Allah’a yalvarırlar. Fakat onları sâlimen karaya çıkarınca, bir bakarsın ki, (Allah’a) ortak koşmaktadırlar.”*¹⁶³ ayeti gereğince sadece zor zamanlarda Allah’a

¹⁶⁰ Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye’deki Faaliyetleri*, 2015, 67-68.

¹⁶¹ Yunus 31.

¹⁶² Yunus 18.

¹⁶³ el-Ankebut 65.

yöneliyorlardı. Ama bizim zamanımızdaki müşrikler hem rahat ve huzurda ve hem de zorluk ve şiddet anlarında Allah'tan gayrısına tapmaktadırlar.¹⁶⁴

4.3. Bid'at

Arapça olarak b-d-a kökünden türemiştir. İcat etmek, örneği olmaksızın yapmak inşa etmek, anlamlarına gelir. İstılahta ise peygamberimizin vefatından sonra din adına uygulanan söylenen her şeydir.¹⁶⁵

İbn-i Hacer-i Askalani, bidatı sünnet karşıtı olarak kabul etmiştir. Seyyid Murtaza ise bidatın dine bir şey eklemek veya dinden bir şeyi eksiltmek anlamına geldiğini beyan etmiştir.¹⁶⁶

Şia ve Ehl-i Sünnet rivayetlerinde, bidatı kınayan birçok hadis bulunmaktadır. Ahmet bin Hanbel'in Müsned'inde ve İbni Mace-i Kazvini'nin (d.824/ö.887) Sünen kitaplarında bulunan bir rivayete göre peygamber her bidatı sapıklık olarak adlandırmıştır.¹⁶⁷ İbn-i Mace, peygamberden naklen bidat ehlinin oruç, namaz, sadaka, hac, umre ve cihadının asla kabul edilmeyeceğini beyan etmiştir. Şia cephesinde de Kuleyni, Kâfi kitabında İmam Bakır ve İmam Sadık'tan naklettiği bir rivayette her bir bidatın sapıklık olduğunu ve sapıklıkların cehennemde yer alacağı beyan edilmiştir.¹⁶⁸ Ayrıca Şeyh Seduk, *Men La Yehzuruh'ul Fakih* kitabında bidatın büyük günahlardan olduğunu beyan etmiştir.¹⁶⁹ Hatta naklediğine göre İmam Bakır, bidatı, küfür ve şirkin örneklerinden biri olarak kabul etmiştir.

Vehhabilerin ise bu konuda çok sert, harici nitelikli uygulamaları olmuştur. Gittikleri yerlerde kabirleri türbeleri yıkmışlar, tarihte kabir yıkıcılar olarak isimlendirilmişlerdir.

Suud b. Abdülaziz, Hz. Peygamber, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Fâtımâ'nın doğdukları evler ile Hz. Hatice'nin evini ve değerli âlim ve kimselerin

¹⁶⁴ Muhammed Bin Abdulvahhab, *El-Kavaidü'l Erba* (Riyad, t.y), 202.

¹⁶⁵ Rahmi Yaran, "Bid'at", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1992), 6/129-131.

¹⁶⁶ Cafer Subhani, *el-Bidat mefhumu ve hadduha ve asaruha, müessesesi-i iman Sadık el-bidat*, 1416, 28.

¹⁶⁷ Subhani, *el-Bidat mefhumu ve hadduha ve asaruha, müessesesi-i iman Sadık el-bidat*, 15-21.

¹⁶⁸ Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb b. İshâk el-Küleynî er-Râzî - Ali Ekber el-Gaffârî, *Darül Kutubul İslamiye*, 1407, 1/56.

¹⁶⁹ Muhammed b. Ali b. Babiveyh, *Man La Yahzuruh'ul Fakih Ali Ekber Gaffari'nin tashihi kum, defter-i intişaret-i İslami vabeste bir camiye-i müderrisin-i havza*, 1413, 3/572.

kabirlerini yıktırmıştır. Ayrıca Mekke’de Vehhabîliğe göre büyük günah sayılan çubuk, tütün, esrar, sigara, nargile vs. içilmesini, satranç tavlâ gibi oyunların oynanmasını yasaklamış ve bunların yapıldığı mekânları kapattırmıştır. Ayrıca her türlü eğlenceyi yasak ederek müzik aletlerinden ne varsa toplatıp yaktırmıştır.¹⁷⁰ Yine bir gün Suud, ezan okunurken Mescid-i Haram’a gelmiş, müezzinlerin salât-u selam getirdiklerini, sahabeler için duada bulunduklarını işitince çok kızmış ve “İşte bu Allah’a karşı en büyük ortak koşmaktır” diyerek bunu yasaklamıştır. Bunun üzerine Muhammed b. Abdülvehhab’ın Keşfu’ş-Şubuhât adlı eserinin Kâbe’nin her tarafından duyulabilecek şekilde okunmasını emretmiştir.¹⁷¹

Namaz kılmak ve dua etmek için kabirlere gitmek caiz değildir. Kabirlerde kurban kesmek, Allah’ı zikretmek de gûnahtır. Bu ibadetleri Allah için yapmak gerekir. Allah’tan başkasına yapmak caiz değildir. Çünkü ne sahabe ne de tabiun bunu yapmamışlardır. Sahabe ve tabiun Hz. Peygamber’in mescidine gidiyor namaz kılıyor, namaz bitince ya sohbet ediyor ya da mescitten çıkıyorlardı. Hz. Peygamber’in kabrine giderek ona salât-ü selamda bulunmuyorlardı. Çünkü Rasûlullah peygamberlerin kabirlerini mescit kılanlara lanet etmiştir. Nitekim sahabe ve tabiun da Peygamber’in kabrine selam verip gidiyorlar, dua ve niyazda bulunmuyorlardı. Ayrıca Hz. Peygamber Mescid-i Nebi, Mescid-i Aksa ve Mescid-i Haram haricinde bir mescidi ziyaret etmeyi ve seyahat etmeyi yasaklamıştır. Kabirleri mecit kılmak Hristiyan ve Yahudilerin âdetidir. Ölülerden niyazda bulunmak, onlara tevessül etmek, falcılara ve münecimlere inanmak bid’attır. Hz. Peygamber’den günümüze kadar gelen hırka-i şerif, sakal-ı şerif gibi hatıraları yüceltmek, ziyarette bulunmak Allah’a ortak koşmaktır. Delail-i Hayrat okumak da yasaktır; çünkü bu Hz. Peygamber’e ibadet anlamına gelmektedir. “Seyiduna ve Mevlâna” diyerek salavat getirmek, makam ile ezan okumak, minarede ezandan önce veya sonra bir şey söylemek, camilerin süslenmesi, Cuma, Ramazan ve Kandil gecelerinde salat ve selam getirmek, namazdan sonra tespih çekmek, mevlid okumak ve okutmak, tütün içmek, namazı tek başına kılmak vs. bunların hepsi bid’attır. Nazar değmemesi için nazar boncuğu taşımak, muska takmak, taş, ağaç ve bunlar gibi şeyleri kutsal kabul ederek belanın, hastalığın olmamasına inanmak, güzel görünmek için boncuk

¹⁷⁰ Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye’deki Faaliyetleri*, 2015, 47.

¹⁷¹ Babiveyh, *Man La Yahzuruh ’ul Fakih Ali Ekber Gaffari’nin tashihi kum, defter-i intişaret-i İslami vabeste bir camiye-i müderrisin-i havza*, 3/573.

vb. şeyleri takmak; sihir, büyü, yıldız falı gibi şeylere inanmak da bid'attir.¹⁷² Selefî görüş Sünneti bidat karşısında konumlandırmış selefe göre iyi olan her şey iyi, yeni olan ve sonradan olan her şey kötü yargısını geliştirmiştir. Böylece Müslüman tutuculuğunun merkezine, bu selefî algıyı yerleştirmiştir.

4.4. Şefa'at ve Tevessül

Şefa'at, sözlükte hakkında suç işlemiş kimseden suçların bağışlanmasını dilemek, yalvarıp yakararak başkasından diğer bir başkası için, hayır yapılmasını ve zararın terk edilmesini istemek anlamına gelir. İstılahta ise; ahirette günahkâr mü'minlerin günahlarının affedilmesi ve günahı olmayanların ise daha yüksek derecelere çıkmaları için Allah'ın izin verdiği peygamberler, âlimler ve şehitlerin Allah katında tavassutta bulunmaları demektir. Tevessül, sözlükte bir şeyi aracı yapmak, vesile kılmak anlamındadır. Terim olarak ise bir aracı vasıtasıyla maddi veya mânevi derecesi yüksek birine yaklaşmayı istemek Allah'a yaklaşmayı iyi amellerle ummak anlamındadır. Müslüman bir kişinin işlediği salih amelleri Hz. Peygamber'i veya velileri vesile yaparak Allah'a yaklaşmayı ifade eder.¹⁷³

Klasik lûgat kitaplarında da tevessül, genel anlamda bir şeye veya bir şahsa yakınlaşmak için yapılan iş anlamındadır.

Vehhabîler tevessülü üç kısma ayırmıştır. Birincisi, kişinin Peygamber'in, velinin veya inandığı salih bir zatın kabrine gidip, Allah'tan isteyeceği şeyi onlardan istemesidir. Bu tür bir tevessül apaçık bir şirktir ve kişi günahkâr olmuştur, tövbe etmesi gerekir. Ancak tövbe etmezse katledilmesi gerekir.¹⁷⁴ İkincisi, kişinin, peygamber, veli veya salih bir şeyhten kendisi için dua talep etmesidir ki bu tür tevessül caiz olur. Nitekim sahabeler Hz. Peygamber hayattayken O'ndan kendileri için dua etmesini istiyorlardı. Lakin böyle bir tevessül Hz. Peygamber vefat ettikten sonra hiç olmamıştır. Sahabeler O'nun kabrine gidip ondan bir şey istememişlerdir. Kaldı ki selefler Hz. Peygamber'in kabrinin yanında Allah'a bile dua etmeye karşı çıkmışlardır. Üçüncü tür tevessül de kişinin "falan kişi yüzü suyu hürmetine senden şunu istiyorum." demesidir. Bu tür bir tevessül halk arasında yaygın olmasına rağmen sahabenin hiçbirinin bu şekilde dua ettiği rivayet edilmemiştir.

¹⁷² Fiğlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, c.y/79.

¹⁷³ Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, 2015, 72.

¹⁷⁴ Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, 2015, 72-73.

Teveşsölün olabilmesi için onlara göre salih kişinin yaşıyor olması gerekmektedir. Vehhabilere göre sadece üç tür teveşsöl meşru bulunmaktadır: Allah'a ve Allah'ın isim ve sıfatlarına teveşsöl etmek, insanın kendi iyi işlerine teveşsölde bulunması ve de hayatta olan mümin kardeşinin duasına teveşsöl etmesidir. Bunun dışında teveşsöl caiz değildir.¹⁷⁵

Her coğrafyada dua edilen sıkıntıları giderip ihtiyaçları karşıladıklarına inanılan kimseler vardır. Günümüzde birçok Müslüman, salih zat olarak gördükleri kişileri vesile kılarak sıkıntılı durumlarda istiğasede bulunmaktadırlar. Bu kimselerden Allah'tan istenmesi gereken cehennemden kurtulma cennete gitme gibi isteklerde bulunmaktadır. Hâlbuki Allah rasûlu bile, Allah'ın izni olmadıkça hiç kimseyi azaptan kurtarmaya muktedir değildir. Bazı kişiler Allah'ın bir veli kuluna dua ettiklerinde, bu duaya velinin icabet edip, isteklerinin gerçekleştiğini anlamaktadırlar. Böyle kimseleri şeytan kuşatmıştır, onların putlara tapanlardan hiçbir farkları yoktur. Hz. Peygamber hayattayken O'nu vesile kılarak duada bulunma caizdi. Fakat hayatta olmayan enbiyayı ve salih kişileri vesile kılmak, sahabenin Peygamber'in sağlığında ve vefatından sonra da yapmadıkları birşeydir ve bid'attir.¹⁷⁶

Vefatından sonra Rasûlullah'ı veya vefat etmiş herhangi bir kimseyi vesile kılmakta şirkdir ve küfürdür. Bunu yapanlarda mürteddır. Kabirdeki kimseye sadece selam verilir. Ölü veya gaib kimseden herhangi bir istekte bulunmak bid'attir. Peygamberleri ve salih kişileri aracı kılmak, Salihlerin isimlerini veya evliyaları anarak Allah'a dua etmek ve bu şekilde bir şey istemek tahrimen mekruhtur. İstiaze Allah'tan başkasına sığınmaktır. Allah'ın ismi ve sıfatlarından başka herhangi bir varlığa istiazedede bulunmak caiz değildir.¹⁷⁷ Nitekim Kur'an-ı Kerim cinlere sığınanları zemmetmektedir. Allah'tan başkasının adına yemin, Allah'tan başkasına dua ve istiağase, Peygamber ve salihlere teveşsöl hepsi aynı türdendir. Hepsinde şirk vardır. Bu tür hurafeler asla mübah olmazlar.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Muhammed Nesib er-Rifai, *et-Tevassul ila hakikati't-teveşsöl : el-meşru ve'l-memnu* (Halep, t.y), 182.

¹⁷⁶ Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, 2015, 74.

¹⁷⁷ Rifai, *et-Tevassul ila hakikati't-teveşsöl : el-meşru ve'l-memnu*, 182-185.

¹⁷⁸ Altun, *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, 2015, 74.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NEO-SELEFİLİK

1. Çağdaş Selefilik / Neo-Selefilik

Erken dönem dini inanç ve uygulamaları esas alan bakış açısı veya erken dönem dini söylem demek olan Selefiyye tarihsel süreç içerisinde farklı formlara evrilmiş ve farklı isimlerle anılmıştır. Sahabe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn inanç ve uygulamada benimsediği yolu sürdürenler için Selef-i Sâlihîn kavramı kullanılırken; son dönemlerde Vehhâbîlik bünyesinde ortaya çıkan akımların ortak adı ise Neo Selefiliktir.¹⁷⁹

Selefilik İslam tarihi içerisinde çeşitli merhalelerde değerlendirilmektedir. Selefler, Müslümanların ilk üç nesli olarak selefilğin tanımını yaparlar. Burada Ahmed b. Hanbel in de içinde yer aldığı muhaddisler başı çekmektedir ki, bu döneme Selefilğin temeli olan Ehl-i Hadis ekolünün hâkim olduğu Müttekaddimun Selefiyye denir.¹⁸⁰

İkinci dönem Mütteahhirun Selefiyye ise, bu ilk Selefî nesli takip ettiğini söyleyen İbn Teymiyye ve İbn Kayyım el-Cevziyye ile sistemleşen bir düşünce metodudur. Bu düşünce biçimi on sekizinci yüzyılda Muhammed b. Abdülvehhâb ile yeniden gündeme gelmiştir. On dokuzuncu yüzyıldan itibaren genelde Vahhabilerin ve Çağdaş Haricilerin temsil ettiği üçüncü dönem yeni/Neo-Selefilik diye isimlendirilmiştir.¹⁸¹

İbn-i Teymiyye'yi kendi görüşlerine göre yorumlayan neo-selefilerin yanı sıra kendi Selefî anlayışlarında farklı bir düşünce yapısı olduğunu söyleyenler vardır. Ayrıca bu dönem içerisinde gelişip daha sonra farklı oluşumların olduğu çeşitli düşünce grupları da Neo-Selefilik içerisinde değerlendirilir.¹⁸²

2. Neo-Selefilğin Kısımları

İslam dünyası tarihinin belli dönemlerinde bir tür deruni çöküş, yabancıların İslam topraklarına saldırıları ve Müslümanlar arasında kimlik arayışı probleminin ortaya çıkışı gözlemlenmektedir. Hem Moğolların İslam dünyasına saldırısı döneminde hem de

¹⁷⁹ Çakmak Fevzi - Kubat Mehmet, *Mezhep Araştırmaları Dergisi*, “Bir Aksiyon Adamı Olarak Abdullah Azzam ve Cihadi Selefî Perspektifi” 2 (2021), 823.

¹⁸⁰ Mehmet Taşdelen, “Cihadî Selefilik Bağlamında Neo-selefilğe Eleştirel Yaklaşım”, *Dergiabant* 10/1 (2022), 72-75.

¹⁸¹ Taşdelen, “Cihadî Selefilik Bağlamında Neo-selefilğe Eleştirel Yaklaşım”, 2022, 73.

¹⁸² Sönmez Kutlu, *Selefilğin Fikri Arka Planı İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler* (Ankara: Otto, 2017), 225-228.

batılıların İslam topraklarına saldırıya geçtiği günümüzde, Selefilik, Müslümanların neden bu hale düştüğü sorusuna cevap bulabilmek için İslam dünyasının dışındaki birtakım sorunları dikkate alma yerine; Müslümanların inançlarında problem görmeye çalışmıştır. Neo-Sefîlik inancına göre İslam'ın ilk yıllarında var olan esaslardan sapma ve fırkalaşma, Müslümanların vahdetini ortadan kaldırmış ve onları İslam düşmanlarının saldırılarına açık hale getirmiştir. Bu yüzden de Çağdaş Selefilik bütün İslami fırkaları reddetmeye koyulmuş, tek çözümün tevhide ve mukaddes metinlere dönüş olacağını dillendirmiştir. Zaten Selefî olarak adlandırmaları da yegâne kurtuluş yolunun İslam'ın ilk yıllarına dönüşte aradıkları sebebiyledir.

Neo-Selefilik, yeni Selefilik oluşum dönemleri ve maksatlarına göre kendi aralarında şöyle tasnif edilebilirler.

2.1. Suudî Selefilîği

Suûdî Selefîyye, iki buçuk asırlık tarihi süreç içerisinde daha çok suûdî kraliyeti ile entegre olarak devlet mezhebi haline gelmiştir. Vehhâbîliği temsil eder. Suudi Selefilik Neo Selefî akımlardan olup militer özelliğini süreç içerisinde kaybederek Suudi Arabistan'ın resmi ideolojisi haline gelmiştir¹⁸³

Haricilik ve Selefilîğin karakteristik özelliklerini birleştiren Muhammed b. Abdülvehab'ın öncülüğünde başlayıp Arap yarımadası ve çevresinde yayılmıştır. Bidat konusunda sert bir tutum sergileyen Vehhabiler, tevhid, şirk ve ameli akideler üzerinde durmuşlardır. Kendi düşüncelerini kabul etmeyen cemaat ve grupları Ehl-i Sünnet olarak kabul etmezler. Bazı Suudi iktidarlarının destekleriyle Arap yarımadası, Orta Doğu ve Uzak Doğu'da yayılmıştır.¹⁸⁴

Müslümanlar kendi seçtikleri bir imamla cihatlarını ve mücadelelerini sürdürmelidir. Selefîyye Sünniliği'nde esas olan, dinen meşru olan yöneticilere itaat etmektir. Ahmet b. Hanbel'in Abbasiler döneminde, yöneticilere biatini bozmadığı görülür. Selefîyye'ye göre namaz kıldığı sürece yöneticilere isyan etmek caiz değildir.¹⁸⁵ Diyerek yönetimde otorite kurmayı sağlamaya çalışmışlardır.

¹⁸³ Mehmet Ali Büyükkara, "Günümüzde Selefilik ve İslami Hareketlere Olan Etkisi", (2014), 521.

¹⁸⁴ Taşdelen, "Cihadî Selefilik Bağlamında Neo-selefîliğe Eleştirel Yaklaşım", 2022, 76-77.

¹⁸⁵ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, c.y/31-32.

2.2. Cihadi Selefilik

Cihadi Selefilik Muhammed b. Suûd tarafından kurulan ve Suûdi Arabistan'ın devletleşme sürecinde önemli rolü olan İhvan Teşkilatının lağvedilmesinden sonra pasifleşen hareket Afganistan'ın Sovyet işgalinden kurtarılmasına yaptığı katkılarla tanınan Filistinli akademisyen Abdullah Azzam'ın aynı ideolojiden beslenen hareketi Cihâdi Selefi oluşumlar olarak isimlendirilebilir. İbn-i Teymiyye ve Muhammed b. Abdilvehhâb, Ahmed b. Hanbel "ideal alim profili" İbn-i Teymiyye'nin cihadın farzların en önemlisi olduğu İslamın imandan sonra en önemli rûknünün düşmanla savaşmak olduğu ve cihadı bırakmak en büyük fitnedir görüşlerinde en önemli referans İbn-i Teymiyye'dir. Şiddeti Cihâd adı altında araçsallaştırmışlardır.¹⁸⁶

Günümüzde kendilerini Selefiye'ye nispet eden ve Neo-Selefi Hareketi olarak nitelendirilebilecek birçok farklı grup bulunmaktadır. Çağdaş Selefler olarak da adlandırılan bu hareket, tek bir grubun adı değil; uçlarda dolaşan bir din dilini benimseyerek kendileri dışında kalan bütün Müslüman kesimi dışlayıcı suçlayıcı, itham edici, tekfir edici ve sorun üretici Cihadi Selefilik, bütün şiddet taraftarı dini akımların ortak adı olmuştur.¹⁸⁷

Vehhâbiliğin modern İslamcılıkla etkileşiminden doğan Suûdi rejimden büyük ölçüde bağımsızlığını elde etmiş siyasi yönü ağır basan selefi gruptur. Önemli bir kısmı el-Kaide bağlantılı, zaman zaman terör yöntemlerini tercih eden militer çevreler vardır.

Cihadi akımın ideolojisi üzerine İbn-i Teymiyyenin mirası baskın olarak görülür. Onun Müslüman oldukları halde İslam şeriatı yerine cengiz yasasını uygulamayı sürdüren Moğollara karşı cihad açılmasına hükmeden Mardin ve Tatar fetvaları cihadî akımın Müslüman ülkelerin iktidarlarına karşı mücadelesinde çok önemli bir meşruiyet zemini olmuştur. Seyyid Kutub'un Fî- zilâl tevsirinde ve Yoldaki İşaretlerinde İbn-i Teymiyye ve İbn-i Kayyim el-Cevziyye kaynaklı cihad dârü'l-İslam-ı câhilî toplum, Rabbanî method, tevhidi öncü cemaat gibi kavramlar radikal selefi terminolojiye Seyyid Kutub'un kazandırdığı kavramlardır.

I. Dünya Savaşı sonrasında İslâm âleminde ekonomik ve sosyal şartların giderek ağırlaşması, Batı'ya bağımlılığın daha da artması, ayrıca din ve inanç özgürlüğü üzerinde

¹⁸⁶ Çakmak Fevzi - Kubat Mehmet, *Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 824-827.

¹⁸⁷ Kubat, "Neo-selefilik", 128.

baskıların görülmesiyle, Selefilik hareketi sertleşme eğilimine girmiş ve çeşitli siyasi örgütler halinde kendini göstermeye başlamıştır.

1950'li yıllarda Mısır'da Seyyid Kutub'un ortaya çıkışıyla cahiliye dönemi, hicret ve cihat gibi kavramlar konuşulmaya ve "Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler kâfirlerdir."¹⁸⁸ ayeti ışığında, Selefî düşünceler güçlenmeye başladı. Nitekim bu dönemde Abdusselam Ferec'in eserlerinin etkin bir şekilde yayılmaya başladığını görüyoruz. Tatarların, İslam dünyasına saldırıları sırasında İbn-i Teymiye'nin vermiş olduğu fetvalar, Abdülislam Ferec'in en önemli esaslarını teşkil ediyor ve onun el-Farizat'ul Gaibe¹⁸⁹ eserinde ortaya çıkıyordu.

Ferec, İbn-i Teymiye'nin, Tatarlar'ın Müslüman olduklarını söylemelerine rağmen mürted olduklarını ve aleyhlerine kıyam etmenin farz olduğu fetvasını esas alarak bu görüşleri Mısır'ın şartlarına uyarlamış ve daha sonrasında Enver Sedat bu grup tarafından öldürülmüştür.¹⁹⁰

Artık Selefilik hareketini bile temsil edemeyecek kadar radikalleşen bu ve benzeri gruplar, dinin ruhundan ve hedeflerinden ziyade lafzına, literal anlamına ve şekline vurgu yapan, ahlâk boyutunu göz önünde bulundurmeyen, tarihî tecrübe ve birikimleri, kültürel ve folklorik zenginlikleri reddeden bir söylem haline gelmiştir. Ayrıca politik arenada daha çok göze çarptıkları için çağdaş dünyada İslâm toplumlarının genel eğilimleriyle bağdaşmayan bir Müslüman imajının oluşmasına da yol açmışlardır.¹⁹¹

Savaş sonrasında İslâm âleminde ekonomik ve sosyal şartların giderek ağırlaşması, Batı'ya bağımlılığın daha da artması, ayrıca din ve inanç özgürlüğü üzerinde baskıların görülmesiyle, Selefilik hareketi, sertleşme eğilimine girmiş ve çeşitli siyasi örgütler halinde kendini göstermeye başlamıştır.

Geleneksel İslâm yorumlarına olduğu kadar Batı'dan gelen her şeye karşı çıkan söz konusu hareket birçok yönüyle dışa kapalı bir tavır geliştirmiş. Bu yöndeki din anlayışının yerleşmesi ve güçlenmesi için farklı yöntemleri kullanan bu anlayış, Arap dünyası ve Hint alt kıtasında yayılmasını hızlandırmıştır. Bu süreç, İhvân-ı Müslimîn gibi nispeten ılımlı

¹⁸⁸ el-Maide 44.

¹⁸⁹ Abdülislam Ferec, *el-Farizat'ul Gaibe* (Beyrut: y.y, 1983), 78-83.

¹⁹⁰ Abdülislam Ferec, *el-Farizat'ul Gaibe* (Beyrut: y.y, 1983), 81-83.

¹⁹¹ Yunus Akçalı, *Ortadoğuda Devlet Altı Gruplar| Örgüt-Mezhep-Etnisite* (Ankara: Akçağ, 2015), 259.

politik hareketlerden başlayıp İslâmî Cihad gibi şiddet yanlısı grupların ortaya çıkmasına kadar varmıştır.¹⁹²

Batının özellikle ABD'nin soğuk savaş sonrası Irak'a yaptığı operasyonlar; çöl fırtınası ve çöl kalkanı sonrasında, batı karşıtlığı giderek hız kazanmaya başladı. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin 11 Eylül saldırısı sonrasında Afganistan ve Irak işgali, Orta Doğu coğrafyasında ideolojik aktivist eylemler meydana getirerek, devlet ve halkın İslamcı oluşumunu hızlandırdı. Batı yanlısı koalisyonların içerisinde Mısır, Türkiye ve birçok Arap ülkesinin bulunması ve Amerika Birleşik Devletleri ile hareket etmesi de bu grupların çıkmasına neden olan içsel faktörlerdir.¹⁹³

Cihadi Selefi düşünce, önceki dönemlerde İslami hareketlerden etkilenmiş, bu hareketlerin içinde bulunmuş ve bu noktayı beğenmeyip yeni arayışlar üreten kimseler tarafından oluşturulmuş reaksiyonel bir harekettir. Öyle anlaşıyor ki, Cihadi Selefilik, Neo-Selefilğin bir çeşidi olan Suudi Selefilğin, Mısır'ı etkilemesi ve Mısır Siyasi Selefilğinde bu etkileşimlerle dini ve siyasi bir hareket haline gelen Selefilik, zamanla Suudilerin siyasi amaçlarla kendilerine bir müddet sahip çıkmasıyla farklılaşan, ardından da Suriye ve Filistin gibi ülkelerde kendilerine zemin bulan bir harekettir. Mısır'da Cemal Abdulnasir rejiminin İslam rejimini baskı altına alan politikası ve Seyyit Kutup'un eserleri, bunları takip edenlerin destekleriyle popüleritesi artmıştır. Bu fikri oluşum, cihad, darül küfür, Darül İslam, Allah'ın nizamını hâkim kılmak, Küfür rejimine karşı gelme gibi sloganik söylemleri kullanmıştır.¹⁹⁴ Cihadi akıma göre cihat yapmak ertelenmez bir görevdir. Hayat iman ve cihattan ibarettir.

Batı ve Siyonist güçlerin ittifak halinde olması, Cihadi Selefilğin de sertleşmesine ve farklı bir boyut kazanmasına sebep olmuştur. Afganistan savaşında birçok İslam ülkelerindeki Müslümanların, Afganlar'ı desteklemesi Arap-İsrail savaşında Arap'ların yenilmesi ve Filistin'i işgal etmesi ve Arabistan, Mısır gibi ülkelerin Filistinlileri desteklememesi, Siyonist işgaline sessiz kalması Cihadi Selefilikte ve yaptığı eylemlerde etkili olmuştur.¹⁹⁵

¹⁹² Büyükkara, "Vehhabilik", 42/611-615.

¹⁹³ Akçalı Yunus, *Ortadoğuda Devlet Altı Gruplar Örgüt-Mezhep-Etnisite* (Ankara: Akçağ, 2015), 253.

¹⁹⁴ Taşdelen, "Cihadî Selefilik Bağlamında Neo-selefilğe Eleştirel Yaklaşım", 2022, 83-84.

¹⁹⁵ Taşdelen, "Cihadî Selefilik Bağlamında Neo-selefilğe Eleştirel Yaklaşım", 2022, 84-88.

İslam dünyasındaki bu fikri hareketler, ilk olarak Afganistan’da el-Kaide ardından Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) diye isimlendirilen bir yapılanmayla; Cihadi Seleflilik çok farklı boyutlara evrilmiş ve kendilerine göre bir fikir ve inanç sistemi oluşturmuş, bunları savunmaya çalışmıştır. Kendi inanç sistemlerini oluştururken de kendilerini Selefiye’ye nispet eden ve Neo-Selefi Hareket olarak nitelendirilecek birçok farklı grup ve aynı zamanda Çağdaş Selefliler olarakta isimlendirilen bu hareket, tek bir grubun adı değil uçlarda dolaşan bir din dilini kabullenerek kendileri dışındaki diğer Müslümanları dışlayıcı, suçlayıcı, tekfir edici, şiddet taraftarı bir dini akım haline gelmiştir.¹⁹⁶

Batının özellikle, Amerika Birleşik Devletleri’nin soğuk savaş sonrası Irak’a yaptığı operasyonlar; çöl fırtınası ve çöl kalkanı sonrasında batı düşmanlığı giderek hız kazanmaya başlamıştır. ABD’nin 11 Eylül saldırısı sonrasında özellikle Afganistan ve Irak işgali Orta Doğu coğrafyasında ideolojik aktivist eylemler meydana getirerek bu tür İslamcı oluşumları hızlandırdı. Batı yanlısı koalisyonların içerisinde Mısır, Türkiye ve birçok Arap ülkesinin bulunması ve Amerika Birleşik Devletleri ile hareket etmesi bu grupların çıkmasına neden olan içsel faktörlerdir.¹⁹⁷

1990’lı yıllarda Suudi Arabistan çağdaş İslamcı düşünce ve partilerle tanışma fırsatı buldu. Mısır, Suriye gibi ülkelerin yönetiminin baskısından kaçan akademisyenler ve aktivistler, İhvanı Müslimin orjinli kişiler, bu ülkeye okumaya gelen ve dışarıya giden öğrenciler, 1980’li yıllarda İran İslam Devrimi ve Afgan Cihadının kazanılmasıyla Selefi Arap mücahitler radikalleşmişti. Cihadi Selefliliği, Vehhabilik ve Çağdaş Siyasal İslamcılığın bir sentezi olarak düşünebiliriz. Dışlamacı psikoloji ile kendi aralarında bölünüp safları netleştirmek istemişlerdir. Bidatçı fırka isimlerine Mevdudiyye, Hutbiyye, İhvaniyye, Cihadi Selefiyye gibi kendi içinde de bölünmüştür.¹⁹⁸

Cihadi Selefi hareketlerin genel özelliği şu şekildedir: Radikal İslamcı örgütlerden daha aşırı ve uzlaşmacı olmayan bir tutum içerisindedirler. Siyasal İslamcı ve içtihadî grupların, dini grupların ilham kaynağı Seyyit Kutup ve İhvan Hareketiyle, Selefi-Vehhabi söylemine sahiptirler.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Kubat, “Neo-selefilik”, 128.

¹⁹⁷ Akçalı Yunus, *Ortadoğuda Devlet Altı Gruplar Örgüt-Mezhep-Etnisite* (Ankara: Akçağ, 2015), 253.

¹⁹⁸ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, c.y/31.

¹⁹⁹ Akçalı Yunus, *Ortadoğuda Devlet Altı Gruplar Örgüt-Mezhep-Etnisite*, 260.

Diğer tüm dini gruplardan farklı olarak daha fazla batı karşıtlığı vardır. Bu hareketin başında el-Kaide gelmektedir. Diğer önemli oluşum ise Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD), el-Kaide ile bağlantılı olmayıp; el-Kaide'ye biat etmemiş olsa da Cihadi Selefilik olarak değerlendirilir. ²⁰⁰ Bu sebeple Cihadi Selefler ve radikal, aktivist eylemlerde bulunan Neo-Seleflerin, Ahmed b. Hanbelin yolunda olduklarını söylemek mümkün değildir.

Neo Selefler dinin aslına rücu ederken dini referansları yok sayarak hareket etmişlerdir. Aslında İslam kültürünün birikimini yeniyile yoğurmak yerine geçmiş bir kenara atarak bir İslam inanç şekli çizmişlerdir. Cihadi selefilik İslama hizmet etmekten çok zarar verdiği aşıkardır. İslamın inanç esasları insan fitratına uygundur ve temel hedefi dünya ahiret mutluluğudur. Bu amaca ulaşılması için anlaşılması zor fikirleri ve yaşanması fitrata uygun olmayan yaklaşımları İslama mal etmek ve bunun Selefilik kavramı içine sokmak aslında İslam imajını zedelemektedir²⁰¹

3. Modern Selef Metodunun Dini Söyleme Etkisi

Selefilik'in genel inanç esasları, selefilik'in karakteristik özellikleri şu şekildedir;

- Allah'ın sıfatları ve müteşâbihler konusunda tevîli reddedip teslim ve tefvîzi benimsemeleri,
- İman-amel birlikteliğine inanmaları,
- Kur'ân'ın mâhluk olmadığına inanmaları,
- Akıl-nakil ilişkisinde naklin üstün olduğuna inanmaları,
- Kur'an ve sünneti eşit kategoride saymaları,
- Selefin görüş ve uygulamalarını dini bir kaynak ve otorite olarak kabul etmeleri,
- Hilafetin Kureyş kabilesinin hakkı olduğuna inanmalarıdır. ²⁰²

Selefler selef itikadı üzerinde olduklarını her fırsatta dile getirmişlerdir. Selefle bazı konulardaki söylem benzerliklerinden hareketle inananların arasına nifak tohumları attıkları, insanları ayrıştırma ve ötekileştirme gayreti içinde oldukları görülür. Ayetleri de delil göstererek kendilerini selef ile eş tutarlar aşağıda geçen ayetleride delil olarak gösterirler.

²⁰⁰ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, c.y/31-32.

²⁰¹ Mehmet Taşdelen, "Cihadî Selefilik Bağlamında Neo-selefilik Eleştirel Yaklaşım", *Dergiabant* 10/1 (2022), 77-84.

²⁰² Koca Ferhat, *İslam Düşüncesinde Selefilik* (Ankara: Ankara Okulu, 2016), 83.

‘‘İslamı ilk kabul eden muhacirler ve ensarlar ve iyilikle onlara uyanlar var ya Allah onlardan razı olmuş. Onlarda O’ndan razı olmuşlardır. Allah onlara içinden ırmaklar akan içinde ebedi kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.’’²⁰³

İnsanların en hayırlısı, benim içinde bulunduğum asırdaki insanlardır (sabikunel evvelin). Sonra ikinci asrın (tabiun), sonra onları üçüncü asrın (tebe-i tabiun) insanlarıdır.²⁰⁴ İslam tarihindeki Selefî söyleme sahip olan kişilerin delil olarak kullandıkları bu ayetler, Selefî diğer insanlara olan üstünlüğünü gösterir.

‘‘O, sana kitabı indirendir. Onun (Kur’an’ın) bazı ayetleri muhkemdir, onlar kitabın anasıdır. Diğerleri de müteşabihdir. Kalplerinde bir eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onun olmadık yorumlarını yapmak için müteşabih ayetlerinin ardına düşerler. Oysa onun gerçek manasını ancak Allah bilir.’’ İlimde derinleşmiş olanlar, ‘‘Ona inandık, hepsi Rabbimiz katındadır’’ derler. (Bu inceliği) ancak akıl sahipleri düşünüp anlar.’’²⁰⁵

Bu ayetlerde tevil, teşbih ve düşünmeden literal olarak Ku’ran-ı Kerim’i anlamamız gerektiğine delil gösterdikleri ayetlerden bazılarıdır. Akli ve nakli delillerle düşünmeyi bir kısım yeni Selefî gruplar kesinlikle kabul etmezler.

‘‘O (Peygamber) keyfine göre konuşmaz. O ancak kendisine vahyolunanı söyler (söylediği her şey vahye dayanır).’’²⁰⁶ ‘‘Battığı zaman yıldız andolsun ki; Arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve batıla inanmadı. O, arzusuna (keyfine) göre konuşmaz. O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir. Çünkü ona güçlü kuvvetli biri (Cebrail) öğretti.’’²⁰⁷

Peygamberin söylediği her söz vahiydir anlayışıyla, mantıksal bir doğrulama yaparak hadisin değerini Kur’an’la aynı seviyede görmüşlerdir. Hatta daha ileri giderek ‘‘Hadis, ayeti nesh eder.’’ demişlerdir. Bu Selefî din söylemi İslam dininin temel akidesiyle bağdaşmaz. Çünkü sünnet Kur’an’ın açıklayıcısıdır. Ayeti nesh etmesi görüşü Kur’an’a ve hadislere de aykırı bir durumdur. Ayrıca Kur’anın evrenselliğine karşı çıkmak ve onu yerelleştirmektir.

4. Neo-Selefîlerin Genel İnanç Esasları

Hadis taraftarları, amelleri, imanın bir cüz-i olarak kabul ederler ve Haricilerin tavrını aynen benimsemekle beraber, imanı oluşturan diğer unsurları da onlardan farklı olarak düşünmüşlerdir. İmanla ilgili birbirinden farklı pek çok iman tanımı yaptıklarını görmekteyiz. Bunlardan bazıları şöyledir:

²⁰³ et-Tevbe 100.

²⁰⁴ Abdülkerim Özaydın, ‘‘Asr-ı Saadet’’ (t.y), 501.

²⁰⁵ Ali İmran 7.

²⁰⁶ en-Necm 4.

²⁰⁷ en-Necm 1-5.

- İman söz ve ameldir.
- İman dil ile ikrar kalp ile tasdik organlarla işlenen ameldir.
- İman marifet, ikrar ve ameldir.
- İman temenni değil akledilebilen, işlenen ameldir.
- İman kalple bilinen dil ile ikrar edilen amelle artırılan şeydir.
- İman: kalbin tasdiki, dilin ikrarı ve organların amelidir.²⁰⁸

Bu tanımlar dikkatle incelendiğinde, bir kısmında söze diğer kısmında kalbin tasdikine veya bilgiye öncelik verildiği, bazısında ise niyetin kullanıldığı açıkça görülecektir. Hadis taraftarları, imanın özünü oluşturan unsurlar arasında söz veya ikrara önemli bir yer vermektedirler. Söz veya ikrardan maksat dil ile söylemektir, ikrar edilmesi gereken ise Allah'ın birliği ve Hz. Muhammed'in O'nun resulü ve tebliğcisi olduğudur. İman dilin şehadeti ile başlamıştır. O zaman sadece dil ile yapılan ikrar iman olarak insanlara farz kılınmıştır. Şehadet kelimesini söylemenin tek başına yeterli olması ameller emredilmeden öncedir. İman edilmesi gereken diğer şeyler ve ameller emredildikten sonra onları terk eden birinci ikrarı terk etmiş gibi olur. Yani insanlar Allah'ı bilip onu kalbi ile tasdik edince onlara namaz kılmaları emredildi ve onlar da kıldılar. Eğer onlar bunları yerine getirmemiş olsaydı ilk ikrarlarının hiçbir faydası olmazdı. Allah kalbin marifetini, imanın aslı dil ile ikrarı, bu kalbi bilginin şahidi, amelleri ise ikrarın doğrulayıcısı kılmıştır.²⁰⁹

İman-amel ilişkisinde, Haricilerin amelleri terk etmeleri sonucunda, amelin niteliği ve iman karşısındaki konumu, imanın oluşumundaki etkisi, imanın özüne dahil edilip edilmemesi, ‘‘İman mı amelin yoksa amel mi imanın sebebini oluşturur?’’ sorusunu İslam düşüncesinde konuyla ilgili tartışmaların aslını oluşturur. Hariciler, imanı, kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve azalarla amel olarak tanımlayarak amellerin imanın ayrılmaz bir parçası olduğunu söylemişlerdir. Hadis taraftarları, amelleri, imanın bir parçası olduğu şeklindeki iddialarını ispatlamak için namazın imandan bir cüz olduğu teziyle işe başlarlar.²¹⁰ Cebrail'in lisanıyla tarif edilen ve iman ya da İslam olarak isimlendirilen namaz, oruç, zekât gibi taatlere iman etmek olduğunu ileri sürerek diğer hadis taraftarları gibi bütün

²⁰⁸ Kutlu, *Selefilik'in Fikri Arka Planı İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler*, 81-86.

²⁰⁹ Kutlu, *Selefilik'in Fikri Arka Planı İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler*, 90-93.

²¹⁰ Kutlu, *Selefilik'in Fikri Arka Planı İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler*, 87-93.

taatleri iman ile özleştirir. Hadis taraftarlarına göre, İslam adını verdiğimiz din tasdik ile başlamış, namaz, oruç, cihat ve diğer ibadetlerle tamamlanmış ve son halini almıştır. Dinin tamamlandığını bildiren ayetin indiği zamana kadar gelen bütün emir ve taatler imanın bir parçasıdır; onların hepsi dindir, din ise taatlerden ibarettir. Cibril hadisinin sonunda Hz. Peygamber'in “*Cebrail size dininizi öğretmek için geldi.*”²¹¹ buyurması; Hz. Peygamberin iman olarak açıkladığı kelime-i şehadet getirmek, namaz kılmak, oruç tutmak gibi ibadetleri iman olarak kabul ettiğini gösterir. Bu durumda ameller din, din ise İslam demektir.²¹²

Seleflerin inanç esaslarında dikkat çeken hususlar şöyledir:

- Nas'ı esas almaları: Kur'an, sünnet ve icmaya bağlı olup; teville kapalıdırlar. Akıl-nakil ilişkisinde katı bir nakilcilik esastır

- İman-amel bütünlüğü: Ahmet b. Hanbel, imanı söz ve amelden ibaret olduğuna; İbn-i Teymiyyeden sonra Vehhabilerin iman-amel ilişkisine vurgu yapması, Selefliliğin en temel özelliklerinden olduğuna dair fikir vermektedir.

- Dinin aslına rucu düşüncesi: İlk Seleflerden Neo-Selefliliğe kadar öncelikle dinin aslına dönme gerekliliğinden bahsetmişlerdir. Bu da ilk üç nesli kapsayan Asr-ı Saadet dönemine dönmektir. Tüm Seleflerin ortak noktası budur.

- Neo-Seleflilik'le Klasik Seleflilik arasında bir takım metot farklılıkları vardır. Dindeki bidatlardan arındırılarak, öze dönüş, tevhid ve ahlaki ilkeler gibi ortak noktalar hususunda Neo-Selefliler bilime ve akla önem verip, yerine göre tevil yaparlar.²¹³ Fakat bu tevilde ne kadar islamın temel akidesine uymaktadır, onu da irdelemek gerekir

Cihadi Selefler, Nas'ları, zahiri manası ile kabul ederek, gaye ve amaçlarını görmezden gelip, ayet ve hadislerin siyak, sibak, siyasi, tarihi, sosyoloji gibi hiçbir ilmi ölçü tanımadan kendi ideolojilerinin yegâne doğru olduğunu savunmuşlardır. Bunu da dinin aslına rucu maksadıyla yaptıklarını söylemişlerdir. Fakat bu amaçla da olsa dinin yanlış anlaşılmasına sebep olmuş ve dinin asıl maksadından uzaklaşmışlardır. Ancak, dinin aslına dönüş diye kendi görüş ve düşüncelerini gerçek İslam olarak dikte etmeleri, dinin aslına dönmek olarak ifade ettikleri bidat ve hurafelerden uzaklaşarak saf İslam

²¹¹ Buhârî, *Mevakitu's-Salat*, 6/37.

²¹² Kutlu, *Selefliliğin Fikri Arka Planı İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler*, 87-99.

²¹³ Taşdelen, “Cihadi Seleflilik Bağlamında Neo-selefliliğe Eleştirel Yaklaşım”, 2022, 77-79.

inancını ortaya çıkarmak yerine; kendi yaklaşım ve algılayışlarını din diye kabul etmeye, Müslümanlara da zorla kabul ettirmeye çalışmışlardır.²¹⁴

Kendilerinin, Sünni İslam içerisinde Selefi bir yapıda olduklarını söylemelerine rağmen, inanç sistemleri, uygulamaları ve eylemleriyle haricilere benzemektedirler. 2000’li yıllarda radikal fundamentalizm, Cihadi Selefilikle neredeyse özdeşleşmiş durumdadır. Ayrıca bazı batılilar ve bir kısım Müslümanlar tarafından da bu kavramların kullanılması kasti de olabilir.²¹⁵

Neo-Selefilerin kendileri gibi düşünmeyen Müslümanlara tahammülleri yoktur ve hatta onlar Müslüman bile değildirler.

İslam düşüncesindeki temel inanç prensiplerine aykırı olmadıkça, diğer düşüncelere hoşgörülü olmak ve tahammül vardır. Fakat Cihadi Selefilikte zorla kendi fikirlerini kabul ettirme vardır ki; bu da İslam inancındaki kalp ile tasdik, dil ile ikrar anlayışına ters düşer. Çünkü Cihadi Selefiyedeki baskı ve zorbalık, kalp ile tasdik kısmını hiç önemsememektedir. İslam dininin hoşgörü, inanç ve fikir hürriyetine de karşıdır.

Cihadi Selefilikte tekfir söylemi sıradanlaşmış ve yerleşmiştir. Kendi dini referanslarına uymayan ve kendileri gibi düşünmeyenleri tekfir etmek hususunda hiç tereddüt etmezler. İslam inanç sisteminin genel kabulü şu şekildedir: Bir kimse inandım diye ikrar ederse o kimse Müslümandır. Günahkâr olsa da amelinde eksiklikler olsa da o kişinin Müslüman olduğuna hükmedilir. Fakat, Cihadi Selefilikte, kişilerin ameldeki eksiklik veya istenilen şekildeki fiiliyata dökmemesi yüzünden Müslümanları kolayca tekfir etmektedirler. İnsanları İslam dairesinde tutmak yerine dinden çıkarmaya yetkililermiş gibi davranmaları tasvip edilecek bir durum değildir.²¹⁶

Cihadi Selefilikteki diğer önemli husus da şirk anlayışlarıdır. Bir müminin inancında, düşüncesinde, amelinde herhangi bir eksiklik veya kendi istedikleri gibi düşünmeyen Müslümanları, müşrik olarak görmekte ve ona göre muamele etmektedirler. Kendileri dışındaki bütün düşüncelerin, fikirlerin yanlış olduğunu, Müslüman dahi olsalar; bu fikirlere ve bu fikirleri benimseyenlere karşı cihat yapılması gerektiğine

²¹⁴ Taşdelen, “Cihadi Selefilik Bağlamında Neo-selefilğe Eleştirel Yaklaşım”, 2022, 84.

²¹⁵ Taşdelen, “Cihadi Selefilik Bağlamında Neo-selefilğe Eleştirel Yaklaşım”, 2022, 86.

²¹⁶ Taşdelen, “Cihadi Selefilik Bağlamında Neo-selefilğe Eleştirel Yaklaşım”, 2022, 86-87.

inanmaktadırlar. DAESH ve el-Kaide gibi Cihadi Selefi grupların amacı, dünyada İslam'ı esaslara bağlı bir yönetim oluşturmaktır. Bunu yapmak için de ilk önce Müslüman ülkelerinden başlayıp kendilerine uymayanları ortadan kaldırmaktır.²¹⁷

İslam beldelerindeki zulüm ve işkenceyi Allah adına yaptıklarını söyleyerek İslam'a en büyük zararı kendileri vermektedir. Müslümanlar arasında tevhidin oluşmasına en büyük engel kendileridir. Müslümanlar arasında birlik yerine tefrikaya sebep olmuşlardır. İbn-i Teymiyyenin sıkı takipçisi olan el-Kaide'nin kurucusu olan Abdullah Azzam, cihadı bütün ibadetlerden üstün tutan bir anlayış sergilemiş ve cihat yolunda her şeyi mübah görmüştür. Mesela zekatların oranının değişebileceği ve namazın yapısında bile değişiklikler yapılabileceğini savunmuştur. Hz. Peygamber'in cihat uygulamaları ve diğer ulemanın yaklaşımları göz ardı edilerek, bu yaptıklarını cihat adı altında yaptıklarından ve cihadın her şeyden önce geldiğinden ve savaş anında masum insanların öldürülmesinde ve şehri yakıp yıkmakta bir sakınca görmemişlerdir.²¹⁸

4.1. Tevhit İnancı

Çağdaş Selefilige göre tevhit inancı, İslam'ın ilk günlerdeki berraklığını kaybetmiştir. Selef denildiği zaman, taklitten sakınma, bidatlerden arınma tevhid ekseninde olma şeklinde formüle edilen bir zihniyete göre birçok Müslüman'ın inanç dünyasında “La İlahe İllallah” kelimesi hakiki anlamını ifade etmemekte, dilde tekrar edilen bir kelimeden öteye geçememektedir. Tevhit ile beraber reddedilmesi gereken konular vardır. Müslümanların birçoğu bu konulardan habersizdir. Tevhit konusunda bu cehalet, DAESH, Boko Haram gibi örgütlerin, diğer Müslümanların kanlarını helal görmesinin nedenidir. Tevhit inancındaki sapmanın düzeltilmesi birçok Selefi örgütün ana hedefi olmuştur. Türbe ve kabirler, tevhidin bozulmasının bir göstergesidir. Allah'tan başkasına dua edilen kabirlerin türbelerin varlığı tevhide aykırıdır. Bunların hepsi birer bid'attır ve bu bid'atlerin ortadan kaldırılması gerekir. Türbe ve kabirleri, İslam medeniyetinin bir parçası olarak görmeyen DAESH gibi Selefi örgütler, ele geçirdikleri yerlerde ilk yaptıkları icraat, şehrin şirk unsurları diye türbe ve kabirleri yok etmek olmuştur.²¹⁹

²¹⁷ Taşdelen, “Cihadî Selefilik Bağlamında Neo-selefilige Eleştirel Yaklaşım”, 2022, 82-88.

²¹⁸ Taşdelen, “Cihadî Selefilik Bağlamında Neo-selefilige Eleştirel Yaklaşım”, 2022, 86.

²¹⁹ Elif Topçu, *Akide ve İdeoloji Bağlamında Çağdaş Selefilik* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2019), 28.

Selef imamlarından Süfyan es-Sevri (ö.161/778) imanını “Söz, amel ve niyettir; artar eksilir. Taatle artar, ma’siyetle eksilir. Amelle birlikte olmadıkça sadece söylemek caiz değildir. Niyetle beraber olmadıkça sadece söz ve amel caiz değildir.” şeklinde tanımlamıştır. Yine Selefîyye’nin öncü âlimi Ahmed b. Hanbel ise “İman, söz ve ameldir. Taatle artar, ma’siyetle de eksilir.” görüşünü benimsemiştir. Aynı şekilde Kur’an-ı Kerim ve hadislerde de iman, çok defa amel-i salih veya ilimle bir arada zikredildiğini belirten İbn Teymiyye de iman, “söz, niyet ve amel” olarak tanımlamış ve iman, artıp eksileceğini, ayrıca imanda istisnânın da caiz olduğunu kabul etmiştir.²²⁰

DAEŞ, Musul’da Hz. Yunus türbesi dâhil birçok türbeyi ortadan kaldırmıştır. Radikal Selefîlere göre Mekke ve Medine’de şirk unsurlarının en fazla olduğu şehirlerdendir. Selefiler arasında Hz. Peygamberin türbesinin yıkılması gerektiğine dair fetvalar da verilmiştir. Yemenli meşhur Selefî âlim Şeyh Mukbil el-Vadî’nin (ö. 2001) kaleme aldığı *"Havle'l Kubbeti'l Mebniyye 'ala Kabri'r-Resul"* adlı kitapta Hz. Peygamber’in kabri üzerindeki türbenin mutlaka yıkılması gerektiğini söylemiştir. Mukbil’e göre Hz. Resulullah’ın Müslümanlardan talebi de zaten bu yönde olacağıdır.²²¹

4.2. El-ve’la ve’l bera Akidesi

Kişinin “La İlahe İllallah” demesidir ve bununla birlikte inananları sevmesi ve tevhide düşman olanları sevmemesi ve onlara düşman olmasıdır. İslam ümmeti ne zaman batıya arkasını döner ve onlardan yüz çevirirse o zaman ön plana çıkacaktır. Bu da Kur’an ve sünnete dönmekle sağlanacaktır. Bu akideye uymayanlar tekfir edilir.²²² Farz bir emir, hatta en önemli farz, iman, tahakkuk sebebi, iman, en önemli rüknü ve de ölüm döşeginde olan ya da ölen kimselere telkin edilmesi gereken hususlardandır. Selefî-Şia kültüründe “tebarra” ve “tevvela” olarak isimlendirilir. Salih amellerin kabul edilme şartıdır ve bu ikisi olmadan hiçbir amel kabul edilmez. Bu konuda kendi metinlerinde çok sayıda rivayet ve hadis bulunmaktadır. Aşura ziyareti gibi ziyaretnamelerde Allah’ın dostları ve sevenleri ile dostluk ve Allah’ın düşmanları ile düşmanlık ahit ve sözleşmesi bile yer almaktadır.²²³ Dayandırdıkları ayetlerde şunlardır;

²²⁰ Kubat, “Neo-selefîlik”, 137.

²²¹ Büyükkara, “Vehhabîlik”, 42/21-33.

²²² Elif Topçu, *Akide ve İdeoloji Bağlamında Çağdaş Selefîlik* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2019), 28.

²²³ Topçu, *Akide ve İdeoloji Bağlamında Çağdaş Selefîlik*, 2019, 32.

‘‘Ey m  minler, Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeyiniz. Onlar birbirlerinin dostlardır. Senden kim onları dost edinirse o onlardan olur. Hiç kuşkusuz Allah, zalimleri doğru yola iletmez.’’²²⁴ ‘‘Eğer onlar Allah’a, Peygambere ve O’na indirilen Kur’an’a inansalardı, küfürleri dost edinmezlerdi. Onların çoğu fasık, yoldan çıkmış kimselerdir.’’²²⁵

Bu tür yapılar, bu nasları kendi bağlamlarından kopartarak radikal söylemlerinin bir gerekçesi olarak g r rl r. Fakat İslam toplulukları bu tür söylemlere hep karşı çıkmışlardır. Geleneksel İslam anlayışında hâkim olan radikal söylemler olmayıp mutedil anlayı lardır.

4.3. İbadet

Çağdaş Selefi kaynaklara göre ibadetin anlamı daraltılmış, yapılı  şekilleri belli olan ritüellere indirilmiştir. İbadetin sadece namaz, oruç olarak görülmesi ele tirilmi tir. Nezir, tava , dua gibi ibadetlerin yapılı  şekilleri Selefi kaynaklara göre Allah’a e  ko ma durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bunun nedeni nezir, adak gibi ibadetlerin oruç gibi ritüelleri belli olan ibadetlerden g r lmeyi idir. Müslüman her ibadeti yalnız Allah’a yapmalıdır.

Her ibadetin içerisine, helal ve haramları belirlemedeki kanun koyan kişi de girmektedir. Kanun koyan kişinin Allah’tan başkası olması veya olmasına rıza göstermek en büyük  irklerdendir.  irk ko an kişi artık m  riktir. M  rikin kanı ve malı helaldir. Bunlar bir bütün olarak ele alınmaz, tevhidin gereği yerine getirilmezse, namaz ve oruç gibi ibadetlerin hiçbir anlamı kalmaz.

5. Neo-Selefi Hareketin Temel Motivasyonu

İslam dünyasının son yüzyıllarda baskı, haksızlık ve zulüm görmesi Avrupa  lkelerinin ve ABD’nin sömürü ve adaletsiz politikalarına rağmen dünyanın özellikle de Müslüman ülkelerin sessiz kalması; Cihadi Selefi grupların temel motivasyonunu oluşturmuştur. Bu ku atılmı lık, çaresizlik, zulümler, haksızlıklar, işkenceler insanları bu tür eylemlere sevk etmiştir. Bu ruh hali, bu gibi eylemleri me rula tırmı  ve taraftar bulmalarına sebep olmuştur. Bu eylemlerine de dini bir kılıf bulmuşlardır. Suçlu-suçsuz, Müslüman-Müslüman olmayan ayırt etmeden savaş yapmayı caiz görmüş; intikamın İslam’da caiz olduğunu söylemişlerdir.²²⁶

²²⁴ el-Maide 5/51.

²²⁵ el-Maide 5/81.

²²⁶ Büyükkara, * aėda  İslami Akımlar*, c.y/34-35.

Müslüman ülkelerinde, emperyalizme karşı direnişlerinde önceleri medrese ve tarikat kökenli yapılar örgütlenip mücadele etmişti. Bu hareketlere Şeyh Şamil'i, Fodyo'yu, Basmacıları, Ömer Muhtar'ı, Emir Abdulkadir'i örnek gösterebiliriz. Hatta Sovyet Rusya Sufiyye'nin muhalif gücünü kırmak için 1950'li yıllarda Selefi akıma müsamaha ile yaklaştı. Bu direniş hattı zayıflayınca Amerika'da siyaset üreten RAND gibi düşünce kuruluşları Selefiyye aşırılığına karşı Sufilerle iş birliğini önerdiler.²²⁷ Çünkü tasavvuf içerisinde olan Müslümanlar bu tür şiddet, baskı ve terör eylemlerinden uzak duruyor İslam inancındaki sevgi ve hoşgörüyü önceliyorlardı.

Suudi Arabistan'ın başından beri batılı süper güçlerin en önemli stratejik ortağı ve müttefiki olmasının, kuşkusuz ekonomik çıkarlarının ve petrolün önemli rolü vardır. Örneğin Almanya, Suudi Arabistan ve İran İslam Cumhuriyetiyle ilişkilerini bozmadan sürdüren ülkelerden biridir.²²⁸ ABD ve birçok batılı ülke ile Suud yönetimi karşılıklı menfaatleri gereği iş birliği içerisinde. Cihadi Selefi grupların da Suudi Arabistan, ABD ve bazı batılı devletlerden ne kadar bağımsız hareket ettiği ayrıca düşünülmesi gereken bir konudur.

5.1. Cihat ve Şehitliğin Önemi

İslam'da, şehit, cihatta ölen kişilere verilen isimdir. Şehit, "şüheda, şahitlik" kökünden gelmektedir. Bedenlerin, imanlarına şahitlik etmek demektir. Şehitler, esenlik yurdunda, imanlarını ispatlayıp gelecek olan diğer kardeşlerini beklemektedirler. Şehitlik, ölümsüzlüğün yollarından biridir. Çünkü Kur'an'da şehitler için "*onlara ölümler demeyiniz*"²²⁹ buyrulmuştur. Şehitlerin buluşma yeri cennettir. Cennetteki en üst mertebe şehitler için ayrılmıştır. Cennetin katmanları, mükâfatların dereceleri, cehennemin katmanları gibi derecelendirmeden bahsedilirken; Kur'an'da şehitler için derecelendirme yapılmamış tüm şehitler için cennetteki en yüksek mertebe verileceğini bildirmiştir.²³⁰

Selefi-Şia kültüründe cihat ve şehadet, İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamı ile bütünleşmiştir. Şii fakihleri, kitaplarında cihadı, ibtidai ve difai (saldırı ve savunma) olmak üzere iki gruba ayırmışlardır.²³¹ Bu bölünme eski fıkıh kitaplarında açık bir şekilde

²²⁷ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, c.y/33.

²²⁸ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, c.y/35.

²²⁹ el-Bakara 2/154.

²³⁰ Topçu, *Akide ve İdeoloji Bağlamında Çağdaş Selefilik*, 2019.

²³¹ Hüseyin Ali Muntazırî, *Dirasat fi Velayeti'l Fakih ve Fıkhu'd Devlet İslamiye*, 1411, 1/115.

ele alınmamıştır. Fakat genellikle ibtida-i cihadın hükümlerini teferruatlı, ancak difai cihadı zımni olarak zikretmişlerdir. İbtida-i cihat, kâfirleri İslam ve tevhide davet ederek adaleti sağlamak için müşrik ve kâfirlerle yapılan cihattır. Bu tür cihatta Müslümanlar savaşın başlaticılarıdır. Savaştan amaç, küfrün hâkimiyet ve otoritesini ortadan kaldırarak, ilahî dinin yayılma imkânını sağlamaktır. Savunma cihadı, Müslümanlar ve İslam topraklarını savunma savaşıdır.²³² Ehl'i Sünnet fakihleri ibtida-i cihadı (saldırı cihadı) İslam ve Müslümanların maslahatı –ister adil ve ister fasık olsun, yönetici hâkimin teşhisi- durumunda farz bilmektedirler. Onlara göre cihat konusunda yönetici hâkime itaat etmek, günlük beş vakit namaz gibi farzdır.²³³

İmamiye Fakihlerinin çoğu ibtida-i cihadın farz oluşunu ve hatta meşrutiyetini masum imam veya naibinin iznine bağlamışlardır. Bu fakihlere göre imamın naibinden maksat, imamın has naibidir ve imamın gaybet dönemindeki genel naiplerini (fakihler) kapsamamaktadır. Ancak başka bir gruba göre, cihat için masum imamın veya naibinin iznine gerek yoktur. Hatta genel naibi bile, tevhit ve adaletin yayılması, zalimlerin zulüm ve zorbalığına mâni olmak ve mazlumlara korumak için aklın verdiği hüküm gereği, ibtida-i cihat hakkında görüş bildirebilirler ve caizdir. Bu fakihlere göre, bu konuda iddia edilen icma, münakaşa edilebilir icmadır ve hadislerde geçen “adil imam”dan maksat masum imam değildir. Sünni-Selefi anlayışa göre cihat, her Müslümana farzdır. Hatta gerektiğinde namaz, oruç gibi farzı ayndır. Azzam bazı eserlerinde cihadın, namazdan zekâtta daha önce geldiğini söylemektedir. Cihat kadınlara da farzdır. Bu görüşe uygun olarak El-Aksa Şehit Tugay'ı 2006 yılında tamamen kadınlardan oluşan bir bölük kuracağını beyan etmiştir. 100 Filistinli kadının intihar bombacısı olarak hazır olduğunu belirtmiştir.²³⁴

Radikal Selefilik de cihat anlayışını İbni Teymiyye'den aldıklarını kabul ederler. İbn Teymiyye'ye göre cihat imandan sonra en büyük farzdır. İbn Teymiyye, ‘*Ey Müminler hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı. Bazen hoşlanmadığınız şey sizin için hayırlı, sevdiğiniz bir şey sizin kötülüğünüzedir. Siz bilmezsiniz Allah bilir*’²³⁵ ayetini delil olarak kullanırlar. Küresel cihat doktrini olarak ‘‘cihadizm’’i geliştiren Abdullah

²³² Muntazirî, *Dirasat fi Velayeti'l Fakih ve Fıkhu'd Devlet İslamiye*, 1/115.

²³³ Muhammed Necib Mutii, et-Tekellumetu's Saniyeti, el-Mecmu, Şerhu'l Muhazzeb, Yahya b. Şeref Nevevi, el-Mecmu, Şerhu'l Muhazzeb, c. 13, 20, Beyrut, daru'l fikir c.9 237-277

²³⁴ Acarer Erk, *Işid ve Türkiye"Katili Tanıyoruz"* (Ayrıntı Yayınları, 2017), 30.

²³⁵ el-Bakara 2/216.

Azzam'dır (ö.1989). Azzam, Afgan cihadının teorisyenidir. Cihatçılığın, küresel çapta organize edilmesinin pratik adımı ise Usame b. Ladin (ö.2011) tarafından atılmıştır.²³⁶

Cihadı Selefi terör örgütleri, el-Kaide-DAEŞ türevleri tarafından temsil edilen Neo-Selefi akım olarakta niteleyeceğimiz cihadi selefilik selefililiğin evrildiği en uç formu temsil etmekte ve cihadı zorunlu kılan halleride şöyle sıralamaktadırlar:

- İslam davetini yaymak,
- İslam yurdunu himaye etmek,
- Ezilen, sömürülen kitleleri kurtarmak,
- Rabbani çağrıya uymak,
- Selefi Sâlfihînin yolunu devam ettirmek,
- Müslümanlar için bir yurt inşa etmek,

İçin cihad yapılmalıdır.²³⁷

Cihatçı Selefilere göre, günümüzde cihat, Hz. Peygamber dönemindeki cihattan daha fazla önemli görülmektedir. Çünkü peygamber döneminde bu kadar şirk, İslam'ı yok etmek için bu kadar düşman yoktur. Peygamber döneminde düşman daha açık daha nettir. Fakat günümüzde, İslam'ın varlığı tehlikededir. Etrafında sadece kâfir İsrail yoktur. İran, Türkiye, Suriye hepsi birer İslam'ı yok etmek için var olan düşmanlardır. Bütün bu devletlere karşı topyekûn cihat edilmeli ve Allah'ın kanunları her yerde hâkim oluncaya kadar da Müslüman kılıcını bırakmamalıdır. Hz. Peygamber, Cennetin kılıçların gölgesi altında olduğunu söylemiştir. IŞİD lideri Ebubekir el-Bağdadi, Müslümanlara hitaben şöyle demiştir: “Ey Müslümanlar! İslam dini hiçbir zaman barış dini olmadı. İslam dini savaş dinidir. Sizin peygamberiniz âlemlere rahmet olarak kılıçla gönderildi. Sadece Allah'a kulluk edilinceye kadar savaşmakla emrolundu.”²³⁸ Diyerek sadece gayri müslimler için değil kendileri gibi düşünmeyen İslam ülkelerinde de cihat yapmanın farz olduğu görüşündedirler.

²³⁶ Topçu, *Akide ve İdeoloji Bağlamında Çağdaş Selefilik*, 2019, 52.

²³⁷ Çakmak Fevzi - Kubat Mehmet, *Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 845-846.

²³⁸ Elif Topçu, *Akide ve İdeoloji Bağlamında Çağdaş Selefilik* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2019), 38.

Cihat şekillerinden, intihar eylemleri kadar, yakarak öldürme ve kafa keserek öldürme de tartışılmaktadır. Yakarak öldürme, şiddetin en uç noktalarından olan terör eylemlerinden bir tanesidir. DAEŞ'in kafa kesme yakma gibi terör eylemlerinin yanı sıra kadınlara karşı göstermiş olduğu muamele de dünyada tepki toplamıştır. Kadınlara karşı uyguladığı tecavüz, kaçırma, köleleştirme/cariyeleştirme, baskı ve öldürme olayları bunlardan birkaçıdır. IŞİD, özellikle Yezidî kadınların kâbusu olmuştur. IŞİD her türlü eleştirilmiştir. Kadınların cariyeleştirilmesi yani cinsellik dâhil olmak üzere "her tür hizmet için kullanılması"nı açık bir dille söylemiş, geniş şekilde işlemiş ve pek çok farklı argümanlarla savunmuştur. Hatta bu "dini görevi" unutulduğu için İslam ümmeti eleştirilmiş ve DAEŞ'in bu önemli ameli yeniden hayata geçirmesi kutsal bir çaba olarak değerlendirilmiştir. Selefilikte şehitlik anlatıları, mistik karakterde kendini göstermektedir. Şehit menkıbeleri, şehidin ölümünün kutsanması, öldükten sonraki süreci, cesedinin parçalanmaması, silahını teslim etmemesi, şehidin tebessüm etmesi, rüyada yeşillikler içinde görülmesi, şehidin şehadeti ile anne babalarına şefaatçi olması sıklıkla geçmektedir. Afgan Cihadı, Filistin şehitleri ile ilgili çok destansı hikâyeler vardır. Fakat Konstantınıyye, Rumiya, Dabıq gibi radikal Selefi propagandası yapan dergilerde bu tarz şehitlik anlatılarına yer verilmemiştir.²³⁹

DAEŞ kurucularından el-Musa ez-Zerkavi (ö. 2006) "Hayatımın bazı dönemlerinde o kadar çok hata yaptım ki Allah'ın beni affetmeyeceğini biliyorum. Tek çarem şehit olmak!" demiştir. Zerkavi'nin bütün vücudu dövmelerle dolu bir uyuşturucu satıcısı olduğu bilinmektedir. DAEŞ militanları arasında kendisini çok iyi yetiştirmiş birine, sen bu bilgiyle savaşıp yok olmak yerine neden başka ülkelere gidip neden İslamiyet'i anlatmıyorsun diye sorulduğunda şöyle cevaplamıştır; "Ben cennet ehli olmak istiyorum. Kendimi Allah'ın yoluna adadım. Eğer burada şehitlik mertebesine ulaşırsam cennetin en güzel köşklerinden birinin sahibi olacağım."²⁴⁰ diye söylemiştir.

Biz cihadı nefsimiz için değil, Allah'a yakın olmak ve şehitlik mertebesine yükselmek için yapıyoruz. Şehitler yetmiş iki kişiye şefaat hakkına sahiptir. Bizden bir kişi şehit olduğunda, kanı daha yere düşmeden Allah onu affediyor ve hemen iki huriyle evlendiriyor. Şehitler kabirlerinde imtihana tabi olmuyorlar. Sonra yetmiş iki huri ile evlendirilip, altından ırmaklar akan arşın gölgesindeki cennet bahçesine giriyor. Şehit

²³⁹ Topçu, *Akide ve İdeoloji Bağlamında Çağdaş Selefilik*, 2019, 47.

²⁴⁰ Erk, *Işid ve Türkiye "Katili Tamıyoruz"*, 89.

olan ölüm acısı duymaz. Kanı tertemiz kokar. Namaz kılmadığı halde cennete girebilen sadece şehitlerdir.²⁴¹ Şeklindeki söylemlerle insanları etkilemeye çalışmışlardır.

Şehitlik ile ilgili özellikle DAESH gibi terör örgütlerinin bu söylemleri örgüte eleman bulma açısından oldukça motive edici bir söylemdir. Lakin İslam bir bütündür. Eğer İslam'ın diğer emir nehyi ve söylemleri görmezlikten gelinir de sadece cihadî söylemler dile getirilirse bu uygulamada büyük yanlışlıklara sebebiyet verebilir. Özellikle DAESH ve el-Kaide gibi yapılanmalarda bunun sahadaki en bariz örnekleridir. Kendileri gibi düşünmeyen ve kendilerinin çağrılarına uymayan tüm Müslümanları tekfir edip, öldürülmesini İslam'ın bir cihadıymış gibi göstermek asla kabul edilebilecek bir husus değildir. Yaptıkları eylemlerle Neo-Selefilik radikal bir yapıya bürünüp, kullandığı selef ismini de yıpratmaktadır.

5.2. Yönetim ve Parlamenter Sistem Hakkındaki Düşünceleri

Tekfiri ve Cihadi Seleflerin görüşüne göre; demokrasi düzeni İslami şeriata muhalif bir düzendir, şariat ve demokrasi arasında hiçbir uyum ve örtüşme söz konusu değildir, onların inancına göre demokrasi gayri ilahi olan bir düzendir. Bu sistemlerde yer alan partiler ve meclisler şirk binaları ve putperestlik mabetleridir. Dolayısıyla da tevhide erişmek için bunlardan sakınmak gerekir. Bu sebeplerle İslami düşünceyi görmezlikten gelerek demokrasi düzenine oy verenleri, mahkemelerine müracaat edenleri kâfir olarak görmektedirler. Neo-Selefilere göre gerçek İslami toplumda hayata geçirebilecek yegâne sistem hilafet sistemidir.²⁴²

Dolayısıyla da hilafet düzeninin dışında kalan bütün sistemler her ne kadar İslam şariatının bir bölümünü icra etseler de Neo-Selefilere göre kâfir bir düzendir. Elbette Neo-Selefleri diğer Selefi gruplardan ayırt eden en büyük özellik bu düzenleri kâfir olarak görmeleri değildir. Aksine bu grupların en belirgin ayırt edici özelliği söz konusu İslam dışı gördükleri tüm düzenleri değiştirmenin yegâne yolunun silahlı mücadele olduğuna inanmaları ve hilafet düzeni egemen kılmak için önerilen bütün çözümleri reddetmeleridir. Bu yüzden de onlar parlamentoya girmeyi, kültürel çalışmalar yapmayı asla kabul etmemektedirler. Ebu Muhammed Mukaddesi, Eymen ez-Zevahiri, Ebu Bekir

²⁴¹ Bünyamin Aygün, *İşid'in Elinde Kırk Gün* (Doğan Kitap, 2015), 88-89.

²⁴² Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî et-Tûnisî, *Mukaddime*, ts., 1/329.

Naci ve özellikle de Seyyid İmam bu Tekfiri ve Cihadi Selefi gurubun en önemli yorumcularıdır. Tekfirci Selefi gruplar bu şahsiyetlerin eserlerine büyük teveccüh göstermektedirler.²⁴³

Çağdaş Selefilğe göre şeriat (kanun)e tabi olmak bir ibadettir. İbadetin Allah'a yapılması gerekir. Şeriate uymak, ibadeti tamamlamadır. Başka şeriate uyma, başka Tanrıya tapınma, başka ilaha ibadet etme anlamına gelmektedir. İbadet imanı ilgilendiren bir konudur. Kim Allah'a hükmünde ortak koşarsa tevhidi bozar ve pratik anlamda iddia ettiği, rububiyet ve tevhidi yalanlamış olur. Diğer yapmış olduğu ibadetler de geçersizleşir.²⁴⁴

Temsili demokrasi, sivil katılımcılık gibi modern siyasi kavramları bidat olarak değerlendirmişlerdir. Çağdaş Selefiler'e göre İslam ve parti yan yana gelemez. İslam bir hayat nizamıdır. Herhangi bir partiye, İslami olduğu için oy verme diye bir şey söz konusu olmamalıdır. Dini bir görev olarak oy vermesi gerektiğine inanan kişiler daha açık bir şirk içindedir. Ebu Hanzala'ya²⁴⁵ göre oy vermek fiili bir küfürdür. Oy verenlerin tekfir edilmesi gerekir. Fakat oy kullananların çoğunluğu parlamenter sistemin özünden habersizlerdir. Bu yüzden hemen tekfir edilmemelidir. Parlamenter sistemin ne olduğu anlatılmalıdır, sonra inat ederlerse tekfir etmek daha doğru bir yoldur.

Çağdaş Seleflikte de parlamentoların kanun çıkarmasına karşı olunmasının ilk gerekçesi Allah'ın kanunları dışında bir alternatif oluşudur. Laik sisteme sıcak bakan, 'Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler fasıkların kendileridir.'²⁴⁶ ayetine göre İslam'ın düşmanıdır.

Selefilğe göre demokrasi uygulanması imkânsız olan bir sistemdir. Demokrasiler süslü ve ışıltılı gösterilirler. Din akidesinin bozulması için başvuru hile ve tuzaklardan biri de demokrasidir. Demokrasi, laikliğin meyvesidir ve bu bozuk meyve birçok Müslüman'ı zehirlemiştir. Her nerede İslami duyarlılık artmışsa, demokrasi oyunu sahneye konulmuş, İslami kimliklerin kaybedilmesi sağlanmıştır. Demokraside birçok kusur ve yapısal bozukluklar vardır. Bunların başında demokrasinin adalet ilkesini

²⁴³ Ali Molla Musa Meybudi, "Nakd-i didgah-i selefiha-i cihadi der tefsiri ayet-i hakimiyet", (ts.), 38-43.

²⁴⁴ Topçu, *Akide ve İdeoloji Bağlamında Çağdaş Selefilik*, 2019, 23.

²⁴⁵ Ebu Hanzala lakaptır. Gerçek ismi Halis Bayuncuk'tur.

²⁴⁶ el-Maide 5/47.

gözetmemesi gelir. Demokrasilerdeki eşitlik algısı adaleti ortadan kaldırmaktadır. Bunun bir örneği herkesin oylarının eşit sayılmasıdır. Bir siyaset bilimcisi ile cahil bir kimsenin oyunun eşit sayılması adalet ilkesine aykırıdır²⁴⁷

Selefi kaynaklara göre “La İlahe İllallah” diyen ve Müslüman olan bir birey, parlamenter sistemleri kabul etmemeli ve onların çıkarmış olduğu yasa ve kanunlara itaat etmemelidir. Parlementer sistemlerin çıkardığı kanunları esas alarak hükmeden tağuti mahkemelere kesinlikle itibar ve iltimas etmemelidir. Karşılaştığı sorunlarda, beşer esaslı mahkemelere yetki hakkı tanımamalıdır. Beşerî sistemlere itaat edenleri, beşerî sistemlerin mahkemelerine tabi olanları, her üç-beş yılda değiştirilen sistemlere iman tazeleyen cahillerle birlikte olmamalı onları dost edinmemelidir. Tevhidin bir gereği olarak “La İlahe İllallah” egemenliği, hâkimiyeti, insanları sevk ve idare etme yetkisini kullardan alıp sadece Allah’a vermektir.²⁴⁸

Abdusselam Ferec, *"el-Ferizet'ul Gaibe"*²⁴⁹ adlı risalesinde şöyle demektedir: “Günümüzde Müslümanlara hâkim olan kanunlar ve hükümler küfür hükümleridir. Bu hükümler, kâfirlerin düzenlediği ve Müslümanlara dikte ettiği hükümlerdir. Oysa Yüce Allah mukaddes kitabında Allah’ın indirdiğiyle hükmetmeyenlerin kâfirler olduğunu bildirmiştir. Dolayısıyla da 1924 yılında hilafet düzeninin ortadan kalkmasından, bütün İslami hükümler iptal edildikten ve yerine kâfirlerin koymuş olduğu hükümler geçirildikten sonra onların durumu da aynı Tatarların durumu gibidir. İslam dünyasına hâkim olanlar tümüyle Müslümanlardan ve İslam dininden uzaklaşmışlardır. İbni Teymiye’nin el-Fetâvâ’i Kübra adlı kitabında da söylediği gibi bütün Müslümanların ittifak ettiği üzere her kim İslam dini ve şeriatından başka bir hüküm arayacak olursa kâfirdir ve bu kimsenin küfrü Kur’an’ın bir bölümüne iman eden diğer bir bölümünü ise inkâr eden kimsenin küfrü gibidir.²⁵⁰ Bu kimseler hakkında yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“Allah’ı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak isteyenler, “Kimine inanırız, kimini inkâr ederiz” diyenler, inanmakla inkârın arasında bir yol tutmak isteyenler var ya; işte onlar gerçek kâfirlerdir. Biz de kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.”²⁵¹

²⁴⁷ Topçu, *Akide ve İdeoloji Bağlamında Çağdaş Selefilik*, 2019, 26-29.

²⁴⁸ Topçu, *Akide ve İdeoloji Bağlamında Çağdaş Selefilik*, 2019, 27.

²⁴⁹ Gilles Kepel, *En-Nebi vel Firavun*, 1986, 55-58.

²⁵⁰ Kepel, *En-Nebi vel Firavun*, 55-58.

²⁵¹ en-Nisa/150

Radikal Selefilikte, tağut olarak nitelendirilen insanların olduğu gibi bu kavramların yanında cami, okul gibi yapılar da vardır. Türkiye’de Radikal Selefler, şeriat ile yönetilmeyen devletin kurumlarından sadece sağlık kurumlarını kullanmaktadırlar. Devletin en fazla eleştirilen kurumları ise Diyanet İşleri Başkanlığı, camiler, Millî Eğitim Bakanlığı ve okullardır.²⁵²

Tekfirciliğin sorunlarının başında, “İslam’da ehli kible tekfir edilemez.” prensibinin yok sayılması gelmektedir. Bununla birlikte diğer bir sorun, tekfirin göreceliği konusudur. Bu görecelik, tekfirin sadece akideye dayalı yapılmadığını göstermektedir. Çağdaş Selefilikte genellikle tekfir sebepleri şunlardır; demokrasinin kabulü, demokratik yönetimlere görevli olmak, parlamento faaliyetlerine katılmak, seçmek ve seçilmektir. Bu işi yapanlar hususi veya umumi tekfir ile kâfir sayılmışlardır. DAESH, diğer Çağdaş Seleflerden farklı olarak bir devlet ilan ettiği için İslam Devletine hicret etmeyenleri de tekfir etmiştir. Tekfir aynı zamanda Çağdaş Selefi âlimlerin birbirlerini eleştiri dilidir. Bazı Selefi âlimler, Filistin Hamas Teşkilatı ve liderlerini tekfir etmediği için El-Kaide’nin hocalarından Makdisî’yi, Elbânî’ye Mürcie demediği için Ebu Katâde’yi, İslam üzere olmadıklarına inandıkları Irak ve Suriye halkından zekât topladığı için DAESH ve liderliğini tekfir etmişlerdir.

Oysa küfür kelimesi lügatte bir şeyi örtmek ve gizlemek anlamındadır. Araplar bu yüzden hakkı örten ve gizleyen kimseyi de kâfir olarak adlandırmıştır. Kur’an-i kültürde küfür kelimesi küfran maddesinden ismi fail olarak kullanıldığında, daha çok nimete şükretmeyi terk etme anlamına gelmektedir. Nitekim bir ayette şöyle buyrulmaktadır: “*Sonunda yapacağını da yaptın, suçsuz yere bir cana kıydın sen nankörlerdensin!*”²⁵³ Ama eğer ism-i fail küfür maddesinden türemiş olursa daha çok dinde küfür anlamında kullanılmaktadır.²⁵⁴

Fakat Klasik Hariciler de bu ayrımı yapmaksızın Allah’ın hükmünü terk eden ve Allah’ın indirdiğiyle hükmetmeyen herkesi kâfir olarak adlandırıyorlardı. İlahi hüküm sebebiyle Muâviye ile savaşmaları gerektiğine inanan Hariciler savaş yerine hâkimiyet meselesine inanan Hazreti Ali’yi bile tekfir etmişlerdi. Oysa ihtilaf hususlarında hakem

²⁵² Topçu, *Akide ve İdeoloji Bağlamında Çağdaş Selefilik*, 2019, 29.

²⁵³ eş-Şu’ara, 19

²⁵⁴ Râgıb el-İsfahânî, *El-Müfredat fî Gharib el-Kur’an*, t.y, 714.

tain etmek bile ilahi hükümlerden biridir, ama onlar bunu görmezlikten gelerek Müslümanların halifesini bile tekfir etmekten geri kalmamışlardır.

Çağdaş Selefler de Haricileri taklit ederek “*Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar, kâfir olanlardır.*”²⁵⁵ ayeti ışığında Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmeyen herkesi kâfir ilan etmekte ve Müslüman cemaatleri küfür ile itham etmektedirler ve onlar da Hariciler gibi insanın amellerinin imanın bir cüzü olduğuna inanmaktadırlar.²⁵⁶

Usame b. Ladin ile birlikte Cihadi Seleflikte bir kırılma yaşanmasıdır. Cihadi şeyhlerin bile onaylamadığı eylemlerde bulunmuşlardır. Bu âlimler, Usame b. Ladin'in Müslüman yöneticileri ve Ulema'yı geçerli bir kanıt olmadan küfürle suçlamaları, el-Kaide'nin düzenlediği kanlı eylemlerde halkı Müslüman olan ülkeleri savaş arenasına döndürmeleri ve bu eylemlerde İslam savaş hukukuna aykırı bir biçimde sivil insanları hedef almaları sebebiyle eleştirmişlerdir.

Son dönemlerde 11 Eylül sonrasında Büyük Ortadoğu Projesi diye ortaya atılan fakat başarısız olan projenin yürümemesinin en önemli nedeni; batının Suudi rejimini kaybetmeye göze alamaması, 11 Eylül olaylarında 19 hava korsanından 15 inin Suudi vatandaşı çıkması batının rahatsız olduğu Selefi ideolojinin ana vatanının bu ülke ve bu rejim olduğu sonucu değiştirmemiştir. Samimiyetlik testinde batıyı sınıfta bırakmıştır. Müslüman toplumlar nezdindeki güvenini de sıfırlamıştır. Ayrıca güvenlik birimlerinin belli siyasal amaçlarla Selefi oluşumları manüpule etmelerine ve operasyon yapmalarına imkân tanıyıp sonra da sonuçlarından yararlanmaya çalışmaları da endişe vericidir.²⁵⁷

²⁵⁵ el-Maide 44.

²⁵⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Medararic'us salikin beyne menazil-i iyyake nabudu ve iyyake nastain*, ts., 1/334.

²⁵⁷ Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, c.y/35.

SONUÇ

Tarih boyunca İslam toplumunda ne zaman bir bozulma, itikadî anlamda sapmalar olsa, bunun sebebi olarak genellikle İslam'dan uzaklaşma ve İslam'ın yanlış anlaşılması olduğu düşünülmüştür. Bu durumdan kurtulmanın yolu ise gerçek İslam'a yani Peygamberimizin yaşadığı döneme Asr-ı Saadet'e dönme ilk çözüm olarak akla gelmiştir.

Selefi düşünceye göre, hakikat adına olan ne varsa hepsi geçmişte oluşmuştur; bugün ve gelecekte hakikat aranmaz. Selefîyye'ye göre dinde aklın kullanılmasına gerek yoktur. Akıl dine girene kadar gereklidir. Elde âhad da olsa; bir haber varsa ona tabi olunur ve bu konuda tartışmaya gerek yoktur. Bunun dışına çıkan bidat ehlidir. Selefiler tam bir ekol olmadıkları için hangi zaman diliminde çıktığından tam olarak bahsetmek mümkün değildir. Bunun için surecin genişliği dikkate alınarak incelenmelidir.

Tarihsel süreç içerisinde ve özellikle de son ikiyüz yılda Ortadoğu'da, Kafkaslar'da, Balkanlar'da Müslümanlar bağımsızlığını yitirmiş, dinlerini ve inançlarını yaşamalarında zorluklar çekmiş; hemen her konuda emperyalistler tarafından şiddete uğramaları, masum insanların katledilmesi Müslümanlarda Asr-ı Saadet'e dönüş özlemini artırmıştır. Bu durum İslam dünyasında batılı sömürgeciler ve onların işbirlikçilerine karşı şiddete cevaz veren dini grupların oluşmasına sebebiyet vermiştir.

İslam Tarihi'nin ilk dönemlerinde ortaya çıkan ayrılıkların birçoğunun nedeni siyasi-politiktir. Sosyo-politik ayrılıklar, daha sonraları akideye yansımıştır. Geçmişte, "Kuran mahlûktur." gibi dini literatür siyasallaştırılırken, günümüzde "Oy kullanmak küfürdür." gibi siyasi literatür dinleştirilmektedir. Siyasi konular, itikadi mesele olarak gösterilip, akide olarak eklemlenmeye çalışılmıştır. Vehhabiliğin, Çağdaş Selefîliğe en önemli katkısı bu olmuştur.

On sekizinci yüzyıldan itibaren Vehhabiler, Müslüman birçok kişinin mübah ya da gerekli olduğuna inandığı birçok yeniliğe bidat diye karşı çıkmışlardır. Suud'ta başlatılan Vehhabi hareketi bidat gerekçesiyle Müslümanların kutsal kabul ettikleri türbe mezar ne varsa yıkmışlar, kendi görüş ve düşüncelerinden başka bir şey kabul etmeyerek, Hariciler gibi şiddet eğilimli uygulamalar yapmışlardır. Mücadele yöntemleri, çok sert ve kaba oldukları için olumlu sonuç vermemiş, bidaatçıların taassubunu derinleştirmiş, sünnetten uzaklaşmalara ve ayrılmalara sebep olmuştur. Vehhabilerin bidat, cihat gibi fikirleri

bedevilerin yaşamlarına ve fitratlarına uyduğu için kısa sürede yayılmış, taraftar bulmuş ve militer bir güç haline gelmiştir

1997’li yıllardan sonra Vehhabilik dünyada adını duyurmaya başlamış Selefi-Vehhabi öğretileri yayılmıştır. Selefler son 30 yıldır bu anlayışı İslam ülkelerine yayma gayreti içerisindeyler. Kısmen bazı İslam ülkelerinde başarılı olsalar da Türkiye’de fazla taraftar bulamamışlardır. Bunun en önemli sebebi de kökleri geçmişe dayanan tasavvuf geleneğidir.

Çağdaş selefi hareketler, dünya genelinde 11 Eylül saldırılarından sonra odak noktası haline gelmiştir. Batı’da 11 Eylül’den sonra mercek altına alınan Seleflik, Orta Doğu’da ise Sünni-Şii çatışmalarının yoğun olarak yaşanmasından dolayı sürekli odak noktadadır. Türkiye’de basının ilgisini yoğun olarak çektiği dönem ise 2014, 2015, 2016 yıllarıdır. Bunun nedenleri, Türkiye’de yapılan intihar eylemleridir. 2015 yılında DAES her yönü ile gündeme getirilmiş ve üzerinde fazlaca yazılıp çizilmiştir

DAES, el-Kaide ve benzeri Radikal Selefilik’in İslam algısını, kökenlerine inerek anlamak gerekir. Selefi dönemden örnekler vererek bugünkü durumu anlamaya çalışmak eksik kalacaktır. Meselenin özüne inebilmek için “Modern Müslüman”ı anlamak gerekir.

Selefilik’in tarihi incelendiğinde, ilk döneminde tev’il konusunun, İbn Teymiyye döneminde siyaset vurgusunun, İbn Abdülvahhab döneminde Selefi akidenin yönetimin resmi mezhebi haline dönüştürölme sürecinin, Çağdaş Seleflikte ise şiddetin baskın bir görünürlüğü vardır. Çağdaş Selefler daha çok şiddetle birlikte; anayasa karşıtı siyasi eylemlerle birlikte anılırlar. Dini köktencilik olarak da isimlendirilir. Dini köktencilik ise tipik olmayan bir siyasi ideolojidir. İlham kaynağını sadece kutsal, ruhani ve “öbür dünyaya ait” konulardan almaz. Bununla birlikte dinin derinlemesine bir biçimde “bu dünyaya dönük” yönelimi olduğunu; tam da siyasetin ana maddesinde yer aldığını göstermektedir.

Çağdaş Seleflere göre iki çeşit insan vardır. Hak belli batıl bellidir. Müslüman toplumun lideri halifedir. Halifenin görevi Kur’an’a ve sünnete uymaktır ve buna uyanın da kendileri olduğunu düşünerek, kendilerini aşkın bir konuma yerleştirirler ve kendileri müminlerdir. Diğer insanlarda kâfirlerdir. Bu anlayışa göre kâfirleri öldürmekte imanı artırır, günahlara kefarettir. Selefi olduklarını söyleyip Harici zihniyete sahiplerdir.

Yaptıkları eylemlerle en çokta Müslümanlara zarar verip Müslümanların birlik ve bereberliğini bozmaktadırlar. Müslümandan çok küffar ve gayrimüslimlerle dayanışma içerisindedirler. Maddi kaynaklarını da Müslümanların menfaatine kullanmamışlardır.

Suudi Selefler akide temelli Selefliliği esas alan öncelikle akidenin sahip olması gerektiğini savunurlar. Cihadi Seleflilik, kötü niyetli bir şekilde Müslümanları terör ve şiddetle özleştirdiğinden Cihadi Seleflilik tabirini, Müslümanlar kabul etmemektedir. Cihad ve Seleflilik kavramları İslam'ın içerisinde olan kavramlardır. Bunlar için Çağdaş Hariciler tabirini kullanmak daha uygundur.

Hanbeli, Selefi, Vehhabi geleneğini temsil eden günümüz Selefliliği kendilerini gerçek Ehl-i Sünnet olarak görmektedirler Hanefi, Şafii, Maliki, Eşari, Maturidi gibi itikadi ve fıkhi mezheplerin doğru yol üzeri olmadıklarını, Ehl-i Sünneti temsil etmediklerini düşünmektedirler. İmanı, kalp ile tasdik; dil ile ikrar ve amel olarak gördüklerinden amel imanın olmazsa olmaz şartıdır. Mesela namaz kılmayan kolaylıkla tekfir edilir. Selefler kendilerini Fırka-i Naciye olarak görürler. Diğerlerini de ehl-i delalet olarak görürler ve bu dışlamacı yaklaşımlarından dolayı Ehl-i Sünnet, Selef-i Salihini bunlardan ayı tutmaktadır.

Seleflilik ve Hariciliği birbirinden ayıran en önemli husus Selefliler fasık da olsa zalim de olsa idarecilerine itaat edilmesi fikrindedirler. Haricilikte, zalim olan devlet yöneticisine isyan karakteristik özelliğidir.

DAEŞ ve el-Kaide gibi örgütlerin ortaya attıkları tekfirci Selefi söylemler, yayın organlarının yazdıkları makalelerle özellikle Müslüman kadınlara kocalarının mürted olduğunu, onların nikâhlarından kurtularak örgüte katılmalarını tavsiye ediyorlar. Kendilerinin hak yolda olduğunu özellikle; “Biz cennette yeniden doğacağız.”, “Sadece bir kez öleceksin, niçin şehitliği seçmiyorsun?”, “Allah yolunda ölen diriliği kazanıyor; istemez misin?” gibi sözlerle gençlerin bilinçaltına hitap ederek onları etkiliyorlar. Bu söylemler, asıl itibarıyla İslam'ın bir söylemi olarak kabul edilemez. Her ne kadar ayet ve hadisleri ele alıp görüşlerini temellendirmek isteseler de nasları kendi bağlamlarından koparıp radikal söylemlerine alet etmektedirler. İslam'ın tek emri şüphesiz cihat değildir. Cihadın dışında da binlerce emir ve nehiyleri vardır. Tüm bu emir ve nehiyleri bir kenara bırakıp sadece cihadi söylemler üzerinden bir dinî yapı oluşturmak İslam'ın temel hedeflerinden sapmak olur.

İslam toplumlarının tarihi geçmişine bakıldığı zaman, genelde iman esasları temelinde bir yapılanmaya gidildiğini görüyoruz. Bu bağlamda birçok itikadî topluluk oluşmuş ve mezhep farklılıkları ortaya çıkmıştır. Neo-Selefler ise temelde tekfircilik ve cihad söylemleriyle önce İslam toplumlarını ötekileştirip sonra cihad adına onlarla mücadeleyi temel almışlardır.

İslam ve Müslümanlar zor süreçlerden geçiyor. Bütün dünyada yaşayan Müslümanlar arasında etnik ve mezhep çatışmaları kışkırtılıyor. İslam akidesi, teolojik olarak DAEŞ, el-Kaide, Boko Haram gibi yeni Harici dini hareketlerin tehdidi ile karşı karşıyadır. Bütün bu hareketler, yaptıkları şiddet, baskı, terör gibi gayriinsani ve gayri İslami eylemlerini İslam ile meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar.

DAEŞ ve el-Kaide gibi oluşumların İslam karşıtı bazı batılı servisler tarafından da özellikle desteklenmesi, maddi yardımlarla palazlandırılması da dikkatlerden uzak değildir. Bunlar her ne kadar ehl-i küfre karşı mücadele ettiklerini söyleseler de asıl itibarıyla İslam toplumlarına zarar vermişlerdir. İslam'a girmek isteyen batı toplumlarına yanlış İslam ve Müslüman imajı oluşturmuşlardır. Batılıların İslam'ı bu radikal gruplar üzerinden tanımaları ve bu dine yönelmemeleri küresel sermayeler tarafından özellikle desteklenmektedir.

En radikal siyasi hareketlerin Selefi algıdan doğması doğaldır. Kur'an'ın amacı; insana aklını doğru kullanmasını öğretmektir, aklın yerine geçmek değildir. Seleflerin aklın kullanılmasını gerek görmeyen algısı, dinin temelini yok eden bir algıdır. Dolayısıyla yaptıkları eylemlerde akli kullanmayı öncelemeden Selefi geleneğe uymayı, din adına yapmışlardır. Selefi düşünce Kur'an'da konumu belirlenmiş bulunan peygamber algısını da değiştirmiştir. İslam, Müslüman geleneğinin yarattığı mitolojinin kurbanı olmuştur.

İslam, kardeşlik barış ve hoşgörü dinidir. Özü itibarıyla bu tür tekfirci Selefi söylemlerden ve oluşumlardan uzak, insanlığın rahatlıkla sığınabileceği, binlerce değeri savunan ve insanları hem bu dünyada hem de ahirette mutlu etmeyi amaç edinen bir dindir. Bu tür şiddet ve vahşet üreten İslam imajını ve toplumların dini duygularını istismar eden oluşumlar İslam'ı ve Müslümanları temsil edemezler.

KAYNAKÇA

- Abdolvahhab, Muhammed Bin. *El-Kavaidu'l Erba*. Riyad, B. y., t.y.
- Akbulut, Ahmet. *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası Alevi Sünni ayrışmasının Arka Planı*. Ankara: Otto, 2015.
- Akçalı, Yunus. *Ortadoğuda Devlet Altı Gruplar| Örgüt-Mezhep-Etnisite*. Ankara: Akçağ, 2015.
- Akkoyunlu, İsmail. "İbn Teymiyye'de Selef ve Selefiyye Kavramları". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/1 (2019), 545-562.
- Alivi, İbn-i Halife. *Akıdet-üs Selefî Vel-halef*, t.y.
- Altun, Bekir. *Selefilik-Vehhabilik Ve Türkiye'deki Faaliyetleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2015.
- Apak, Adem. "İslam Tarihi Boyunca Selef Ve Selefilik Kavramlarının Anlam Serüveni". *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*. ed. Ahmet Kavas. İstanbul: Çınar Yayınları, 1. Basım, 2013.
- Arslan, Hulisi. *Kelam Tarihi ve Ekolleri*. Malatya, 2018. Basım, ts.
- Arslan, Hulisi - Bozkurt, Mustafa. *Sistematik Kelam*. Ankara: TDV, 2016.
- Aydınlı, Abdullah. "Ehl-i Hadis". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (b. y). 10/507-508. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1994.
- Aygün, Bünyamin. *Işid'in Elinde Kırk Gün*. Doğan Kitap, 2015.
- Babiveyh, Muhammed b. Ali b. *Man La Yahzuruh 'ul Fakih Ali Ekber Gaffari'nin tashihi kum, defter-i intişaret-i İslami vabeste bir camiye-i müderrisin-i havza*, 1413.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-. *el-Camiu's-Sahih*. 26 Cilt, t.y.
- Buti Muhammed Said Ramazan el-Buti. *Es-Selefiyyetü Merhaletün Zemeniyyetün Mubareketün La Mezhebün İslami*. Daru'l-Fikr, 1988.
- Büyükkara, Mehmet Ali. "11 Eylül'de Derinleşen Ayrılık Suudi Selefiyye ve Cihadi Selefiyye". *Dini Araştırmalar* 7/20 (2004), 218-224.
- Büyükkara, Mehmet Ali. *Çağdaş İslami Akımlar*. thk. Hızır Murat Köse - Eyyüp Said Kaya. İstanbul: Klasik Yayınları, 3. Basım, 2016.
- Büyükkara, Mehmet Ali. "Günümüzde Selefilik ve İslami Hareketlere Olan Etkisi".
- Büyükkara, Mehmet Ali. "Hariciliğin Modern Görüntüsü Olarak Tekfircilik". *isam*.
- Büyükkara, Mehmet Ali. "Vehhabilik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42/611-615. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2012.
- Cevziyye, İbn Kayyim el-. *Medararic 'us salikin beyne menazil-i iyyake nabudu ve iyyake nastain*, ts.

- Çakmak Fevzi - Kubat Mehmet. *Mezhep Araştırmaları Dergisi*. “Bir Aksiyon Adamı Olarak Abdullah Azzam ve Cihadi Selefi Perspektifi” 2 (2021).
- Çetinkaya, Mehmet - Kubat, Mehmet. “Hadis Edebiyatında Mezheplere Yaklaşım Farklılıkları”. *emakalat* 14/2 (Güz 2021), 1112-1163.
- Erk, Acarer. *İşid ve Türkiye "Katili Tanıyoruz"*. Ayrıntı Yayınları, 2017.
- Ferec, Abdülselem. *el-Farizat 'ul Gaibe*. Beyrut: y.y, B. y., 1983.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi. *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*. İstanbul: Selçuk Yayınları, 1. Basım, 1980.
- Harraşı, Süleyman b. Salih El-. *Tarihu Necd*, ts.
- İğde, Muhyettin. *VI. Ulusal Koordinasyon Toplantısı*. “İslam Mezhepleri Tarihi Selefilik Çalıştayı”. ed. Doğan Kaplan. *Necmettin Erbakan Üniversitesi*.
- İğde, Muhyettin. “Selefilik”. *Selefilğin Tarihi Arka Planı: Hanbelilik*. ed. Doğan Kaplan. Konya, 2016.
- İmad, İsam el-. *Selefilğe 70 Soru*. ed. Ozan Kemal Sarıalioğlu - Ersan Güngör. İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2018. <https://www.caferilik.com/pdf/Selefilige70Soru-www.caferilik.com.pdf>
- İsfahânî, Râgıb el-. *El-Müfredat fî Gharib el-Kur'an*, t.y.
- İsfahani, Râgıb el-. *Müfredât elfâzi 'l-Kur'ân*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2007.
- İşcan, Mehmet Zeki. *Gelenekten Geleceğe İslami Düşüncede Yenilik*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2015.
- İşcan, Mehmet Zeki. “Selefilik”. *İlahiyat Akademi Dergisi* 1/1-2 (2015).
- İşcan, Mehmet Zeki. *Selefilik - İslami Köktencilğin Tarihi Temelleri*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2014.
- Kandemir, M. Yaşar. “Ahmed b. Hanbel”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (b. y). 75-80. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1989.
- Kaplan Doğan. “On Soruda Selefilik”. *Selefilik*. Konya, 2016.
- Kara, Mustafa. “İbn Teymiyye, Takıyyüddin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 405-413. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1999.
- Kepel, Gilles. *En-Nebi vel Firavun*, 1986.
- Koca Ferhat. *İslam Düşüncesinde Selefilik*. Ankara: Ankara Okulu, 2016.
- Kubat, Mehmet. “Selefi Perspektifin Tarihselliği”. *İslami Araştırmalar Dergisi* 17/3 (2004), 235-251.
- Kubat, Mehmet. “Selefiyye İle Neo-Selefilğin Kesişen Ve Ayrışan Yönleri”. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 6/2 (2017), 124-141.
- Kubat Mehmet. “Vehhabiliğin Tarihsel Süreci”, 2023.

- Kutlu, Sönmez. “Gelenekçi-Zahiri İslam Anlayışının Zihniyet Analizi: Epistemolojik, Teolojik ve Kültürel Temelleri”. *Zahiri ve Selefi Din Yorumu*. İstanbul: Kuramer, 2019.
- Kutlu, Sönmez. *Selefilğin Fikri Arka Planı İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler*. Ankara: Otto, 2017.
- Meybudi, Ali Molla Musa. “Nakd-i didgah-i selefiha-i cihadi der tefsiri ayet-i hakimiyet”. Alwahhabiyah.com
- Muntazırî, Hüseyin Ali. *Dirasat fî Velayeti'l Fakih ve Fıkhu'd Devlet İslamiye*, 1411.
- Özaydın, Abdülkerim. “Asr-ı Saadet”. t.y. <https://islamansiklopedisi.org.tr/asr-i-saadet>
- Özervarlı, M. Sait. “Selefiyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 399-402. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2009.
- Râzî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb b. İshâk el-Küleynî er- - Gaffârî, Ali Ekber el-. *Darül Kutubul İslamiye*, 1407.
- Rıza, Reşid Muhammed. *Tefsiri'l-Kur'ani'l-Hakim (Tefsir-i El-Minar)*. Beyrut, Lübnan: Daru'l-Marife, 2. baskı., ts.
- Rifai, Muhammed Nesib er-. *et-Tevassul ila hakikati't-tevessül : el-meşru ve'l-memnu*. Halep, Et-Tab'a 4., t.y.
- Sönmez, Vecihi. “Selef Düşüncesinin Tarihi Arkaplanı ve Selefilik”. *Araştan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi* 9-10 (2010), 169-185.
- Subhani, Cafer. *el-Bidat mefhumu ve hadduha ve asaruha, müessese-i iman Sadık el-bidat*, 1416.
- Şâzilî, Seyyid b. Kutb b. İbrâhîm b. Hüseyin eş-. *Fi Zıllali'l-Kur'an*. İstanbul: Daru's-Şuruk, 1990.
- Taşdelen, Mehmet. “Cihadî Selefilik Bağlamında Neo-selefilğe Eleştirel Yaklaşım”. *Dergiabant* 10/1 (2022), 72-89.
- Topçu, Elif. *Akide ve İdeoloji Bağlamında Çağdaş Selefilik*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2019.
- Tûnisî, Ebû Zeyd Velîyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî et-. *Mukaddime*, ts.
- Tûsî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-. *İlcamu'l avam an İlmi'l-Kelam Hassas Ölçüler*. İstanbul, 1987.
- Tûsî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-. *İlcamu'l -Avam an ilmi'l-Kelam*. Beyrut, 1985.
- Yaran, Rahmi. “Bid'at”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 6. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1992.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi”. C. 38. İstanbul, 2010.

Yazıcı, Muhammed. “İslam Düşünce Geleneğinde ‘Her Yenilik Bid’attır’ Hadisine Yaklaşımlar”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 0/19 (2003), 138-186.

Yeniyayla, Seher. *Selefilğin Ebu Hanife Algısı (Muhammed el-Hümeyyis Örneği)*. Kastamonu Üniversitesi, 2019.

Zebîdî, Zeynüd’-dîn Ahmed b. Ahmed b. Abdî’l-Lâtîfî’z-. *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*. çev. Kamil Miras. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1986.

İrşad’ul-Yakut, ts.

